

IKIAIKAISTA EKSOTIIKKAA JA MODERNIA HENKEÄ
LAPIN TUNTUREILLA

Tiedotejulkaisu *Look at Finlandin* Lappi-kuva vuosina 1964–1983

Oulun yliopisto

Historiatieteet

Historian pro gradu -tutkielma

5.5.2020

Ulrika Määttä

Sisällys

JOHDANTO.....	3
1. KAIKUJA LAPIN AIEMMASTA KUVAUSTRADITIOSTA.....	25
1.1. Jylhä ja asumaton tunturierämaa.....	25
1.2. Romanttiset poronomadit ja saamenpukuiset joikaajat – stereotyyppinen saamelaiskuva.....	36
2. LAPIN TURISTIN KAKSI NÄKYMÄÄ POHJOISEEN.....	49
2.1. Arjen pakomatkoja romanttisten ja eksoottisten Lapin elämysten pariin.....	49
2.2. “ <i>Ei vain erämaata</i> ” – mielikuva modernista Lapista.....	64
3. UUDENLAISIA AVAUKSIA YHTEISKUNNASSA JA LAPPI-KUVASSA.....	77
3.1. Kysymys koskemattoman erämaan tilasta.....	77
3.2. Saamelaiset menneen ja modernin maailman rajalla.....	89
LOPPULAUSE.....	100
LÄHTEET JA TUTKIMUSKIRJALLISUUS.....	107

JOHDANTO

Lapin kuvausperinteellä on lähtökohtaisesti varsin pitkä historia. Lapin seuduilla on kulkenut erilaisia vierailijoita – matkailijoita, kirjailijoita, taiteilijoita ja monia muita – jo vuosisatojen ajan ja vähintään yhtä pitkään on Lapista luotu jos jonkinlaisia ulkopuolisia kuvauksia ja käsityksiä koskien pohjoisen luontoa, asukkaita, olosuhteita ja muita aiheita. Monet ovat toki kuvanneet oloja ja elämää Lapissa siellä vierailemattakin ja toiset taas Lapista käsin, lappilaisina ja Lapissa eläneinä. Ensimmäiset tunnetut kirjalliset maininnat alueesta ovat peräisin antiikin ajoilta ja keskiajalta, joskin keskeisiin varhaisiin Lappi-kuvan rakentajiin kuuluvatkin vasta ennen kaikkea ruotsalainen kirkonmies Olaus Magnus pohjoisten kansojen historiaa kuvanneella teoksellaan *Historia de Gentibus Septentrionalibus* (1555) sekä tämän maanmies Johannes Schefferus teoksellaan *Laponia* (1673).¹ Modernilla ajalla Lappia on kuvattu usein erityisesti matkailullisista lähtökohdista käsin. Matkailumainosten ja -oppaiden Lappi on ollut tyypillisimmillään eksoottinen erämaiden, saamelaisten ja porojen ihmemaa sekä toisaalta myös laskettelurinteiden, lumen, joulupukin ja muiden elämysten pohjoinen kehto.

Lappi on tällä hetkellä varsin ajankohtainen nimenomaan matkailumielessä. Julkisuudessa on puhuttu viime vuosina toistuvasti Lapin matkailun uudesta kiinnostuksesta ja kasvusta Suomessa, erityisesti kansainvälisen turismin osalta. Visit Finlandin² tilastojen mukaan ulkomaisia yöpymisiä Lapissa kirjattiin neljäntenä peräkkäisenä kasvun vuonna 2018 1,7 miljoonaa eli lähes puolet kaikista alueen yöpymisistä.³ Helsingin Sanomat haastatteli helmikuussa 2017 Lapin matkailu- ja hiihtokeskusbisneksen keskeistä toimijaa Pertti Yliniemeä tuolloin meneillään olevasta ennätyskaudesta, uutisartikkelin mukaan suoranaisestä murroshetkestä Lapin matkailussa. Jutussa eritellään Lapin matkailun kasvutekijöitä sekä

---

1 Lähteenmäki 2006, 12–14, 19.

2 Visit Finland on valtakunnallinen toimija, joka vastaa matkailualaa koskevan asiantuntijatiedon tuottamisesta kotimaassa ja Suomeen suuntaavan matkailun edistämistyöstä ulkomailla.

3 *Matkailun suuralueet: Lappi* (2018). Visit Finlandin tilasto.

luonnetta ja arvioidaan alueen silloisia matkailunäkymiä. Menestyksekkään markkinoinnin ohella kasvun taustalla ovat vaikuttaneet Yliniemen mukaan Lapin näkyvyyttä lisäämällä erityisesti digitaalisiaatio ja sosiaalinen media. Turistia houkutellaan tänä päivänä muun muassa hiihtoturismilla, joulupukilla, kaamoksella, revontulilla ja puhtaudella. Lapin matkailullisesta luonteesta jutun kirjoittaja toteaa kenties ytimekkäimmin ohimennen somevaikutusten pohdinnan yhteydessä: “Kun myydään Lappia, myydään maisemaa ja valoilmioita – elämyksiä luonnosta vieraantuneille kaupunkilaisille”.⁴

Tässä tutkielmassa tarkastelen Lappi-kuvaa *Look at Finland* -nimisessä aikakauslehdessä ajanjaksolla 1964–1983. Ulkoasiainministeriön sekä alkujaan Suomen Matkailijayhdistyksen (vuodesta 1966 Suomen Matkailuliitto) ja sittemmin Matkailun edistämiskeskuksen julkaisemaa englantinkielistä julkaisua käytettiin pääasiallisesti sekä Suomi-tietouden että nimenomaan Suomen matkailun edistämistyössä ulkomaille. Lapin matkailun ajankohtaisuus tarjoaa lisämielenkiintoa Lappi-kuvan tarkastelulle osin matkailullisessa ja ennen kaikkea nykyhetkeä ajallisesti melko läheisessä kontekstissa. Kun Helsingin Sanomien uutisartikkelin näkemystä Lapin nykyisestä matkailuilmeestä peilaa muutamien vuosikymmenten takaiseen kuvaan, voi ajassa hyvin nähdä tietynlaista jatkumoa – maisemat ja luonto kun ovat kuuluneet Lapin matkailukuvaan koko Lapin modernin matkailuhistorian ajan eli aina 1900-luvun alkupuolelta saakka. Hiihtokeskukset ovat nekin olleet keskeinen osa Lapin kuvaa jo vuosikymmeniä, joskin nykymuotoinen toiminnallinen ja elämyspohjainen, talvikauteen painottuva turismi onkin melko tuore ilmiö Lapin matkailuhistoriassa.

Vaikka tutkittava aineisto sijoittuu suurelta osin matkailukontekstiin, ja sen sisältö ilmentää enemmän tai vähemmän Lapin alueen matkailullisen luonteen kuvaa, on tämän tutkielman tarkastelun kohteena lehden Lappi-kuva ja sen vaikuttimet laajemmassakin mielessä. *Look at Finland* ei vuonna 1964 toimintansa aloittaessaan luonut Lappi-kuvaansa tyhjästä. Kuten edellä aiheeseen viitataan, erilaiset kulttuuriset kuvaukset sekä tietysti myös aiempi matkailutyö olivat muovanneet Lapin mielikuvia ja Lappi-kuvaa yleisesti jo tätä aiemmin.

---

4 Marjo Valtavaara, “Lapin turismi tekee huimia ennätyksiä – ja suurimmat voitot on käärinyt mies, joka omistaa jopa joulupukin” (art.). *Helsingin Sanomat* 17.2.2017. (Elektr. Dokumentti)

Mitä tähän liittyen pyrin kuitenkin lisäksi huomioimaan, on se, kuinka lehti toimi myös suhteessa oman aikansa yhteiskunnalliseen todellisuuteen muutoinkin kuin vain matkailun osalta. Lappi oli vain yksi käsiteltävä alue muiden matkailualueiden joukossa, ja vaikka matkailu kutoutui usein tavalla tai toisella käsiteltäviin aiheisiin, ei se ollut suinkaan ainoa aihepiiri lehdessä. Huomioduiksi tulee myös lehden toiminta maatietouden edistämiseksi, sikäli kun Lapin kuvausten yhteydessä esiin nousseiden ajankohtaisten aiheiden voi katsoa edustavan koko Suomi-kuvan kannalta tärkeitä pidettyjä teemoja.

Look at Finland syntyi mielenkiintoiseen ajankohtaan sekä laajemmin suomalaisen yhteiskunnan että tässä tapauksessa myös Lapin aluehistorian näkökulmasta. 1960-luku tunnetaan kansallisesti aikana, jolloin Suomi alkoi toden teolla kulkea aiemmasta maatalousvaltaisesta yhteiskunnasta kohti modernin hyvinvointivaltion roolia. Elintason nousu sekä yhteiskunnan ja arjen modernisoituminen koskettivat kansalaisia laajalti etuineen ja haasteineen. Vaurastumiskehityksen vastapuolena erityisesti maa- ja syrjäseutuja vaivasivat rakennemuutos ja työttömyys – myös Lapissa – josta muutti 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa kaupunkikeskuksiin ja ulkomaille tuhansittain työikäisiä ihmisiä.⁵ Sen lisäksi, että aika merkitsi murrosta suomalaisessa yhteiskunnassa, edisti se myös eräänlaista muutosta Suomen maaprofilissa. Tutkielman edetessä palataan siihen, kuinka modernin hyvinvointivaltion luonne oli jotain sellaista, jota haluttiin nyt myös kuvana tietoisesti vahvistaa.

Matkailun kenttäkin sai osansa murroksesta, ja sotien jälkeisellä ajalla käynnistyi varsinainen koko kansan matkailubuumi niin Lapissa kuin muualla Suomessa. Tieverkoston laatu, autoilun kasvava rooli ja lentoliikenteen kehitys sekä näin ollen matkailun kustannusten aleneminen edesauttoivat matkailuvirtojen voimistumista 1960-luvulta alkaen. Maassamme liikkui yhä enemmän sekä kotimaisia että ulkomaisia matkailijoita.⁶ Tutkimusaineisto sijoittuu ajallisesti osin 1960- ja 1970-lukujen kasvuvuosien värittämään kontekstiin Lapin matkailussa. Lapin moderni matkailuhistoria oli saanut alkunsa jo Petsamon ja Lapin

---

5 Kerkelä 2003, 151.

6 Markkanen 1987, 341–343.

liittämistä osaksi itsenäisen Suomen tuoretta matkailuilmettä 1900-luvun alkupuolella,⁷ mutta sotien jälkeisellä ajalla matkailu Lapissa muuttui luonteeltaan uudentyyppiseksi massaturismiksi erityisesti siinä suhteessa, että tiet tuntureille olivat ensi kertaa avoinna aivan kaikille. Pohjoiseen virtasikin kesäisin leirintämatkailijoita ja retkeilykansaa ennen kaikkea maisemia ihailemaan sekä talvisin hiihto- ja laskettelulomailijoita, jotka saivat nauttia matkailukasvun huumassa tuntureille rakennettujen matkailu- ja hiihtokeskusten iloista.⁸

Tutkimustilanne

Tutkielmaa varten olen perehtynyt sekä Lapin kuvausperinteitä esittelevään että Suomen ja ennen kaikkea Lapin historiaa käsittelevään kirjallisuuteen koskien erityisesti juuri tutkimusaihetta rajaavaa ajanjaksoa sotien jälkeisellä ajalla. Tutkittavan aineiston luonteesta johtuen matkailuhistorialla ja siihen kytkeytyvällä Lapin kuvausperinteellä on työssä keskeinen merkitys. Tuorein ja tutkimusaiheeni kannalta antoisin teos on Harri Hautajärven tutkimus Lapin matkailuarkkitehtuurin historiasta 1800-luvulta nykypäivään. *Autiotuvista lomakaupunkeihin: Lapin matkailun arkkitehtuurihistoria* (2014) tarjoaa arkkitehtuurihistoriallisesta näkökulmastaan huolimatta perusteellisen katsauksen sekä Lapin matkailuhistoriaan että matkailuilmeeseen menneinä vuosikymmeninä.

Hautajärven teos tarkastelee Lapin matkailuhistoriaa rakennetun ympäristön näkökulmasta laajalti myös 1960- ja 1970-lukujen kasvuvaiheen ajalla ja käsittelee näin ajan matkailulle yleisiä Lapin vetonauloja, kuten laskettelukeskuksia ja erämaahotelleja. Tutkimus tarjoaa näin ollen valaistusta siihen, millä tavoin turistin Lapin matkaa tuotettiin sekä sananmukaisestikin rakennettiin massamatkailun alkuvaiheessa. Hautajärvi käsittelee 1960-lukua eräänlaisena käännekohtana, jonka myötä Lapin matkailussa alkoi muutos klassisesta luontomatkailusta yhä toiminnallisemmaksi matkailuksi. Lisäksi hän tuo esiin Lapin matkailua leimanneen yhdenmukaistavan ja kliseisen Lappi-kuvan, jota myös matkailuarkkitehtuuri on tutkijan mukaan vuosikymmenten mittaan ilmentänyt.⁹

---

⁷ Markkanen 1987, 318–319.

⁸ Hautajärvi 2014, 266.

⁹ Hautajärvi 2014, 358–359.

Hautajärven tutkimus on lajissaan melko ainutlaatuinen eikä Lapin matkailukuvastoa sotien jälkeisinä vuosikymmeninä ainakaan yleisemmällä tasolla ole muutoinkaan erityisemmin tutkittu. Matkailu- ja muuta ajan historiaa sen sijaan selventää useampikin yksittäinen teos eri aiheista. Auvo Kostiaisen, Janne Lehtolan, Leila Koivusen, Katariina Korpelan ja Taina Syrjämäen matkailun historiaa käsittelevä teos *Matkailijan ihmeellinen maailma – Matkailun historia vanhalta ajalta omaan aikaamme* (2004) tarjoaa perustietoa massaturismin synnystä ja luonteesta kansainvälisemmällä tasolla, kun taas Sven Hirnin ja Erkki Markkasen *Tuhansien järvien maa* (1987) keskittyy kuvaamaan matkailuhistoriaa lähinnä suomalaisessa kontekstissa. Yksinomaan Lapin alue- ja matkailuhistoriaa käsitellään lisäksi Ilmo Massan ja Hanna Snellmannin toimittamassa Lapin alueen, elinkeinojen ja kulttuurin yleisesityksessä *Lappi: Maa, kansat ja kulttuurit* (2003) sekä Marja Lähteenmäen teoksessa *Terra Ultima: Matka Lapin historiaan* (2006), joita molempia olen hyödyntänyt peruskirjallisuutena työssäni.

Lapin matkailun ajankuvan tavoittamiseksi olen hyödyntänyt Lapin Maakuntaliiton ja kahden alueellisen seutusuunnitteluliiton toimeksiantamaa ja Reijo Helteen työryhmineen 1960-luvun puolivälissä toteuttamaa Lapin matkailututkimusta, joka sisältyy *Lapin matkailututkimuksia I* -julkaisuun vuodelta 1968. Samaisesta julkaisusta löytyy Lapin teollisuustoimikunnan jaoston laatima mietintö Lapin maa- ja vesialueiden matkailukäytön suunnitelmista. Matkailututkimuksella selvitettiin muun muassa matkustajatietokortteja ja kyselylomakkeita apuna käyttäen Lapin matkailun senhetkistä tilaa ja pohdittiin lisäksi matkailijamäärien kehityssuunnusteita lähivuosille. Matkailututkimus avaa jonkin verran sitä, millaista Lapin matkailu oli uuden kasvuvaiheen kynnyksellä ja millaisia suunnitelmia tai tavoitteita matkailun kehittämiseksi tutkimuksen nojalla ehdotettiin.

Koska Lapin matkailu tarkasteltavalla ajanjaksolla ei ole irrallinen tai täysin uusi ilmiö, olen tutustunut luonnollisesti myös Lapin aiempaan matkailuhistoriaan, johon Hautajärven tutkimuksen sekä peruskirjallisuuden ohella perehdyttää yksityiskohtaisemmin Anne Hirvelän tutkielma *Petsamon matkailu 1921–1939*, joka on hyvin laaja kartoitus Petsamon matkailun,

reittien, majoituspalveluiden ja matkailuvaikutusten kehityksestä aikana, jolloin alue oli osa Suomen valtiota. Tutkimuksen lähtepohja koostuu monipuolisesti eri arkisto-, sanomalehti-, aikakauslehti- ja kirjallisuusaineistoista.¹⁰ Petsamo oli aikansa Lapin matkailun keskeisin vetonaula, joten Hirvelän työ valaisee jonkin verran pohjoisen vetovoimatekijöiden luonnetta sotien välisenä aikana tarjoten näin esimerkkejä siitä, miten Lapin modernin matkailuilmeen ja -markkinoinnin perustaa aikoinaan luotiin.

Lappi-kuvaa esimerkiksi proosa- ja matkakirjallisuudessa on tutkittu osin melko paljonkin, mutta monet tutkimukset ovat vanhoja pro graduja 1980-luvulta. Olen jättänyt nämä tutkielmani ulkopuolelle, sillä muutamat hieman tuoreemmat tutkimukset tarjoavat riittävästi valaistusta aiheeseen. Lukuisten Lapin kuvaajien kuten matkailijoiden, tiedemiesten ja kirjailijoiden vaihteita ja kirjallista sekä kuvallista tuotantoa eri ajoilta on tutkittu monissa eri yhteyksissä. Laajapiirteisen katsauksen aiheesta tarjoaa Osmo Pekosen ja Johan Sténin toimittama professori Anto Leikolan juhla-kirja *Lapin tuhat tarinaa* (2012), jonka yksittäisiä artikkeleita Lapin tunnetuista ja vähemmän tunnetuista kuvaajista ovat olleet kirjoittamassa useat eri asiantuntijat. Teoksella on ollut tässä yhteydessä kuitenkin melko pieni rooli ja olenkin hyödyntänyt lyhyelti lähinnä sen tarjoamaa taustatietoa varhaisemmasta kuvausperinteestä, johon muutoin en ole erityisen laajalti lähtenyt tämän tutkielman rajoissa perehtymään.

Kirjallisuuden Lappi-kuvaa on tarkastellut Veli-Pekka Lehtola teoksessaan *Rajamaan identiteetti – Lappilaisuuden rakentuminen 1920- ja 1930-luvun kirjallisuudessa* (1997) ja taiteen kuvaston Lappi-kuvaa Tuija Hautala-Hirvioja väitöskirjassaan *Lappi-kuvan muotoutuminen suomalaisessa kuvataiteessa ennen toista maailmansotaa* (1999). Painopiste on molemmissa tutkimuksissa sotia edeltävässä ajassa, ja teokset valaisevatkin erityisesti jo tuolloin tärkeiden Lapin kuvan aineiden – erämaamaiseman ja saamelaisen – ympärille luotua kuvausperinnettä. Edellisiä tuoreempi teos on Heli Saarisen taide- ja kulttuurihistorian näkökulmasta aihepiiriä tarkasteleva väitöskirja *Valkoisen peuran myyttinen Lappi* (2011), jonka keskiössä on vuodelta 1952 peräisin oleva ja ulkomaita myöten huomiota saavuttanut

---

¹⁰ Hirvelä 1995, 7–9.

kotimainen elokuva *Valkoinen peura*. Saarinen rinnastaa elokuvan Lappi-kuvan sekä Lapin myyttiset merkitykset aiempien vuosisatojen myötä rakentuneisiin mielikuviin Lapista ja nostaa esiin keskeisiä Lapin kuvan teemoja, joista tärkeimpinä nimenomaan luonto ja myyttinen saamelaisuus.¹¹

Edellä mainitut tutkimukset selvittävät hyvin sitä perustaa, jolle Lapin kuva on myöhemmin kansallisesti rakentunut ja auttavat löytämään yhtymäkohtia lähdemateriaalini Lappi-kuvan sekä aiempien, sitkeästi ylläpidettyjen mielikuvien välillä. Saamelaisuudella on keskeinen rooli aineistossani, joten lisäksi olen perehtynyt saamelaiskulttuurin kuvausta erityisesti matkailukuvaston kontekstissa lyhyelti käsitteleviin Marjut ja Pekka Aikion artikkeliin *Saamelaiskulttuuri ja matkailu* (1993) sekä Jarkko Saarisen artikkeliin *Matkailu, paikallisuus ja alueen identiteetti – Näkökulmia Lapin matkailun etnisiin maisemiin* (1999). Myös Sari Pietikäisen ja Sirpa Leppäsen kielen valtaa saamelaisen toiseuden rakentamisessa käsittelevä artikkeli *Saamelaiset toisin sanoin* (2007) pureutuu saamelaisuuden representaatioihin erilaisissa julkisissa teksteissä. Nämä artikkelit perehdyttävät edellä mainittujen tutkimusten ohella kulttuurisen eronteon ja stereotyyppisen saamelaiskuvan luonteeseen ja jatkumoon, joka ilmenee edelleen omassa tutkimusaineistossani.

Saamelaiskuvaa on erityisesti 1960-luvun lopulta alkaen muovannut ajankohtainen keskustelu saamelaisten yhteiskunnallisesta asemasta. Tähän keskusteluun ja saamelaisliikehdinnän historiaan tutustuttaa Veli-Pekka Lehtolan teos *Saamelaiset – Historia, yhteiskunta, taide* (2015), jossa käydään kattavasti lävitse saamelaisyhteisön historiaa ja kulttuurisen heräämisen sekä saamelaisoikeuksien kehitystä 1800-luvulta nykypäivään. Lehtola itse kuvaa tuoretta uusintapainosta sitä edeltäneen alkuperäisversion tavoin eräänlaiseksi yleiskatsaukseksi saamelaisista ja saamelaisuudesta yhteiskunnassamme.¹² Erityisesti toisen maailmansodan jälkeisten vuosikymmenten saamelaiskeskustelu ja -liikehdintä tarjoaa hyödyllistä materiaalia vastaavien teemojen ja stereotyyppisestä nomadisesta tai eksoottisesta saamelaiskuvasta poikkeavien esitysten ymmärtämiseen omassa tutkimusaineistossani. Hyödynnän Lehtolan

---

¹¹ Saarinen 2011, passim.

¹² Lehtola 2015, 4–5.

teosta siis osin yleisesityksenä historiallisen kontekstin hahmottamisessa ja toisaalta välineenä *Look at Finlandin* hieman ristiriitaisenkin saamelaiskuvan tulkintaan.

Samaan aikaan saamelaisliikeshdinnän kanssa käytiin kasvavaa keskustelua myös koskemattoman luonnon ja erämaan tilasta, millä on selkeä yhteys pohjoiseen ja lappilaiseen ympäristöön. Jarno Valkonen on tutkinut sotienjälkeistä Lapin luontokeskustelua ja siinä ilmeneviä luontokäsityksiä sekä luontopoliittista määrittelykamppailua ajanjaksolla aina 1940-luvulta 2000-luvun alkuun. Tutkimuksessa aihetta tarkastellaan osin diskurssianalyysin avulla, joten erilaiset ilmaisutavat ja mielikuvat Lapin luonnosta tulevat näin hyvin esitellyiksi. Valkosen mukaan käsitys Lapin luonnosta ja erämaasta on rakentunut ja muuttunut tuona aikana eri intressien ja vaikuttimien seurauksena, ja päätutkimusaineisto koostuukin eri sanomalehtien kirjoituksista, joissa tämä julkisen keskustelun moninaisuus käy hyvin ilmi. Valkosen analyysissa olen kiinnostunut huomioista siitä, kuinka Lapin ympäristöön alettiin 1960-luvulta alkaen liittää haavoittuvuuden ja rajallisuuden merkityksiä, mikä oli tietysti seurausta ajan muusta ympäristökeskustelusta ja sen uusista suunnista.¹³ Tutkimus tarjoaa vertailukohdan ja osittaisia selityksiä sille, miksi myös *Look at Finlandissa* Lapin erämaa esitetään ei ainoastaan kauniina maisemana ja seutuna vaan haavoittuvana ja uhattuna ympäristönä.

Look at Finland perustettiin välittämään tietoa Suomesta yleisesti ja edistämään koko suomalaista matkailua. Kuten jo edellä korostan, Lappi oli vain yksi osa lehden kuvauskohteista. Tästä syystä olenkin tutustunut jonkin verran myös Suomi-kuvan elementteihin ja rakentamiseen sotien jälkeisellä ajalla. Apunani on ollut Pekka Lähteenkorvan ja Jussi Pekkarisen kattava teos *Idän etuvartio? Suomi-kuva 1945–1981* (2008), jossa tarkastellaan sodanjälkeistä Suomi-kuvan rakennusta ulkoasiainministeriössä. Lisäksi olen hyödyntänyt Louis Clercin samaan aihepiiriin liittyvää artikkelia *“Ulkoasiainministeriö ja Suomen maakuvapolitiikan koordinointi kylmän sodan aikana”* (2015), joka sisältyy niin ikään Suomi-kuvan rakentamista esittelevään laajempaan teokseen.

---

¹³ Valkonen 2003, passim.

Tutkimuskysymykset ja aiheen raja

Tämän tutkielman tavoitteena on analysoida *Look at Finland* -lehden ulkomaille välittämää kuvaa Lapista. Tutkimuskohteena ei ole niinkään aikansa Lappi itsessään vaan pikemmin Lappia koskevat käsitykset ja esitykset nimenomaisessa julkaisussa. Sen sijaan, että pyrkimyksenä olisi siis selvittää kuvausten todenmukaisuutta, on ensisijaisesti olennaista tarkastella syitä sille, miksi Lappi esitettiin sellaisena kuin tässä tapauksessa esitettiin. Siispä etsin tutkielmassani vastausta pääkysymykseen siitä, miten *Look at Finlandissa* kuvattiin kokonaisuudessaan Lappia 1960-luvulta 1980-luvun alkuun ja erityisesti mitkä tekijät mahdollisesti vaikuttivat lehdessä omaksuttuun Lapin kuvaukseen. Tässä yhteydessä etsin vastauksia muutamiin täsmentäviin alakysymyksiin: Missä määrin kuvauksista heijastuu pitkä kuvausperinne ja millaisessa roolissa olivat perinteiset Lapin matkailun vetovoimatekijät kuten luonto ja eksoottinen saamelaiskulttuuri? Miten vuorostaan 1960- ja 1970-lukujen olosuhteet ja ajankohtaiset teemat, matkailun senhetkinen ilmapiiri sekä pohjoisen alueellinen kehitys ja näkymät vaikuttivat siihen, millaisin aihein ja mielikuvin Lappia haluttiin kuvata? Millainen oli lisäksi Lappia koskevien kuvausten suhde Suomi-kuvaan yleisemminkin lehdessä, jonka yksi keskeisistä tavoitteista liittyi maakuvan edistämiseen?

Tutkimusaiheen luonne ja kohtuullisen lyhyt aikaraja ovat ohjanneet työtä alusta alkaen temaattiseen jakoon. Käsittelen aineistoa kolmessa erillisessä pääluvussa. Ensimmäisessä pääluvussa tarkastelen lehden Lappi-kuvan elementtejä suhteessa aiempaan kuvausperinteeseen. Tuon esiin Lapin kuvausten yhteyksiä vakiintuneisiin kulttuurisiin ja kansallisiin mielikuviin osin jo vuosisatojen takaa mutta erityisesti 1900-luvun alun osalta, jolloin Lappi tuli tunnetummaksi sekä matkailualueena että esimerkiksi taiteilijoiden parissa. Selvitän kuvausperinteen roolia kahden aineistossa korostuvan Lappi-kuvan elementin – koskemattomien erämaiden ja eksoottisten saamelaisten – kautta, joilla on juurensa jo varhaisemmassa perinteessä. Lappi on perinteisesti nähty ennen kaikkea juuri pohjoisena erämaana, tuntureiden ja traditionaalista kulttuuria edustavien saamelaisten seutuna. Molempia leimaa pitkä kuvausperinne, ja ne kuuluivat sekä Lappia käsittelevän taiteen,

kirjallisuuden että matkailumainonnan keskiöön mielikuvien vakiintuessa 1800- ja 1900-luvuilla.¹⁴ Tarkastelen, miten *Look at Finlandin* Lapin kuvaukset heijastelivat aiempia käsityksiä ja esityksiä sekä erityisesti saamelaisuuden osalta stereotyyppisiäkin mielikuvia Lapista.

Toisessa pääluvussa tarkastelen lehden Lappi-kuvaa ajan matkailullisen kehityksen ja olosuhteiden kontekstissa. 1960-lukua voidaan pitää matkailullisesti murroksellisena juuri siinä suhteessa, että matkailu kasvoi nopeasti ja mahdollistui yhä useamman vapaa-ajanviettomuodoksi. Syrjäinen Lappikin tuli matkailijaa lähemmäksi, kun sinne saattoi matkata vaivattomammin omalla autolla tai lentokoneella vaikkapa retkeilemään tai laskettelmaan. Erämaan oheen rakennettiin uudenhohtoisia matkailukeskuksia, jotka houkuttelivat matkailijoita aktiviteeteillaan ja palveluillaan. Selvitän Lapin sodanjälkeisten matkailun sekä osin myös alueellisten olosuhteiden ja muutosten vaikutusta Lapin kuvaukseen erityisesti kyseessä olevan matkailun kasvuvaiheen ajalla. Millainen oli *Look at Finlandin* näkemys matkailijan Lapista? Esiin nousevat jälleen pohjoinen luonto ja saamelaiset sekä erämaan rauha ja romanttisuus osana eksoottista ja elämyksellistä Lapin kuvaa sekä tämän vastapuolena mielikuva modernista ja ajanmukaisesta Lapista.

Kolmannessa pääluvussa huomio kohdistuu laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin liittyen ympäristökeskustelun ja saamelaisyhteisön sodanjälkeisen historian vaikutukseen Lapin kuvauksissa. Ympäristökeskustelu voimistui Suomessa nimenomaan 1960- ja 1970-luvuilla ja Lapissakin toteutettiin monia suuria ympäristöön vaikuttaneita hankkeita tuona aikana.¹⁵ *Look at Finlandissa* perinteiseen erämaaromantiikkaan ja koskemattoman luonnon ylistykseen yhdistyi huolenilmauksia pohjoisen luonnon tilasta ja tulevaisuudesta. Saamelaisuudesta puolestaan nostettiin esiin teemoja ja henkilötarinoita, jotka ilmensivät käynnissä ollutta perinteiden, elinkeinojen ja yhteiskunnallisen aseman vähittäistä muutosta. Stereotyyppisen saamelaiskuvaston rinnalla onkin nähtävissä yrityksiä uudenlaisiin avauksiin. Kolmannessa pääluvussa tarkastelen näitä ajankohtaisia teemoja ja niiden mahdollista

---

14 Ks. esim. Hautala-Hirvioja 1999, 180; Markkanen 1987, 286.

15 Suopajarvi 2003, 183–199.

merkitystä stereotyyppien sekä vanhojen mielikuvien uudelleenmuovauksessa. Etsin näin myös vastausta siihen, mikä merkitys näillä perinteillä kuvaa täydentävillä esityksillä kenties oli Lappi- ja koko Suomi-kuvan edistämisessä ja modernisoinnissa.

Tutkielman ajallinen raja-alue alkaa aineiston saatavuuden perusteella vuodesta 1964, jolloin *Look at Finland* ilmestyi ensi kerran. Samoihin aikoihin alkoi myös koko Suomen matkailun mittava kasvuvaihe, joka kesti 1960-luvulta 1970-luvun alkupuolelle. Tätä seurasi 1970-luvun lopulla kansainvälisen öljykriisin vanavedessä matkailun taantumakausi, joka hiljensi maan matkailuilmapiiriä muutamaksi vuodeksi.¹⁶ Päätän tutkimuksen vuoteen 1984, jolloin Lapin matkailuun liitettiin uusi elementti ensimmäisten jouluisen Concorde-lentojen ja jouluelämysmatkailun vähittäisen kaupallistamisen myötä.¹⁷ Tämä ei tietystikään yksin ohjannut Lapin matkailua uuteen suuntaan, mutta 1980-luvulta alkaen Lapin matkailu kehittyi kuitenkin myös muutoin yhä viihteellisempään, elämyksellisempään ja toiminnallisempaan muotoon, jollaisena se sittemmin on tähän päivään saakka jatkunut. Pohjoisen matkailussa koettiin uusi kasvun vaihe ja laskettelusta tuli vieläkin suosittumpaa, jolloin perinteinen kesäsesonki sai antaa yhä enemmän tilaa talvikaudelle.¹⁸

Tarkastelemani vuodet 1964–1983 ilmentävät ajankohtaa, jolloin pohjoisen matkailussa siirryttiin massaturismin kaudelle. Lappi-kuvan jatkumon tarkastelu suhteessa massaturismia edeltäneeseen aikaan – tuoreimpana Lapin modernin matkailun syntyvaiheeseen ja jälleenrakennuksen vuosiin heti toisen maailmansodan jälkeen – avaa aiempien Lapin representaatioiden luonnetta ja auttaa näin ymmärtämään vastavuoroisesti myös ajallista muutosta tässä suhteessa. Lähtökohtaisesti tavoittelen kokonaiskäsitystä lehden Lappi-kuvasta valitulla ajanjaksolla, joka tiiviystään johtuen ei tarjoa erityisemmin aineksia ajallisen muutoksen tarkasteluun ajanjakson sisällä. Poikkeuksen tekevät pohjoisen ympäristön tilaan ja saamelaiden rooliin modernissa maailmassa liittyvät yhteiskunnallisemmat teemat, jotka erityisesti ensiksi mainitun kohdalla saivat huomiota vasta 1970-luvulta alkaen ja jotka näin ollen edustavat aineistossa esiintyvää Lappi-kuvan uudelleenmuotoilua.

---

¹⁶ Markkanen 1987, 349–351.

¹⁷ Hakulinen et al. 2007, 28.

¹⁸ Hautajärvi 2014, 267, 284, 326.

Käsitteet

Tutkittava aineisto ajoittuu historiallisesti Lapin massaturismin alkuvaiheeseen. Kirjallisen ilmaisun sujuvuuden vuoksi käytän vaihtelevasti sekä termejä *turismi* ja *turistit* että *matkailu* ja *matkailijat*, vaikka tarkasti ottaen viittaankin yleisesti ilmiötasolla nimenomaan sodanjälkeiseen massaturismiin. Massaturismin aikaan liitetään tyypillisesti aiempaa suuremmat matkailijamäärät, matkustamisen halpeneminen, massoille suunnatut standardoidut valmismatkat ja modernit matkustusmuodot. Massaturismin kehityksen taustalla vaikuttivat kansainvälisesti taloudellinen ja hyvinvoinnillinen kasvu, lomien lisääntyminen ja lentoliikenteen teknologinen kehitys. Samalla laajemmalle yleisölle avautui sellaisiakin kohteita, jotka olivat ennen liikenteen kehitystä olleet vaikeammin tavoitettavissa.¹⁹ Myös Lappi voidaan monessa suhteessa nähdä tällaisena. Yksityiskohtaisemmin tutkimusaineisto liittyy tutkielman Suomeen ja Lappiin ulkomailta suuntautuneeseen matkustukseen. 1960- ja 1970-luvuilla Suomeen saapuvien ulkomaisten turistien enemmistö koostui Erkki Markkasen mukaan pohjoismaalaisten ohella saksalaisista, yhdysvaltalaisista, briteistä, neuvostoliittolaisista ja alankomaalaisista matkustajista, joskin esimerkiksi ruotsalaisia vieraili Lapissa huomattavasti vähemmän kuin ruotsalaisten perinteisesti suosimalla Etelä-Suomen alueella.²⁰

Ydinkäsitteenä toimii *Lappi-kuva*, joka vaatii luonnollisesti lähempää tarkastelua. Tutkin yksittäisen tiedote- ja matkailujulkaisun Lappi-kuvaa eli niitä mielikuvia ja merkityksiä, joita lehti on maakuvan ja matkailun edistäjänä Lappiin liittänyt. Tarkemmin ottaen tarkastelen erilaisia paikan ja kulttuurin stereotypioita sekä Lappia koskevia rakennettuja esityksiä, *representaatioita*, jotka ymmärrän Jarkko Saarisen tavoin suoranaisten toisintojen sijaan kuvattavan kohteen ja todellisuuden eräänlaisina uudelleenmuotoiluina.²¹ Mielikuvia analysoidessani tukeuden näkemykseen mielikuvien pelkistyneisyydestä ja pysyvyydestä.

19 Kostiainen et al. 2004, 224–227.

20 Markkanen 1987, 365–366.

21 Saarinen hyödyntää *representaation* käsitettä tarkastellessaan matkailun tuottamia saamelaiskuvauksia ja niiden kulttuurisia ja eettisiä ulottuvuuksia. Saarinen 1999, 83. Ks. myös osio Tutkimuskysymykset ja aiheen rajausta yllä (s. 11).

Apunani termin ymmärtämiselle toimii Olavi K. Fältin artikkeli mielikuvatutkimuksen teoreettisista juurista ja mielikuvan teoreettisista määritelmistä. Fältin tiivistyksen mukaan mielikuvan käsite ilmentää itse kunkin rakentamaa subjektiivista käsitystä todellisuudesta, ja siihen vaikuttavat ajan kuluessa omaksumamme tiedot, kokemukset ja koko maailmankuva.²² Kuten aiemmin olen jo maininnut, Lapin kuvaan on vuosikymmenten ja jopa vuosisatojen ajan liitetty erilaisia, usein vakiintuneitakin teemoja sekä pelkistäviä käsityksiä koskien esimerkiksi pohjoisen luontoa, eksotiikkaa ja kulttuuria, joiden merkitystä *Look at Finlandin* Lappi-kuvalle ei sovi unohtaa. Toisaalta myös ajankohtainen yhteiskunta ja siinä viriävä keskustelu vaikkapa ympäristöasioista ovat osa sitä ilmapiiriä, joissa mielikuvat ovat muodostuneet.

Mielikuvien muutos tai oikeammin muutoksen vaikeus on mielenkiintoinen seikka, jolla on merkitystä myös tutkielmani kannalta. Mielikuvat ovat usein syvälle juurtuneita ja osin siitä syystä hitaasti muuttuvia. Muutokseen voivat kuitenkin johtaa esimerkiksi dramaattiset tai samanlaisena toistuvat tapahtumat ja muutokset ympäröivissä olosuhteissa.²³ Lapin turismin osalta tällaisia ovat sodanjälkeinen jälleenrakennus, matkailun nopea kasvu ja muutokset palvelutarjonnassa, joiden seuraksena lappilainen ympäristö sai uusia piirteitä ja vetonauloja. *Look at Finlandin* kohdalla voi huomata, kuinka syrjäisyyden ja alkukantaisuuden mielikuvien rinnalla ylläpidetään vastakkaista kuvaa modernista ja helposti saavutettavasta Lapista. Moderniuden retoriikkaan voi osaltaan nähdä liittyvän myös esimerkiksi esitykset saamelaisista osana nyky-yhteiskuntaa. Mielikuvien muutoksen ja uudelleenmuotoilun näkökulmien valossa on mahdollista tarkastella, millä tavoin *Look at Finlandin* Lappi-kuvassa näkyvät uusien yhteiskunnallisten tendenssien ja ilmapiirimuutoksen vaikutukset, ja kuinka lehti kenties tietoisestikin osallistui uudenlaisten mielikuvien tuottamiseen.

Toiseudella on käsitteenä merkityksellinen rooli tutkielmassani, kun tarkastellaan syvemmin Lapin kuvausten rakentamista ja tapoja paikantaa tai määritellä Lappi representaatioissaan sekä alueellisesti että kulttuurisesti. Toiseuden roolia voidaan lähestyä tällöin kahdella tasolla.

---

²² Fält 2007, 225–226.

²³ Fält 2007, 222, 225.

Ensinnäkin itse Lappi alueena voidaan nähdä *toisen* roolissa kuvauksen tapahtuessa ulkopuolelta käsin. Näin esimerkiksi matkailijan Lappi voidaan vieraana pohjoisena ja usein syrjäisenä erämaaseutuna asettaa vastakkain vierailijansa oman kaupunkilaisen elinpiirin kanssa. Matkakirjallisuuden rajantekoja selvittänyt Yrjö Varpio puhuu periferian ja keskuksen sekä ilmansuuntien vastakkainasetteluista. Lappi suomalaisittain, kuten Suomi eurooppalaisittain, on matkakirjallisuuden kontekstissa nähty tyypillisesti pohjoisena periferiana, äärimmäisenä ja sivilisaation laidalle asettuvana kolkkana. Katselijoina ovat olleet omasta näkökulmastaan etelän sivistyksestä saapuvat matkailijat ja seikkalijat. Sävy on vaihdellut kauhistelusta ihasteluun, mutta viimeistään 1800-luvun lopulta alkaen pohjoinen on nähty yhä useammin etelän ihanteellisena vastakohtana.²⁴

Tätäkin paremmin toiseuden käsite soveltuu tutkielmassani merkityksellisten stereotyyppisten saamelaisuuden representaatioiden analysointiin. Edward W. Said käsittelee klassikoksi muodostuneessa teoksessaan *Orientalism* (1978) toiseuden roolia länsimaisissa käsityksissä ja suhteissa niin kutsuttuun orienttiin tai itään. Saidin mukaan perinteisessä eronteossa käsitteellisten “idän” ja “lännen” välillä on kyse myös laajemmasta vallankäytön ja kulttuurisen alistamisen sekä erottelun ilmiöstä. Länsimaisesta perspektiivistä itään on suhtauduttu vieraana ja eksoottisena toisena – itämaalaiset on nähty milloin vaarallisina ja petollisina milloin laiskoina ja hidasälyisinä tai aistillisina ja korostuneen seksuaalisina. Läntinen “me” on asettunut idän vastakohdaksi ja samalla on korostettu länsimaisen kulttuurin ylemmyyttä sekä oikeutta ohjata, hallita ja muovata alempiarvoisena pidettyä itää.²⁵

Myös saamelaisiin on aikojen saatossa kohdistettu eri tavoin vastaavanlaista erottelua ulkopuolisten ja vaeltaväestön toimesta. Termillä lappalaiset²⁶ on alkujaan erotettu valtaväestöstä poikkeavat lappalais- eli eräelinkeinojen harjoittajat sekä myöhemminkin julkisuudessa identifioitu saamelaiset omaksi erilliseksi ryhmäkseen. Saamelaista etnisyyttä ja kulttuurista tunnistettavuutta on lisäksi totuttu rakentamaan tiettyjen stereotyyppisten ja

---

²⁴ Varpio 2005, 28–40.

²⁵ Said 1978, passim.

²⁶ Tutkielman lähdeaineistossa käytetään vielä yleisesti jo vanhentunutta termiä *lappalaiset* (Lapps), ja olenkin säilyttänyt ilmaisun sellaisenaan suorissa lainauksissa, mutta muutoin tutkijana pitäydyn luonnollisesti nimityksissä *saamelaisuus* ja *saamelaiset*.

kulttuurista erontekoa korostavien elementtien, kuten kielen, poronhoidon ja pukeutumisen kautta.²⁷ Tämä tradition vaikutus on näkyvissä myös *Look at Finlandin* saamelaiskuvassa. Käsittelen toiseuden ja eronteon ilmentymiä suhteessa saamelaisuuteen tarkemmin tutkielmani ensimmäisessä pääluvussa.

Lähdemateriaali ja tutkimusmetodit

Lähdemateriaalini on *Look at Finland* -niminen aikakauslehti, joka ilmestyi 1964–1992 vuosittain vähintään neljän numeron muodossa. Lehden vuotuinen levikki oli alkujaan 12 000 kappaletta.²⁸ *Look at Finland* pyrki tuomaan Suomea maana ja matkailukohteena hyvin monipuolisesti esiin, ja lukijat saattoivat tutustua lehden kautta matkakohteiden ohella muiden muassa Suomen elinkeinoelämään, kulttuuriin, luontoon, historiaan ja politiikkaan. Lappi nousi alueena ja kuvauskohteena esiin etenkin puhtaasti matkailuaiheisissa konteksteissa. Lehteä julkaistiin pääasiassa englannin kielellä, mutta 1970-luvulla ilmestyi myös saksan, ruotsin-, ranskan ja venäjänkielisiä numeroita. Muunkielisen materiaalin satunnaisuuden ja kielimuurin vuoksi olen kuitenkin jättänyt nämä tarkastelun ulkopuolelle ja hyödynnän vain englanninkielistä julkaisumateriaalia.

Look at Finlandin keskeisintä materiaalia olivat eri tyyppiset kuvitetut artikkelit, joita kirjoittivat sekä kotimaiset että ulkomaiset toimittajat mitä moninaisimmista aiheista. Pääkirjoituksiksi tunnistettavia tai merkittyjä kirjoituksia ilmestyi yleisesti vielä 1960-luvun puolella ja niitä kirjoittivat useammat eri henkilöt, mutta 1970-luvulle tultaessa selkeitä pääkirjoituksia ei enää samaan tapaan julkaistu. Lisäksi lehteen sisältyi muun muassa matkailu- ja kulttuuriaiheisia uutisia, mainoksia ja tapahtumatietoja. Kuvitus muodosti keskeisen osan lehden sisällöstä ja ulkoasusta. Kuvat olivat alkuun pääosin mustavalkoisia, mutta 1970-luvun puolimaista alkaen kansi- ja mainoskuvien ohessa muukin lehden kuvasisältö muuttui värilliseksi. Monipuolinen ja paljon kuvia sisältänyt *Look at Finland* korvasi otollisesti vuonna 1963 tappiollisena lakkautettua *Finland Pictorial* -aikakauslehteä,

---

27 Pääkkönen 1999, 37–38.

28 Markkanen 1987, 340.

joka oli 1940-luvulta alkaen pyrkinyt niin ikään laadukkaalla ulkoasullaan ja artikkeleillaan kasvattamaan Suomen tunnettavuutta ulkomailla.²⁹

Look at Finlandin julkaisu aloitettiin Suomen Matkailijayhdistyksen ja ulkoasiainministeriön sanomalehtiosaston yhteistoimesta, ja se siirtyi Matkailun edistämiskeskuksen (MEK) piiriin, kun organisaatio perustettiin kauppa- ja teollisuusministeriön alaisuuteen vuonna 1973. Lehden päätoimittajan virassa oli sekä ennen että jälkeen organisaatiomuutoksen MEK:n johtajana toiminut Bengt Philström. Matkailujulkaisutoiminta jatkoi heti sodan jälkeen siitä, mihin ennen sotia oli jääty, ja suomalaisia matkakohteita sekä lomanviettomuotoja esiteltiin erilaisissa opaskirjoissa, lehdissä, retkeilyoppaissa ja esitteissä sekä tietysti televisiossa. Retkeily- sekä tunturihiihto- ja lasketteluoppaiden julkaisun myötä saivat pohjoiset tunturiseudutkin jälleen huomiota. Ulkomaille tiedottaminen, johon *Look at Finland* kuului, edusti yhtä haaraa Suomen Matkailijayhdistyksen toiminnassa tuona aikana.³⁰ Matkailun edistämisestä tuli 1960-luvun myötä yhä arvostetumpi toiminnan kenttä, ja myös valtiolta odotettiin matkailijavirtojen sekä matkailun taloudellisten sidosten kasvaessa suurempaa osallisuutta matkailun kehittämisessä. Esimerkiksi MEK:n tehtäväksi tuli huolehtia sekä kotimaan matkailun että ulkomaille tiedottamisen haaroista ja matkailualan tutkimusten julkaisusta. Toiminnan tähtäimenä oli kaiken aikaa Suomen matkailullisen ilmeen luominen ja vahvistaminen.³¹

Aineiston luonteen ja tavoitteen ymmärtäminen sen sisällön ja retoriikan taustalla liittyy olennaisesti lähdekritiikin huomioimiseen tutkimuksessa. Taina Syrjämäan määrittelyt turismitpropagandasta ja matkailumainonnasta toimivat lähtökohtanani, kun tarkastelen aineistoa tästä näkökulmasta. Syrjämää erottaa käsitteet toisistaan siten, edellisen ensisijaisena tavoitteena on voittoa tavoittelematon matkailun edistämistoiminta jonkin organisaation toimesta, kun taas mainonta on usein korostuneen kaupallista, mutta yhteistä näille kommunikaatiomuodoille on kuitenkin tavoite vaikuttaa vastaanottajan ajatteluun ja

---

29 Lähteenkorva 2008, 241–244.

30 Markkanen 1987, 339–340.

31 Markkanen 1987, 343–346.

toimintaan.³² *Look at Finland* edustaa aikansa valtiollista tiedotustoimintaa ulkomaille. Esimerkiksi Suomen ulkomaan edustustot saivat ehdottaa lehteen erilaisia artikkeliaihteita, mutta julkaisu oli kaiken aikaa kuitenkin ulkoasiainministeriön tiukoissa ohjaksissa. Pekka Lähteenkorvan mukaan monipuolinen ja visuaalisesti upea lehti otettiin aikanaan hyvin vastaan, ja se olikin “erinomainen käyntikortti Suomelle”.³³

Look at Finlandin välityksellä pyrittiin kasvattamaan maatietoutta ja -tunnettuutta, välittämään positiivista maakuvaa ja edistämään samalla tietysti myös ulkomaista matkailua Suomessa. Presidentti Urho Kekkonen avasi lehden roolia lukijoille ensimmäisessä numerossa vuonna 1964:

*Tämä lehti pyrkii herättämään ulkomaisten ystäviemme huomion Suomeen. Se pyrkii vakuuttamaan ulkomaiset lukijat siitä, että Suomi, sen elämä ja aineellinen sekä kulttuurinen kehitys ovat kiinnostavia. – – on kiitollista huomata, että myös ulkomainen turismi Suomeen on eloisaa. Uusi lehti voi tehdä hyödyllistä työtä edistämällä tätä teollisuutta, elintärkeää kansainvälisen kontaktin muotoa.*³⁴

Lehden tavoite ilmeni pyrkimyksessä tarjota monipuolista tietoa Suomesta ja herättää kiinnostusta suomalaiseen yhteiskuntaan sekä myöskin maamme eri matkailukohteisiin. Esimerkiksi matkailukeskusten ja aktiviteettien monipuolisuuden, näkemisen ja kokemisen runsauden, edullisuuden, eksoottisuuden ja ajankohtaisten yhteiskunnallisten aiheiden korostamisen sekä ylipäänsä artikkelien aihevalinnat, tässä tapauksessa Lapin kuvausten osalta, voidaan ymmärtää nimenomaan tiedotus- ja matkailun edistämistavoitteen kautta.

Lehteen kirjoittivat sekä suomalaiset että ulkomaiset toimittajat. Myös Lappiin keskittynyttä materiaalia laativat monet eri henkilöt, joskin esimerkiksi vuosikymmenten ajan Lappia ja

32 Syrjämaa 1997, 84–85.

33 Lähteenkorva 2008, 243–244.

34 Kaikki lainaukset ovat tekijän suomentamia. “This magazine seeks to attract the attention of our foreign friends to Finland. It aims to convince foreign readers that Finland, its life and material and cultural development, is interesting. – – it is gratifying to note that foreign tourism to Finland is also lively. The new magazine can do useful work in promoting this industry, a vital form of international contact.” Urho Kekkonen, “A closer look” (pk.). *Look at Finland* 1/1964.

Lapin historiaa teoksissaan sekä oppaissaan kuvannut, pohjoiseen ilmeisen viehättynyt toimittaja ja kirjailija Seppo J. Partanen³⁵ esiintyi Lappi-aiheisten artikkelien kirjoittajana useampaankin otteeseen. Toisinaan toimittajat matkasivat itse eri puolille Suomea tekemään hieman tarkempaa taustatyötä reportaasityyppisiin artikkeleihin tai muuten tutustumaan matkakohteisiin ja etsimään matkailijan roolissa turisteja kiinnostavaa materiaalia lehteen. Kirjoittajat esittelivät kohdetta usein ikään kuin ulkopuolisen vierailijan näkökulmasta, joskin muutama poikkeuksellisesti Lapista lähtöisin oleva kirjoittajakin joukkoon kuului. Ulkopuolisuus koski ensinnäkin ulkomaisia toimittajia, joille Suomi oli aina jollain asteella vieras, mutta myös monia kotosuomalaisia kirjoittajia, jotka pyrkivät vetoamaan lähtökohtaisesti kohdeyleisöönsä eli ulkomaisiin turisteihin. Lappi on alueena mielenkiintoinen, sillä pohjoista ja erityisesti saamelaisuutta ovat suomalaisetkin tarkastelleet sekä kuvanneet perinteisesti nimenomaan ulkopuolelta toiseuden, stereotyyppien ja olettamusten kautta.³⁶

Varsinaisena metodina käytän sisällönanalyysia, jolla pyritään aineistomateriaalin jäsentämiseen ja järjestämiseen siten, että aineistosta saatavan tiedon avulla voidaan selittää tutkimuskohteena olevaa ilmiötä. Jouni Tuominen ja Anneli Sarajärvi painottavat erityisesti määritelmän jälkimmäistä merkitystä eli sisällönanalyysin ja siihen olennaisesti liittyvän sisällön erittelyn roolia metodisina apuvälineinä, joiden ydintavoitteena on nimenomaan ilmiön tulkinta ja selittäminen eikä yksin pinnallinen kuvaaminen.³⁷ Tähän tukeutuen olen etsinyt, eritellyt ja teemoitellut Lapin kuvausta ilmentävää materiaalia ja tietoa *Look at Finland* -lehdestä vastatakseni jo aiemmin johdannossa asettamiini tutkimuskysymyksiin sekä ymmärtääkseni näin syvemmin lehden Lappi-kuvaa.

Käytännössä olen käynyt tarkasti jokaisen aikarajaukseni sisälle asettuvan lehden numeron lävitse ja etsinyt sekä jäsentänyt kaikkea jollain tapaa selkeästi Lappia ja lappilaisuutta sekä niihin liitettyjä mielikuvia käsiteltyttä teksti- ja kuvamateriaalia. Toisinaan tämä on

---

35 Seppo J. Partanen on kirjoittanut 1970-luvulta alkaen muiden muassa Lapin retkeilyoppaita ja Lappiin liittyviä tietoteoksia esimerkiksi pohjoisen kultahistoriasta ja Petsamosta.

36 Lehtola 1999, 17–18.

37 Tuomi & Sarajärvi 2009, 103–108.

tarkoittanut lyhyehköjen kuvauksien tai kuvatekstien ja toisinaan useiden sivujen mittaisten tekstien tarkastelua. Käsittelyn ulkopuolelle olen vähäisen sisältöantinsa vuoksi jättänyt systemaattisesti ainoastaan lehden erilliset tulevan vuoden tapahtumakalenterit, joissa käytännössä listattiin aikatauluineen joitain keskeisiä matkailutapahtumia eri puolelta Suomea. Lisäksi sellaisia yksittäisiä kirjoituksia, joissa Lappi on tullut mainituksi muttei juurikaan kuvatuksi, en ole katsonut tarpeen sisällyttää tarkasteltavaan materiaaliin.

Lehden läpikäynti ja Lappi-aiheisen materiaalin paikantaminen on ollut suhteellisen helppoa. Lappi edusti lehdessä yhtä keskeistä aluekokonaisuutta ja Lappiin liittyviä aiheita käsiteltiin usein suoraan *Lapland*-käsitteen alla. Lisäksi pohjoiseen liitetyt ominaispiirteet kuten saamelaisuus, porot ja tunturit nousivat lehden kuvamateriaalista selkeästi esiin. Lappi-aiheista materiaalia esiintyi useimpina vuosina tarkastelujaksolla. Ollenkaan Lappia ei esitelty tai maininnat siihen liittyen olivat satunnaisia ja vähäisiä vuosina 1965, 1966, 1974, 1978 ja 1982. Numerokohtaista vaihtelua oli jonkin verran Lappi-aiheiden korostuessa erityisesti loppuvuoden numeroissa. Alkuaikoina lehti ilmestyi neljästi vuodessa ja 1970-luvulta alkaen neljästä kuuteen kertaan vuodessa. Toimituksella oli tapana teemoittaa lehden numeroita, joten tietyt aiheet tai matkailualueet korostuivat toisinaan niin ikään numerokohtaisesti. Vuosien 1968 ja 1976 talvinumerot olivat Lapin teemanumeroita, jolloin lehdessä esiintyi tavallista enemmän aiheita Lapista.

Taulukko 1. *Look at Finland* -lehden Lappia käsitelleet kirjoitukset tekstilajeittain vuosilta 1964–1983

Tekstilajit	1964–1969	1970–1975	1976–1983	Yhteensä
Pääkirjoitukset	2	-	-	2
Kolumnit	-	-	1	1
Artikkelit (sis. reportaasit)				
• Lappi-aiheiset	7	8	11	26
• Muut Lappia käsittelevät	11	12	12	35
				= 61
Uutiset, matkailijan vinkit ja lyhyet matkaraportit	9	21	1	31
Mainokset	3	3	4	10
Yhteensä	32	44	29	105

Lähde: *Look at Finlandin* kaikki englanninkieliset numerot vuosilta 1964–1983.

Ohessa (talukko 1) ovat koottuna kaikki tarkasteluun sisältyneet *Look at Finlandin* Lappia kuvanneet kirjoitukset tekstilajeittain ja kolmelle tarkasteluväliä jakavalle vuosijaksolle ryhmiteltyinä. Yhteensä tarkasteluun sisältyi 105 erillistä lehtijuttua tai mainosta. Lappiin liittyviä aiheita käsiteltiin eniten ja vuosivälein tarkasteltuna melko tasaisesti erilaisissa artikkelimuotoisissa jutuissa, jotka muodostivat muutoinkin lehden keskeisimmän sisällön. Tutkielmaan sisältyneistä 61:stä artikkelista 26 kappaletta eli hieman alle puolet oli Lappi-aiheisia ja 35 kappaletta muutoin Lappia jollain tapaa kuvanneita. Artikkeleihin sisältyi sekä yleisluontoisia että aiheiltaan rajatumpia kirjoituksia ja lisäksi erilaisia matkakertomus- tai reportaasityyppisiä juttuja ja muutamia henkilökuvia.

Toiseksi eniten Lappi nousi esille kategoriassa, johon olen yhdistänyt erilaiset uutiset ja muut lyhyehköt, hieman vaikeammin määriteltävät kirjoitukset, jotka tässä olen luokitellut matkaraporteiksi tai -vinkeiksi. Tämän tyyppiset kirjoitukset oli keskitetty pääasiassa erillisiin säännöllisesti ilmestyviin juttuosioihin, joista ensimmäinen oli heti vuodesta 1964 alkaen ilmestynyt *Our man reporting* -palsta. 1960-luvun lopussa tätä seurasivat muun muassa Finnairin vaiheista uutisoinut *Out of the blue* -osio, *Desing & fashions* -osio sekä matkailuaiheisia uutisia ja lomaesittelyjä sisältänyt *Travellers's delights* -osio. 1970-luvulla kehiteltiin muutamia uusia vastaavia palstoja, jotka kokosivat osin entisiä ja joiden sisältö muuttui vuosikymmenen kuluessa kulttuuri- ja tapahtumapainotteisemmaksi. Lappia ei käsitelty tuolloin juuri ollenkaan kyseisillä palstoilla. Yhteensä yllä mainittuun ryhmään kuului 31 kirjoitusta, joista lähes kaikki sijoittuivat 1960-luvulle ja erityisesti 1970-luvun alkuvuosiin. Tämän lisäksi Lappia kuvattiin mainoksissa, kahdessa pääkirjoituksessa ja yhdessä kolumniksi luokiteltavassa kirjoituksessa.

Kuvamateriaalin osuus aineistossa on varsin keskeinen. Kuvia olen luokitellut Lappi-aiheisiksi sekä juttuyhteyden että kuvasisällön perusteella. Tarkasteluun sisältyi näin ollen yhteensä 212 kuvaa, joista valtaosa (196) oli artikkelien tai uutis- ja matkavinkkien kuvitusta. Lappi-aiheisia kansikuvia oli kuusi ja mainoskuvia kymmenen kappaletta. Kuva-aineiston osalta olen kiinnittänyt huomiota siihen, millaisia aiheita, näkymiä, vuodenaikoja ja rajatumpia elementtejä, kuten maisemayksityiskohtia, ihmisiä, eläimiä tai esineitä Lappiin liittyvissä kuvissa kaikkienensa esiintyi. Sisällönanalyysinkin mukaisesti en ole ainoastaan jäsennellyt ja tämän pohjalta esitellyt kuvamateriaalin keskeisintä sisältöä vaan myöskin pyrkinyt selvittämään kuvasisältöihin ja kuvien kokonaistunnelmaan liittyviä syvempiä merkityksiä, sävyjä ja vaikuttimia. Kuvien analysointi tapahtuu tekstimateriaalin analyysin lomassa sitä tukien ja täydentäen.

Informaation ryhmittelyn ja järjestämisen osalta olen toiminut pitkälti aineiston ehdoilla ja päätynyt näin tutkimuksen runkonakin toimivaan temaattiseen käsittelyyn, jota erittelen jo aiemmin tutkimuskysymysten yhteydessä. Aineistosta esiin nousevat yksittäiset Lappi-kuvan

elementit olen ryhmitellyt luvuttain käsiteltäviin teemoihin, joita ovat käsittelyjärjestyksessä pohjoisen erämaaympäristön ja -maiseman yleinen kuvaus, saamelaiskulttuurin stereotyyppinen kuvaus, eri matkailuaktiviteettien ja -elämysten yhteydessä toistuva Lappi-romantiikka ja -eksotiikka, kaupunki-, hiihto- ja matkailukeskusten moderni Lapin maailma sekä pohjoiseen erämaahan liitetyt ympäristöaiheet ja saamelaisuuden käsittely modernissa ajassa. Myös kuvamateriaali on ollut aiheiden tai keskeisimpien kuva-elementtien pohjalta jäseneltävissä pääosin joko erämaahenkisiin luonnonmaisemiin, kaupunkimaisemiin, hiihto- ja matkailukeskusaiheisiin sekä saamelaiskulttuuria ja poroja tai retkeilyä ja kullankaivuuta esitteleviin otoksiin, joita olen käsitellyt osana Lappi-romantiikkaa ja -eksotiikkaa ilmentävää kuvastoa. Joitain yksittäisiä ja aiheiltaan varsin marginaalisia kuvia esimerkiksi haastatelluista henkilöistä, ruuista, joulupukista tai rakennuksista olen koostanut omaksi yhdeksi ryhmäkseen.

Teemoja ei voi täysin irroittaa toisistaan, sillä useat Lappi-kuvan elementit esiintyvät hyvin erilaisissa yhteyksissä ja muodostavat usein pikemminkin kokonaisuuden kuin joukon yksittäisiä tekijöitä. Elementtien taustalla voi nähdä myös eri suuntaisia vaikuttimia. Näin ollen esimerkiksi matkailuajankuvaan liittyvän Lapin romantisoinnin ja eksotisoinnin yhteydessä nousee esiin niin ikään ensimmäisessä pääluvussa tarkasteltavia mielikuvia erämaahan, saamelaisuuteen, poroihin ja hiljaisuuteen liittyen. Yksiselitteisen taulukoinnin laatiminen teemojen lukumääräisestä jakautumisesta niin teksti- kuin kuvamateriaalissa olisi ollut tästä syystä haasteellista ja olenkin päätenyt arviomaan eri teemojen roolia aineistossa sanallisesti kunkin pääluvun yhteydessä.

1. KAIKUJA LAPIN AIEMMASTA KUVAUSTRADITIOSTA

1.1. Jylhä ja asumaton tunturierämaa

Hallinnollisesti Lapin maakunnan tai Suomen Lapin eteläiset rajat sijaitsevat napapiirin tuntumassa. Rovaniemi, Lapin pääkaupunki, melkein koskettaa tätä piiriä. – – Mutta kuten kuka tahansa asiasta tietävä osaa kertoa, "taka-Lappi" – "Lapin takamaa", oikea Lappi – sijaitsee vielä lähes 200 mailia pohjoisempana.

Näin kuvasi *Look at Finland* heti ensimmäisenä ilmestymisvuotenaan Lapin sijaintia lukijoille. Lappi toivotti tervetulleeksi jo napapiirillä, mutta aidon Lapinmaan matkailija kohtasi vasta suunnatessaan edemmäs pohjoiseen, artikkeli viestitti. Tekstin taustalla avautui aukeaman mittainen autio panoraamamaisema, jonka huomionarvoisimpana elementtinä esiin nousivat tummasta siluetista erottuvat tunturit. Edessä kimmeltävän laaksojärven takana, horisontissa, seisoivat nämä maanmuodot jyhkeinä ja paljaina. Todellinen Lappi löytyikin sen ainutlaatuisista maisemista, tuntureilta ja muinaisesta erämaasta, joita artikkelissa myöhemmin runollisesti ylistettiin:

Molemmiin puolin näitä teitä ja kylälaitamien tuolla puolen avautuu tuhansia – ei, vaan kymmeniä tuhansia – neliömaileja metsää, tuntureita, järviä, jokia ja mahtavaa ajatonta tyhjyyttä. Alue on kääriytynyt sellaiseen hiljaisuuteen, että jos aivastat tai sytytät tulitikut, koko metsä tuntuu pidättelevän hengitystään, aivan kuin se olisi kuullut äänen, jonka on odottanut kuulevansa jo vuosimiljoonan ajan.³⁸

---

38 "Administratively, the southern boundaries of the Province of Lappi or Finnish Lapland, lie around the Arctic Circle. Rovaniemi, its capital, pretty well touches this Circle – – But as anyone who knows will tell you, "taka-Lappi" – "the back of Lapland", the real Lapland – lies nearly another 200 miles further north." "On either side of these roads and beyond the fringes of those villages lie thousands – no, tens of thousands – of square miles of forests and fells and lakes and rivers of superb and timeless nothingness. It's country cocooned in the kind of silence that if you sneeze or strike a match, the whole forest seems to hold its breath, as though this were the sound it had been waiting to hear for a million years." Sylvie Nickels, "Lapland Forever" (art.). *Look at Finland* 4/1964.

Erämaaympäristö ja -maisemat muodostivat yhden keskeisimmistä elementeistä *Look at Finlandin* Lappi-kuvassa. Mielikuvia pohjoisen erämaista ja koskemattomista seuduista toistettiin pitkin ajanjaksoa 1960-luvulta 1980-luvun alkuun sekä Lappiin liittyvissä kirjallisissa kuvauksissa että lukuisissa kuvissa. Lapin erämaaluonne nousi esiin pelkkien maisemakuvausten ohella myös esimerkiksi erilaisten retkeily- ja ympäristöteemaisten kirjoitusten yhteydessä, joita käsittelen tarkemmin seuraavien päälukujen yhteydessä. Kahdenkymmenen vuoden ajalla lehdessä tuli kuvatuksi pohjoisen erämaaidyllin koko kirjo havumetsämaisemista ja suoalueista aina pohjoisimmille tunturiseuduille ja arktisille erämaajoille saakka.

Jylhät erämaamaisemat nousivat matkailullisesti keskeiseksi osaksi Lapin kuvaa jo modernin Lapin matkailun alkuvaiheessa 1920- ja 1930-luvuilla. Tätä ennen Lappi oli Tornionjokilaaksoa lukuunottamatta pysynyt pitkään taka-alalla Suomen matkailukartalla, eikä alue ollut houkutellut laajempaa yleisöä syrjäisen sijaintinsa ja puutteellisten kulkuyhteyksien vuoksi.³⁹ Pohjoisen erämaat olivat tosin varmasti tuttuja niillekin varhaisille Lapin kävijöille, jotka olivat uskaltaneet ja vaivautuneet menneinä vuosisatoina matkaamaan myös Tornion takaisille seuduille. Englantilaisten matkamiesten Suomeen 1700- ja 1800-luvuilla suorittamia matkoja tutkinut Tony Lurcock kuvaa, kuinka esimerkiksi Englannissa 1700-luvulla romantiikan sekä ajan filosofian henkeen kuului todellisen luonnon ja luonnontilaisen ihmisolemuksen etsintä, mikä heijastui myös kiinnostuksena syrjäiseen Lappiin. Muun muassa 1700-luvun lopulla pohjoisessa matkustellut luonnontieteilijä Edward Daniel Clarke kuvasi matkakirjassaan ihastellen juuri Lapin koskemattomaa luonnonympäristöä ja takamaiden täydellistä hiljaisuutta vailla ihmisjälkeä.⁴⁰

Lapin erämaan vetovoima puhkesi kukkaan, kun valokeilaan nousivat 1900-luvun alkupuolella Suomeen vuonna 1920 liitetty Petsamo ja saman vuosikymmenen mittaan valmistunut Jäämeren tie, joka avasi matkailijalle uudenaikaisen väylän pohjoiseen. Arktiset maisemat, ainutlaatuinen luonto ja ikaikaiset erämaat ilmenivät kaikki äärimmillään Petsamossa, joka

---

³⁹ Markkanen 1987, 227.

⁴⁰ Lurcock 2012, 129–132.

oli sekä Lapin että koko Suomen yksi keskeisistä matkailuvalteista sotien välisenä aikana.⁴¹ Petsamolla oli toki omakin itsenäinen maineensa Jäämeren erikoisuutena. Näköalat vuonoille sekä hyiselle merelle kiehtoivat seikkailunhaluisia turisteja ja koskemattoman erämaan voimaa saavuttiin kokemaan ulkomailta saakka. Petsamon matkailuhistoriaan perehtyneen Anne Hirvelän sanoin, “oli sykehdyttävää löytää paikka, jonka saattoi kuvitella olleen muuttumaton vuosituhansien ajan – säilyttäneen kauneutensa ja jylhyytensä ilman, että ihminen olisi onnistunut muuttamaan sitä.”⁴² Petsamon markkinointi ja Petsamon-kävijöiden kokemukset vaikuttivat varmasti myös laajemmin Lapin kuvaan sekä kotimaassa että Suomen ulkopuolella – matkasivathan turistit pohjoiseen usein pitkin Lappia halkovaa Jäämeren tietä.

Alun perin sittemmin Venäjän puolelle jääneeseen Petsamoon liitetyt mielikuvat ikiaikaisista erämaista ja jylhistä luonnonmaisemista ilmensivät *Look at Finlandissa* koko pohjoista Tunturi-Lappia ja erämaan komeimpana kruununa paikkansa ottivat nimenomaan tunturit. Lehdessä viitattiin toistuvasti tuntureihin sekä Lappia koskevissa kirjallisissa kuvauksissa että Lappi-aiheisissa kuvissa. Tunturit muodostivat pohjoisen maiseman keskeisimmän ominaispiirteen ja erottivat laajojen erämaiden ohessa Lapin Suomen muista matkailuympäristöistä. Esimerkiksi 1960-luvun lopulla automatkailijan Loma-Suomea esittelevässä artikkelissa Suomi jaettiin matkailullisesti ja maisemallisesti Rannikko-Suomen, Järvisuon ja Pohjois-Suomen kesken, jolloin maan pohjoisimpien osien parhaiksi erityispiirteiksi ennen kaikkea napapiirin tuolla puolen laskettiin asumattomat erämaat tuntureineen.⁴³ Eräässä artikkelissa kirjoittaja ei vuorostaan kyennyt arvottamaan suomalaisia maisemia ja heittäytyi sen sijaan kuvaamaan niiden moninaista kaunetta antaen Lapin tuntureille oman ylevän roolinsa: “Pohjoisen Suomen tuntureissa on erilaista kauneutta: järvien pehmeät, lyyriset muodot antavat tilaa villeille, karuille ja vaikuttaville piirteille.”⁴⁴

---

41 Markkanen 1987, 218–222.

42 Hirvelä 1995, 12–14.

43 Raimo O. Kojo, “Motoring in Finland – a Four-wheel Spin through Dreaming Lakes and Forests” (art.). *Look at Finland* 2/1969.

44 ”The fells of northern Finland are beautiful in a different way: the soft, lyrical contours of the lakes give way to wild, rugged and impressive features”. Seppo J. Partanen, ”Eurooppa 4 – a cross-section of Finland” (art.). *Look at Finland* 3/1973.

Lapin matkailututkimuksessa tehtiin 1960-luvulla mielenkiintoinen havainto, jonka mukaan ulkomaiset turistit, joista saksalaiset olivat tuolloin enemmistönä, eivät itse asiassa olleet kovin kiinnostuneita tuntureista vaan pikemminkin luonnon tarjoamasta rauhasta. Huomio perustui kaiketi vain kesäsesongin aikaan tehdyn kyselyn tuoksiin, sillä tutkimuksen mukaan vastaavan talvikyselyn aikaan ei ulkomaisia turisteja juurikaan tavoitettu.⁴⁵ Syyksi vähäiselle tunturiviehätykselle pohdittiin erityisesti keskieurooppalaisten turistien kotiseutuja, joiden vuoristomaisten pinnanmuotojen rinnalla tunturit eivät olleet kovinkaan eksoottisia. Sitä vastoin suomalaista matkailijaa tunturit viehättivät kyselyn mukaan Lapin luonnossa kaikkein eniten.⁴⁶

Look at Finlandin sisällössä idyllinen tunturimaisema piti pintansa, mikä kertonee osittain myös tuntureiden vakiintuneesta asemasta ja kiinteästä osasta Lapin kuvassa. Tunturilla on ollut vankka pohja erityisesti Lapin visuaalisessa kuvausperinteessä. Yksi ikonisimmista kohteista lienee kesäyönauringon ihailijoiden viimeistään 1800-luvulla tunnetuksi tekemä Aavasaksan näköalapaikka ja sieltä avautuva maisema, jota kuvattiin aikoinaan ahkerasti sekä matkakirjallisuudessa että taiteessa.⁴⁷ Auringonkajon valaisema vaaranäkymä kävi varmasti monelle pohjoisesta tunturimaisemasta, vaikka varsinaiset tunturiseudut sijaitsivatkin yhä pohjoisempana. Erityisesti juuri taide on tehnyt tuntureista erottamattoman osan Lapin mielikuvaa. Tunturista muotoutui sotien välisenä aikana käytetyin kuva-aihe ja tavanomainen taustaelementti monissa muissakin maalausaiheissa Lapin maisemakuvauksen parissa. Tunturi-Lappi sai kuvaajansa, kun taiteilijat – muiden muassa Juho Kyyhkynen ja Gabriel Engberg – alkoivat ikuistaa alueen idyllisiä maisemia jo 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa. Tuija Hautala-Hirviojan mukaan useat taiteilijat tavoittelivat nimenomaan aitoa tunturimaisemaa, jollaista pohjoisen Inarin ja Petsamon kaltaiset paikat saattoivat tarjota.⁴⁸

Karuudessaan tunturit ilmensivät Lapin alkukantaisuutta ja ankaraa pohjoista luontoa. Samalla paljas tunturimaisema edusti erämaan autiomaisuutta. Tunturit loivat lappilaisen

---

45 Helle 1968, 45.

46 Helle 1968, 48.

47 Lähteenmäki 2006, 25.

48 Hautala-Hirvioja 1999, 62–64, 154.

miljöö, jossa ihminen oli vain pieni kokija suuren luonnon keskellä. Tämä miljöö toistui ennen kaikkea *Look at Finlandin* kuvissa. Lapin aitoon erämaamaisemaan eivät tavallisesti ihmiset, tiet tai rakennukset kuuluneet, elleivät nämä – vaatimattomat erämaakämpät tai vaikkapa yksinäinen retkeilijä – sitten sattuneet kuvastamaan ihmisyyden pienuutta mahtavien maisemien ja loputtoman horisontin edessä.⁴⁹ Autio, suunnaton erämaa heijasteli perinteistä taiteen kuvastoa, jossa laaja panoraama oli ollut hyvin tavanomainen kuvakulma. 1800-luvun lopulla siitä innostui esimerkiksi valkouvaaaja I.K. Inha, joka kuvasi Lapin koskemattomia erämaita, koskia ja erityisesti vaara- sekä tunturinäkymiä laajoine näköaloineen pohjoisille sydänmaille. Valokuvillaan Inha loi yleisemminkin pohjaa taiteen käsityksille Lapin luonnosta ja maisemista.⁵⁰

Autiomaisuus yhdistyi mielikuvaan luonnon koskemattomuudesta ja turmeltumattomuudesta sekä edelleen ajatukseen Lapista viimeisten erämaiden tyyssijana. Esimerkiksi Saariselän suojelualueella saattoi erään artikkelin mukaan yhä kohdata villin ja arktisen luonnon alkuperäisessä asussaan. Ympärillä käyskentelivät karhut, sudet ja kotkat, ja jos ei lukija vielä kiehtovasta kuvauksesta vakuuttunut, niin artikkelin etuaukeaman majesteettinen tunturiotos ja mieleenpainuva otsikointi ”Viimeinen erämaa” (The Last Wilderness) kapiteelilla varmastikin sinetöivät viestin.⁵¹ Monissa kuvauksissa toistettiin vastaavia mielikuvia syrjäisistä erämaista, joissa luonto näyttäytyi karuna, arktisena ja voimallisena. Erämaa tuntureineen ja koskineen oli jylhä ja kesyttämätön, ikään kuin ihmistä suurempi ja asettui näin myös etäälle turistin tavanomaisesta elinpiiristä, kaupungeista ja asutuksesta yleensäkin. Taannoisen melontaretkensä vaiheita 1980-luvun alussa muistellut toimittaja kuvasi esimerkiksi Käsivarren Lapin erämaatunnelmaa, jossa ihmisjalkia ei ollut nimeksikään lukuun ottamatta takamaiden pikkukylä ”sivistyneen maailman laidalla” ja vanhojen saamelaisleirien jäämistöjä, joiden mainitseminen pikemminkin vain kasvatti aitoa erämaatunnelmaa.⁵²

49 Lapin erämaa näyttäytyy kuvissa usein romanttisena, laajana ja asumattomana seutuna. Tällaisissakin kuvissa on toisinaan ihmishahmoja tai erämaa-asumuksia ikään kuin korostamassa suurta ja avaraa maisemaa. Ks. Esim. Lapin matkailualueita esittelevän artikkelin kuvitus, jossa tunturin laella istuvan retkeilijän eteen avautuu laaja tunturinäkymä. Viereisellä sivulla kuva Saariselän erämaasta, jonka keskelle piiloutuu yksinkertainen retkikämpä. Seppo J. Partanen, ”Eurooppa 4 – a cross-section of Finland” (art.). *Look at Finland* 3/1973.

50 Hautala-Hirvioja 1999, 82, 90.

51 Leo J. Salo, ”The last wilderness – a sanctuary for wildlife research” (art.). *Look at Finland* 6/1971.

52 Seppo J. Partanen, ”By river boat through the last wilderness” (art.). *Look at Finland* 2/1981.

Ajatus pohjoisen luonnon ylemmyydestä oli tuttu aiemmasta Lapin-kirjallisuudesta, jossa Veli-Pekka Lehtolan mukaan luontoon liitettiin ihmisestä riippumatonta lainalaisuutta. Usein kirjailijat esittivät Lapin luonnon ihmistä hallitsevana vihamielisenä ja vaarallisena voimana, jota vastaan yksilöt kamppailivat ja jolle nämä myös lopulta hävisivät. Lehtolan mukaan tätä on tyypillisesti tulkittu nimenomaan erämaan etäisyytenä ja ulkopuolisuutena ihmiseen, yhteiskuntaan ja sosiaaliseen ympäristöön nähden.⁵³ Mielikuvaa käsittelee myös Heli Saarinen analyysissään 1950-luvun elokuvasta *Valkoinen peura*, jonka kuvastossa Saarinen näkee viittauksia vielä varhaisempiinkin käsityksiin Lapista kuoleman sekä elämän kamppailuareenana, uhkaavana ja villinä pohjoisen kolkkana. Elokuvassa Lappi edustaa kylmää ja ankaraa talvista autiomaata, jonka puristuksessa ulkopuolinen uudisasukas on täysin voimaton.⁵⁴

Näistä varhaisemmista painotuksista poiketen erämaa ei *Look at Finlandin* romanttisimmissa kuvauksissa ollut kuitenkaan vihamielinen vaan karuudestaan ja arktisuudestaan huolimatta tai pikemminkin niiden vuoksi erikoislaatuinen ja vaikuttava, kuten matkailujulkaisulta voi odottaa. Autiomaisuudesta syntyi viehättävä piirre, ja se yhdistyi mielikuviin romanttisesta rauhasta ja pohjoisen karuudesta. Asumaton tunturi- tai korpimaisema edusti Lapin erämaaidylliä; pohjoisen korutonta ja levollista mutta silti uljasta luonnonympäristöä. Se visualisoi *oikean Lapin*⁵⁵, tuntureiden ja erämaiden Lapin, jossa maisemat ja rauha olivat vertaansa vailla.

Kesä oli modernin Lapin matkailun alkuaajoista saakka ollut retkeily- ja maisemamatkailun sesonkiaikaa pohjoisessa. Sotien välisenä aikana enemmistö ulkomaisista turisteista saapui Lappiin sydänkesällä⁵⁶ kuten tekivät myös lukuisat taiteilijat tuona aikana, minkä vuoksi Lapin kesämaisemista tuli suosittu kuvauskohde kuvataiteessa. Esimerkiksi Aukusti Koivisto, ahkera Lapin kävijä ja Lapin maisemistaan tunnettu taidemaalari kuvasi muun muassa

---

⁵³ Lehtola 1997, 122–125.

⁵⁴ Saarinen 2011, 81–83; 114–115.

⁵⁵ Ks. sivu 25.

⁵⁶ Markkanen 1987, 224.

Petsamon, Utsjoen ja Lemmenjoen tunturiluonnon kevätkesää, jota mies piti Hautala-Hirviojan mukaan itselleen kaikkein rakkaimpana ajankohtana vuodesta.⁵⁷ Myös *Look at Finlandin* erämaa- ja tunturimaiheissa maisemakuvissa korostui lyhyen mutta edelleen matkailullisesti kiivaan kesä- ja syyskesäkauden miljöön talvivuodenaikaa hieman useammin.

Kilpisjärven pienehkön matkailuhotellin taustalla avautuvaa kesäistä Saanatunturia ja sitä ympäröivää osin kulttuuristakin maisemaa kuvattiin lehdessä useampaan otteeseen, samoin monia muita keski- ja syyskesän maisemia Tunturi-Lapista. Vuonna 1983 lehdessä esiteltiin valokuvaaja Matti A. Pitkästä ja tämän kuvauskohteita Suomessa. Haastattelussa Pitkänen kertoi kuvaajana mieltyneensä erityisesti Lapin tunturiseutuun, jossa tätä kiehtoi erämaan poikkeuksellinen rauha.⁵⁸ Artikkelissa Lappia oli valittu edustamaan Pitkäsen värivalokuva ruskan värjäämästä erämaamaisemasta taustalla siintävine tuntureineen (Kuva 1). Pitkäsen kuvassa pohjoista luonnonympäristöä ilmensivät tuntureiden ohella kuvan edustalla avautuva karu, kirkkaiden lampien, kivikkoisten rinteiden ja kitukasvuisen tunturikasvillisuuden peittämä romanttinen ja autio näkymä. Sekä talvi- että kesämaisemakuvissa toistuivat tutut elementit kuten tunturit tai jylhät erämaametsiköt, koskemattomuus ja autiomaisuus, jota talvisin myös puhtaanvalkeat lumihanget yhä korostivat.⁵⁹

Kuva 1. Matti A. Pitkäsen
ikuistama syksyinen
tunturimaisema.

Lähde: *Look at Finland* 3/1983.

57 Hautala-Hirvioja 1999, 130–132; 161.

58 "Capturing the landscape" (art.). *Look at Finland* 3/1983. Ei mainita kirjoittajaa.

59 Ks. esim. Erkki Savolainen, "Voices on top of Finland" (art.). *Look at Finland* 4/1979.

Karuudestaan huolimatta Lapin erämaa näyttäytyi monipuolisena ja eläväisenä, eikä suinkaan pelkkänä pohjoisena autiomaana:

– – tervetuloa Suomen Lapin mahtavaan erämaahan. Kontrastina havumetsien tyyneydelle siellä on vehmaita soita, joilla voit tarkkailla lintujen elämää ja eläinten ääniä. Älä myöskään unohda kuohuvia koskia ja tuulenpieksämiä tuntureita.

Lapilla on monta maisemaa: jotain sopivaa jokaiselle luontoa rakastavalle. Pohjoisin osa lähellä Norjan rajaa koostuu tundranomaisista ylänköalueista, missä varvikot ja kitukasvuiset koivut muodostavat ainoan kasvillisuuden. Luonto vaikuttaa karulta, mutta lähemmin tarkasteltuna huomaat, että se on elossa. Tunturien eläimistö ja kasvisto on yllättävän monimuotoista. Havupuut tarjoavat turvallisuuden tunnetta Keski-Lapin tuntureille. – – Lappi käsittää lähes 100 000 neliökilometriä, joten siellä on tilaa monenlaisille maisemille.⁶⁰

Koskematon erämaa kätki sisäänsä kaikkea mitä pohjoisen luonnon eksotiikasta kiinnostunut turisti vain saattoi odottaa – jyliä maanmuotoja, majesteettisia metsiä, puuttomia paljakoita, vuolaita jokia, arktista tunnelmaa – ja enemmänkin. Jopa suot, joita tosin ei kuvattu siinä määrin kuin hallitsevaa tunturi-idylliä, nousivat toisinaan esille osana Lapin erikoista ja kirjavaa luonnonympäristöä. Erityisellä intohimolla Lapin soitten, “rämeikköjen”, “turpeen ja pensaiden saarekkeiden” eläväiseen tunnelmaan suhtautui vuonna 1973 taiteilija Aimo Kanerva, joka henkilökuvassaan korosti tuntureitakin enemmän myös esimerkiksi jäidenlähdön aikaista Ounasjokea, Utsjoen valkohiekkaisia törmii ja tumman Tenojoen arktista tunnelmaa pohjoisen maiseman erityispiirteinä.⁶¹

---

60 “ – – welcome to the great wilderness of Finnish Lapland. In contrast to the stillness of the coniferous forests, there are lush peatlands where you can observe bird life and the sounds of animals. And don’t forget the roaring rapids and windswept fells.

Lapland has many landscapes: something to suit all lovers of nature. The northernmost part near the Norwegian border consists of tundra-like upland areas where brush and stunted birch are the only vegetation. Nature seems barren, but on closer inspection you find that it is alive. The flora and fauna of the fells are surprisingly diverse. Conifers lend a feeling of security to the fells of central Lapland. – – Lapland encompasses some 100,000 sq.km, so there’s room for many kinds of scenery – “ Seppo J. Partanen, “Listen to the silence of Lapland” (art.). *Look at Finland* 3-4/1977.

61 Erkki Savolainen, ”Aimo Kanerva – a quiet conversation” (art.). *Look at Finland* 3/1973.

Tuntureiden ohella kuuluivat erityisesti myös vesistöt olennaisena osana Lapin ideaaliseen maisemaan. Suomella oli jo vanhastaan vahva imago järvien, jokien ja vuolaiden koskien ihmemaana ja Lappi tunnettiin ulkomailla saakka erityisesti lohia pursuavista koskistaan.⁶² *Look at Finlandissa* useita Lapin maisemakuvia värittivät erämaajärvet, joet ja tunturilammet sekä -purot niin talvella kuin kesällä. Kirkkaan siniset vesistöt ilmensivät pohjoisen luonnon puhtautta ja raikkautta parhaimmillaan. Esimerkiksi vuoden 1976 Lapin erikoisnumerossa Lappi-aiheisen matkailuartikkelin yhteydessä tulivat kuvatuiksi yhdellä kertaa sekä tunturipuro, jokimaisema että sinisenä hehkuva tunturijärvi. Etuaukeamalla avautui todellinen Lapin luontodylli – karu maisema sekä auringossa välkehtivä vuolas ja kivinen puro kuvattuna tunturin laelta.⁶³ Otos oli kuin suoraan 1920-luvulla Inarin kivisiä ja kallioisia jokinäkymiä ikuistaneen taidemaalarin Werner Salovirran romanttisista Lapin kuvauksista.⁶⁴

Vesistöt olivat perinteisesti tuttu näky ja ympäristön elähdyttävä kesäkaudella matkaavalle, joskin varhainen kevätluonto tarjosi erämaassa myös erään yksittäisen hienouden, kun jäidenlähdon aika, johon Lapin kuvauksissa viitattiin useampaan otteeseen, järjesti omanlaistaan jylisevää tunnelmaa. Tämä komea, erämaan jylhydestä ja mahdista todistava näkymä toistui keväisin esimerkiksi pohjoisella Tenojoella:

Se hetki, kun jäät alkavat liikkua Tenojoella, on fantastinen kokemus: metrien levyiset jäälohkareet kasautuvat koskien ylle ja joenmutkien ympärille, kunnes veden jättiläismäinen voima purkautuu lävitse räjähdysten lailla ja lähettää ne suistuen matkaansa jyllinän kaikuessa tunturiseinämistä kuin jokin mahtava sotilaallinen manööveri (harjoitus).⁶⁵

---

62 Markkanen 1987, 181, 288.

63 Leo Mäkinen, ”This is Lapland” (art.). *Look at Finland* 4-5/1976.

64 Hautala-Hirvioja 1999, 123.

65 “The moment when the ice on the Tenojoki river begins to move is a fantastic experience: chunks of ice metres wide pile up over the rapids and round the bends in the river until the giant force of the water bursts through like an explosion and sends them tumbling on their way, the thunder echoing against the walls of the fells like some great military manoeuvre.” Raimo O. Kojo, “The Waters of Lapland” (art.). *Look at Finland* 1/1970.

Villistä erämaasta löytyi erilaisia eläimiä suurpedoista lintuihin, jäniksiin ja naalin kaltaisiin harvinaisuuksiin. 1980-luvun alussa suomalaista linnustoa esitelleessä artikkelissa kerrottiin perusteellisesti esimerkiksi Lapin omalaatuisista luonnonympäristöistä ja niissä viihtyvistä lajeista sekä erikoisuuksista, kuten pulmusista, riekoista ja tunturihaukoista.⁶⁶ Majesteettisten maisemien ihailuun nähden kasveja ja eläimiä kuvattiin kuitenkin vähemmän. Tämä koski erityisesti kuvia, joissa erämaa tarjosi harvemmin pilkahduksia arktisesta eläinkirjosta. Jylhät maisemat olivat vaikuttava vetonaula sellaisenaan. Toisin oli aiemmin esimerkiksi Petsamossa, jossa tuntureiden, vuonojen ja arktisen merimaiseman ohella kävijät saattoivat ihastella erilaisia Jäämeren erikoisuuksia – hyvällä onnella valaita ja hylkeitä sekä useamminkin vuoroveden rannalle huuhtomia omituisuuksia, kuten rapuja, meritähtiä ja simpukoita.⁶⁷

Ainoan poikkeuksen suppeahkoon eläinkirjoon teki Pohjolan sarvipää, poro, joka kuului osaksi *Look at Finlandin* Lappi-kuvaa vuodesta toiseen. Lapissa arktista luonnoneksotiikkaa olikin ulkomaisille vierailijoille jo vuosisatojen ajan tarjonnut ennen kaikkea poro. Lapin turistia varoitettiin alituisen vapaana erämaassa vaeltavista porolaumoista, joihin saattoivat törmätä sekä autoilijat että luonnossa liikkujat. Väärinkäsitysten oikomiseksi ja poro- sekä henkilövahinkojen välttämiseksi kuitenkin myös muistutettiin, ettei poro ollut suinkaan villi, vaan vuosisatojen saatossa kesytetty eläin ja tärkeä osa paikallista elinkeinoa sekä taloutta.⁶⁸ Kuvissa poroja saattoi nähdä mitä erilaisimmissa yhteyksissä lentokentän kiitoradalta porosafareihin, muotinäytöksiin ja saamelaisaiheisiin kuvauksiin. Useimmiten poron roolina oli kuitenkin edustaa pikemmin kulttuurista eläintä, saamelaiselinkeinon osaa ja eksoottista Lapin symbolia kuin erämaaluonnon elämää.⁶⁹ Eläimistön toissijainen rooli ei ole sinänsä yllättävää. Erityisesti maalaustaiteen ylläpitämässä Lapin kuvastossa ei ole korostettu niinkään eläimiä, vaan juuri puhdasta luonnonmaisemaa ja autioita näköaloja sekä niiden eri elementtejä, kuten tuntureita, vesistöjä tai vaikkapa ruskan väriloistoa.

---

66 Lasse J. Laine, "Bird's-eye view" (art.). *Look at Finland* 3/1981.

67 Hirvelä 1995, 13–14.

68 Ks. esim. Seppo J. Partanen, "Listen to the silence of Lapland" (art.). *Look at Finland* 3-4/1977.

69 Ks. luku "Romanttiset poronomadit ja saamenpukuiset joikaajat – stereotyyppinen saamelaiskuva"

Tuija Hautala-Hirviojan mukaan kulttuurin eri osa-alueet ja kirjalliset, visuaaliset sekä sanalliset tuotokset ovat aikojen saatossa yhdessä muovanneet Lapin kuvaa sellaiseksi kuin se sittemmin on ilmennyt. Esimerkiksi taiteilijoiden ikuistamat Lapin maisemamaalaukset ovat vaikuttaneet opetuksen, julkisuuden ja mainonnan kautta muiden tahojen omaksumiin käsityksiin Lapin luonnonmaisemista.⁷⁰ Myös Jarkko Saarinen viittaa tähän pohtiessaan yksityiskohtaisemmin yksilön kokemusta erämaasta. Saarinen esittää, että mikä tahansa erämaan kuvaus voidaan ymmärtää kulttuurisista ja kielellisistä lähtökohdista käsin: “Näin ajateltuna erämaa (ja erämaakokemus) käsitteellistyy sekä yksilön sille antamien merkitysten että laajempien kulttuuristen ja historiallisten prosessien muovaamien merkitysrakenteiden kautta”. Tällä hän viittaa omien sanojensa mukaan niin sanottuun representatiiviseen erämaakäsitykseen eli ajatukseen siitä, että erämaan ymmärtämiseen, kokemiseen ja kuvaukseen liittyy laajempia kulttuurisia merkityksiä. Saarisen mukaan esimerkiksi suomalaisessa kulttuurisessa kontekstissa erämaata pidettiin alkujaan koko suomalaisen kansallismaiseman ilmentymänä ja on sittemmin yhdistetty yhä vahvemmin ylemmäs pohjoiseen.⁷¹

Look at Finlandin idylliset erämaamaisemat ja jylhät tunturinäköalat voidaan tässä suhteessa nähdä jatkumona jo vakiintuneelle Lapin ja pohjoisen kuvalle. Konventionaalisessa kuvaustavassa on nähtävissä taiteen, matkailumainonnan, matkakirjallisuuden ja kirjallisuuden aiemmin luomia mielikuvia Lapista, ja siksi tunturit, kosket ja aukeat näköalat kuuluivat ikään kuin erottamattomana osana Lapin maisemaan. Myös se, miten ja millaisena Lapin erämaa nähdään tai esitetään on sidoksissa käsityksiin erämaan ja pohjoisen luonnonympäristön olemuksesta. Esimerkiksi autiomaisuus, avaruus ja syrjäisyys määrittivät selkeästi mielikuvaa Lapin luonnosta. Aitoa, suunnatonta erämaata esittävistä kuvista joko puuttuivat ihmiset, asutukset ja jopa eläimet kokonaan, tai sitten pieni ihminen yhä vain korosti erämaan rajattomuutta ja kesyttämätöntä luonnetta.

---

70 Hautala-Hirvioja 1999, 182.

71 Saarinen 1996, 98–99.

1.2. Romanttiset poronomadit ja saamenpukuiset joikaajat – stereotyyppinen saamelaiskuva

Vuonna 1968 Lappi-teemaisen talvinumeron kannessa turistin kiinnostusta eksoottiseen Lapinmaahan heräteltiin otsikolla “Lappalaisten maa valokeilassa” (Spotlight on the Land of the Lapps) ja vauhdikkaalla otoksella saamenpukuisista hahmoista talvisessa poroerotuksessa.⁷² Myös vuoden 1976 talvinumeron kansi ammensi mielenkiinnosta pohjoiseen kansaan, kun siinä komeilivat lähikuvassa kaksi saamenpukuisista nuorta miestä. Kannen alakulmaan oli lisätty teksti “Tämä on Lappi” (This is Lapland) sivunumeroineen, mistä saattoikin päätellä numeron sisältävän kymmensivuisen erikoisosion Lapista.⁷³ Kuvan miehet olivat kansikuvatietojen mukaan Jouni ja Nils-Aslak Valkeapää, joista jälkimmäinen oli laatinut samaiseen numeroon artikkelin saamelaisoikeuksista. Lukijalle reipasilmeiset miehet värikkäine asuineen ilmensivät ytimekkäästi Lapin ja koko Suomen yhtä keskeisimmistä matkailuvalteista – saamelaisia ja saamelaiskulttuuria.

Saamelaisuus osana Lapin omintakeista maisemaa ja kulttuuria oli heti 1960-luvulta alkaen korostuneesti esillä *Look at Finlandissa*. Yksin saamelaiskulttuurista tai saamelaisyhteisöstä kertoviksi luokiteltavia artikkeleita julkaistiin 1980-luvun alkuun mennessä kuusi kappaletta mutta lisäksi saamelaisuuteen viitattiin toistuvasti sekä erilaisissa matkailuaiheisissa kirjoituksissa että erityisesti kuvissa. Kuvien osalta tässä tapauksessa pitkälti saamenpuvusta tunnistettava saamelaisuus ja porot osana saamelaiskulttuuria nousivat erämaiden ohella näkyvimmäksi teemaksi melko tasaisesti koko ajanjaksolla 1960-luvulta 1980-luvulle. Saamenpukuisia hahmoja ja henkilöitä esiintyi niin artikkeleiden, uutis- ja lyhyiden matkailuaiheisten esittelytekstien kuin muutaman mainoksenkin yhteydessä, usein kera porojen ja perinneasujen erilaisissa tapahtumissa tai erämaamiljöössä.

Look at Finland syntyi ajankohtaan, jolloin Lapissa olivat puhaltaneet jo modernisaation tuulet ja jolloin nomadinen elämäntapa kuvasti enemmän menneitä aikoja kuin ajankohtaista

---

⁷² Kansikuva. *Look at Finland* 4/1968.

⁷³ Kansikuva. *Look at Finland* 4-5/1976.

tilaa pohjoisen väestön arjessa. Tämä todellisuus moottorikelkkoinen, oikeuskysymyksinen ja arjen haasteinen tuotiinkin lehdessä useaan otteeseen esille. Palaan aiheeseen tarkemmin toisaalla tutkielmassa.⁷⁴ Tässä yhteydessä tarkastelen sen sijaan niitä monilta osin vakiintuneempia saamelaisrepresentaatioita, joissa enemmän romantisoitiin ja eksotisoitiin saamelaisyhteisöä sekä -kulttuuria.

Saamelaisuuden korostuminen aiheena ei ole järin yllättävää – se kun on ollut keskeinen osa Lappi-kuvaa hyvin pitkällä ajalla. Jo vuosisatoja sitten tiedettiin Pohjolan ulkopuolella kertoa, että Lappia asutti mystinen ja omituinen kansa, jonka etenkin vielä uuden ajan alussa kuvattiin elävän pitkälti pakanallista ja taikauskoista elämää kaukana pohjoisen kylmissä kolkissa. 1600- ja 1700-luvuilla Lapin seutumille suuntasi useita matkailijoita ja tiedemiehiä eri puolilta Eurooppaa usein myös saamelaista kulttuuria tarkastelemaan. Osa tyytyi tekemään selkoa alueesta lähinnä Lapin rajamailta tai jopa sen ulkopuolelta käsin ja enemmän kuvitelmien pohjalta, kun taas innokkaammat matkasivat pidemmällekin ja saattoivat näin omakohtaisesti seurata paikallisväen pohjoista arkea ja tapoja. Kotopuolella kiinnostuneille eurooppalaisille esiteltiin matkoilta kerättyjä luontoharvinaisuuksia, pukuja ja esineistöä – toisinaan pohjoisen asukkaitakin poroineen.⁷⁵ Tapa säilyi eri muodoissaan läpi koko 1800-luvun ja vielä tämän jälkeenkin.⁷⁶

Varhainen kuvasto perustui ennen kaikkea käsityksiin primitiivisyydestä ja nomadisuudesta, joiden valossa saamelaiset näyttäytyivät pohjoisen syrjäisenä, menneeseen aikaan ja menneisiin elinkeinoihin juurtuneena alkuperäisyhteisönä. On selvää, että jo tuolloin luotiin mielikuvia, jotka muovasivat ulkopuolisia käsityksiä saamelaisuudesta vuosisatojen ajan. Kuva primitiivisestä saamelaisuudesta vaikutti käsityksiin vielä viime vuosisadan jälkipuolella. Englantilaisen kirjallisuuden Suomi-kuvaa tarkastelleen Riitta Santalan mukaan esimerkiksi 1900-luvun fiktiivisissä brittikirjoissa jo pelkästään suomalaisuus yhdistettiin

---

74 Ks. luku ”Saamelaiset menneen ja modernin rajalla”.

75 Lähteenmäki 2006, 14–16; 24–25.

76 Lähteenmäki 2006, 60.

alkukantaisuuteen ja salaperäiseen luontosuhteeseen, joiden puhtaimpana ilmentymänä oli tietenkin sitäkin omituisempi saamelaisuus.⁷⁷

Kansallisessa kontekstissa eräs tärkeä Lapin ja saamelaisuuden mielikuviin vaikuttanut teos on Sakari Topeliuksen vuonna 1875 laatima *Maamme kirja*, jota sukupolvet toisensa jälkeen ovat lukeneet. Maamme kirjan saamelaiskuvaan perehtyneen Marjut Huuskosen mukaan Topeliukseen ei luonut näkemyksiään tyhjästä, vaan hyödynsi esimerkiksi aiempia matkakertomuksia ja etnografisia kuvauksia pohjoisesta. Kirjailija ei itse koskaan edes vieraillut Lapissa. Topeliuksen kuvaamana saamelaisuus yhdistyi niukkaan ja vaativaan pohjoiseen elinympäristöön sekä paimentolaiseen elämäntapaan, jota suomalaisen talonpoikaisen kulttuurin rinnalla Topelius piti jokseenkin primitiivisempänä ja jopa alempiarvoisena. Poro oli *Maamme kirjassakin* tietysti erottamaton osa saamelaispaimentolaisen elantoa ja arkea.⁷⁸

Kuvataiteellakin on ollut keskeinen rooli erämaahan, kotaan, saamenpukuun ja poroihin tiivistyvän saamelaisuuden liittämässä kansalliseen Lapin kuvaan. Kuvausperinne palautuu jo varhaisempaan 1800-luvun alun maalaustaiteeseen, jossa saamelaiset esitettiin romantiikan hengessä luonnolliseen ympäristöön asetettuina ja idealistisen puhtoisina. Kulttuurista esineistöä, pukuja ja ympäristöä kuvattiin kansatieteellisessä hurmassa yksityiskohtaisesti.⁷⁹ 1900-luvun alussa taiteilijat saivat vaikutteita osin vanhasta kuvausperinnöstä ja osin tuoreemmista taidesuunnista, kuten realismista ja impressionismista. Tuolloin tavoiteltiin luonteenomaista kohteen tulkintaa, minkä seurauksena saamelaiset esitettiin jälleen aidoksi miellettyssä ympäristössä ja perinnepuvuissaan. Kansatieteen käsitykset saamelaisesta ulkomuodosta heijastuivat enemmän tai vähemmän taiteilijoiden tapaan kuvata kansatyypillistä saamelaista ajan ihmis- ja muotokuvissa.⁸⁰

---

77 Santala 2001, 162, 171–172.

78 Huuskonen 2016, 57–67.

79 Hautala-Hirvioja 1999, 67–70.

80 Hautala-Hirvioja 1999, 110–111.

Mielikuvien vakiintuneisuudesta ja eittämättä myös stereotyyppisten yleistyksien matkailuarestista kertoo se, kuinka muiden muassa juuri tuntureilla vaeltavat nomadit esiintyivät *Look at Finlandin* kuvastossa siitä huolimatta, ettei traditiota pidetty täysin ajanmukaisena. Esimerkiksi vuonna 1971 Finnairin lentoyhteyksien kehitystä ja kalustoinvestointeja esitelleen uutistekstin kuvitukseen oli valittu kuvapari, jossa Helsingin kaupunkinäkömän rinnalla kuvattiin pohjoista tunturimaista. Kuvapari liittyi mitä ilmeisimmin Finnairin uuteen suoraan Helsinki-Rovaniemi -lentolinjaan, joka helpotti tekstin mukaan “eteläisten vieraiden Mekaksi” ja “eksoottiseksi” kuvatun Lapin saavutettavuutta etelästä käsin. Lappia edustavassa kuvassa seisoi tunturin laella saamelaispariskunta koirineen puoliksi pystytetyn kotansa edessä.⁸¹ Saamelaiset edustivatkin Lapin eksotiikkaa parhaimmillaan. Kuvassa toistui mielikuva aidosta alkuperäiskansasta, joka asusteli yhä erämaan keskellä traditionaalista paimentolaiselämää viettäen. Koirat ja kota lisäsivät nomadisen liikkuvan elämäntavan vaikutelmaa. Moderniin Helsinkiin verraten Lappi ja saamelaiset sen keulakuvana edustivat romanttista, ihanteellista luonnontilaa – päämäärää nykyaikaisella pyhiinvaelluksella, johon tekstissäkin viitattiin. Kuva tarjosi lukijalle pilkahduksen siitä idyllisestä koskemattomuudesta ja alkukantaisuudesta, jota etelästä saapuvan turistin tiedettiin Lapista etsivän.

Nomadinen ja yksipuolinen saamelaiskuva korostui myös monissa muissa matkailuaiheisissa kuvitus- tai mainoskuvissa. Tällainen oli esimerkiksi eräs Finnairin oma Suomeen suuntaavia lentoja markkinoiva mainoskuva vuodelta 1973 (Kuva 2). Kuvan voi nähdä osana sitä edellä esiteltyä kuvataiteen välittämää visuaalista kuvaa, jossa saamelaiset esitettiin romanttiseen sävyyn traditionaalisissa puitteissaan. Kuvassa poronhahmoksen kodan oviaukosta katseli totinen saamelaislapsi, otsa hieman kurtussa ja arktisen karussa ulkomuodossa. Saamelaisuuden merkkeinä olivat kodan lisäksi kirjava perinnepuku koruineen ja alalaidan poro, joka tähyili lapsen tavoin kauas erämaahan. Mainosteksti toivotti lukijan tervetulleeksi moderniin Suomeen ja viimeiseksi Lapin erämaahan, jonka attribuuteiksi saamelainen ja poro oli mitä ilmeisimmin valittu.

---

81 ”Out of the blue: New dimensions”. *Look at Finland* 2/1971.

Kuva 2. Finnairin mainos. Lähde: *Look at Finland* 2/1973.

Eräässä *Look at Finlandin* artikkelissa tutustuttiin syrjäisen seveittijärveläisen saamelaisyhteisön elämään uuden ajan murroksessa, kun kylän halki oli aiemmin 1900-luvulla rakennettu tie autoliikennettä ja turismia varten. Tekstin ohien oli kirjoittaja valinnut vanhoja kuvia idyllisestä tunturierämaasta, siellä vaeltavista poroista ja perinteisestä saamelaiskodasta. Alueen kolttasaamelaiset olivatkin artikkelin mukaan eläneet varsin eristäytynyttä elämää ennen tietä ja turismia:

Ennen kuin tie tuli, Seveittijärven asukkaat elivät omannäköistään elämää poroja paimentaen, kalastaen ja metsästäen. Maailma, joka oli synnyttänyt auton, oli lähes sadan kilometrin päässä. – – Juuri tämä syrjäisyys toimi kylän kulttuurin ja

*elämäntavan kilpenä. – – Vuosisatainen elämä erämaassa sai heidät kehittämään oman kulttuurin ja käytäneet, jotka erosivat jopa muista saamelaiskulttuureista. – – Maailmansodan myötä enemmistö Venäjän alueen kolttaseinon jäsenistä siirtyi Suomen puolelle ja Sevetijärvelle, jossa he jäivät elämään eristäytyneinä, esi-isänsä mukaista elämää, kunnes tie ja turistit sen myötä tulivat alueelle. Näin ollen erämaan lävitse kulkeva tie ei yhdistä ainoastaan kaksi paikkaa vaan kaksi eri kulttuuria ja vuosisataa.*⁸²

Artikkeliin heijastui osittain se keskustelu, jota julkisuudessa käytiin samaan aikaan saamelaisten asemasta ja oikeuksista modernissa yhteiskunnassa. Myös tämän keskustelun valossa mennyt elämä ja traditiot asetettiin vastakkain silloisen nyky-yhteiskunnan kanssa.⁸³ Kuvauksessa kolttasaamelaisten perinteinen kulttuuri näyttäytyi muutoinkin romanttisena ja ihanteellisena. Perinteiseen elämäntapaan liittyi harmoniaa, jota alueen syrjäisyys oli ennen tietä suojannut. Poropaimentolaisuus ja erämaaelämä edustivat vanhaa kulttuuria ja vuosisataa. Tie, autot ja turismi sitä vastoin ilmensivät modernia sivistystä, joka oli saamelaisperinteille kehitystä tässä tapauksessa kuitenkin myös kielteisessä mielessä, ne kun rikkoivat kolttien alkuperäisen ja häiriintymättömän elämäntavan.

Sotien välisen ajan Lappi-aiheisessa kirjallisuudessa, sekä matkakirjallisuudessa että kaunokirjallisissa teoksissa, toistui vastaava ajatus aidon saamelaisuuden ja nykyaikaisen elämänmenon yhteensopimattomuudesta. Veli-Pekka Lehtolan mukaan saamelaisuuden luonnollisen olemuksen katsottiin turmeltuvan, kun se kohtasi modernin yhteiskunnan vaikutteet. Kirjailijoiden kuvauksiin antoivat leimansa sekä negatiivissävytteiset rotuteoreettiset ajatukset, että romanttinen ihastelu, joka jatkoi vuorostaan saamelaisten

---

82 "Before the road came, the people of Sevetijärvi led their own life, herding their reindeer, fishing and hunting. The world that had given birth to the car was almost a hundred kilometres away. – – The very remoteness was a shield for the village's own culture and way of life. – – Centuries of living in the wilds made them develop their own culture and customs, different even from the other Lapp cultures. – – World War led the majority of the Skolt tribe from the Russian area over into Finland and to Sevetijärvi, where they were left to live a cut-off life in the way of their forefathers until the road came, and with it the tourists. Thus the road through the wilderness does not merely link two places, but two distinct cultures and centuries." Seppo J. Partanen, "When the road came to the backwoods village" (art.). *Look at Finland* 6/1970.

83 Aiheesta tarkemmin luvussa "Saamelaiset menneen ja modernin rajalla".

luontosuhteen, aidon elämäntavan ja koskemattomuuden idealisointia vastapainona modernin maailman turmeltuneisuudelle. Joidenkin aikalaisten mielestä moderni sivistys merkitsi väistämätöntä rapistumisen tilaa koko saamelaiskulttuurille.⁸⁴ Edellä kuvatussa artikkelissa ei esitetty aivan näin jyrkkää tulevaisuudenkuvaa, mutta sodanjälkeinen kehitys näyttäytyi siitä huolimatta häiriönä vuosisatojen ajan muuttumattomana säilyneelle kolttayhteisölle.

Saamelaisuudesta johdetut yksinkertaistetut mielikuvat ovat olleet usein ulkopuolisten – vieraiden matkailijoiden, kirjailijoiden ja taiteilijoiden – aikaansaannoksia. Esimerkiksi Tuija Hautala-Hirviojan väitöskirjaansa sisällyttämistä Lappia kuvanneista taiteilijoista enemmistö oli syntyisin muualta kuin Lapista. Tämä heijastui myös kuvaustapaan sekä maalausaiheisiin, sillä periferistä Lappia tarkasteltiin monessa suhteessa etelän näkökulmasta. Taiteilijoiden Lapin kuvaa ohjasivat aiemmat Lapin kuvauksen perinteet ja suomalaisen yhteiskunnan arvomaailma.⁸⁵ Stereotyyppisessä kuvauksessa on kyse laajemminkin katsoen ulkopuolisen silmistä ja toiseuden logiikasta, kuten Veli-Pekka Lehtola asian ilmaisee. Lehtolan mukaan 1900-luvun alkupuolella ulkopuolisten tuottama kauno- ja matkakirjallisuus loi kaiken aikaa rajalinjaa suomalaisten ja muun sivistyksen sekä siitä poikkeavien saamelaisten välille. Alkuperäisyys nähtiin yhtäältä primitiivisyyden, jopa kurjuuden merkinä, ja toisaalta viattomuuden sekä aitouden ilmentymänä. Kirjallisuuden romantisoivissa kuvissa saamelaisilla katsottiin olevan elinympäristönsä ja elämäntapansa ansioista erityistä ihanteellista vapautta.⁸⁶

Heli Saarisen tutkimus 1950-luvulla ohjatusta Lappi-aiheisesta elokuvasta osoittaa hyvin, kuinka myös esimerkiksi elokuvateollisuus on kuvannut saamelaisuutta ulkopuolelta ja etäältä vanhojen, jopa vuosisataisten mielikuvien ja myyttien kautta. Saarisen analysoima *Valkoinen peura* sai ilmestyessään vuonna 1952 kansainvälistäkin huomiota, ja elokuva oli mukana ulkomaisilla elokuvafestivaaleilla Cannes'sta Hollywoodiin. Valkoisessa peurassa toistettiin monien muiden aikansa Lappi-aiheisten elokuvien tavoin käsityksiä luonnon ja saamelaisuuden mystisyydestä, samaaneista, noidista, primitiivisyydestä ja pohjoisen luonnon

---

84 Lehtola 1997, 165–171.

85 Hautala-Hirvioja 1999, 63, 187–188.

86 Lehtola 1997, 165–168.

taianomaisista ilmiöistä, joilla oli yhteys osittain saamelaisten omaan uskomusperinteeseen ja toisaalta kirjallisuuden sekä taiteen kuvastoon. Saarisen mukaan saamelaisuus näyttäytyi elokuvassa alkukantaisena, vieraana ja eksoottisena kulttuurina.⁸⁷

Look at Finlandin kontekstissa saamelaisuus edusti vierasta kulttuuria kaukana matkailunedistäjien ja turistien tavanomaisesta kokemuspiiristä. Harva ulkomainen turisti tuskin tunsi saamelaisuutta sen enempää, kuin kulttuurin ja matkailun kuvasto oli opettanut, joten saamelaisuus koettiin varmasti monella tapaa yhtä erikoiseksi kuin syrjäinen Lappi ja sen luontokin. Suoranaisia myyttejä ja taruja noidista lehdessä ei oikeastaan esitelty sen enempää kuin tosiasiallista saamelaista uskomusperinnettäkään, joskin esimerkiksi Lapin mystiseen menneeseen saatettiin nostalgiamielessä lyhyelti viitata. Vierautta ei haluttu kenties liiaksi korostaa, eikä saamelaiskulttuurin mystifiointi ollut muutoinkaan ajankohtaista saamelaisyhteisön asemasta kiinnostuneessa ilmapiiressä.

Vieraus ja outous liitettiin sen sijaan saamelaiseen elinympäristöön ja traditioihin, jotka asettuivat vasten kaupunkilaisen elämänpiirin arkisuutta. Tästä modernista ympäristöstä tulivat sekä useimmat Lappi-kuvaa rakentavat matkailunedistäjät että sitä kuluttavat turistit. Kiireiselle ja luonnosta etääntyneelle etelän ihmiselle mielikuva luonnonkiertoon perustuvasta saamelaisesta elämänmenosta oli varmasti kaukainen ja ihailtava yhtä aikaa. Myös ajatus aidon ja alkuperäisen saamelaisuuden siinä missä aidon pohjoisen miljöönkin kohtaamisesta kiehtoi eksoottisuudellaan. Niimpä esimerkiksi elämysretket tunturiin porovaljakossa poronhahkasiin asuihin pukeutuneiden ”oikeiden lappalaisten” ohjeistamina esitettiin jo sinällään eksoottisina Lapin kokemuksina.⁸⁸

Saamelaiskulttuurin eksoottisuus on ollut Lapin matkailumarkkinoinnin ja -maineen keskiössä erämaaeksotiikan tavoin aina 1900-luvun alkupuolelta saakka. Erityisesti Suomen uudeksi kruununjalokiveksi kaavailun Petsamon eksoottiset ja syrjäiset kolttasaamelaiset herättivät sotien välisenä aikana kiinnostusta ja koltat liitettiin osaksi Suomen ja Lapin

---

⁸⁷ Saarinen 2011, passim.

⁸⁸ ”Wandering”. Matkailuvinkki Traveller’s delights -osiossa. *Look at Finland* 1/1972.

markkinointia, vaikka aikansa kirjallisuus olikin leimannut nämä Jäämeren saamelaiset lähes poikkeuksetta rappiollisiksi ja alkeellisiksi varkaiksi – saamelaisyhteisön eräänlaiseksi pohjasakaksi.⁸⁹ Matkailumarkkinoinnissa kielteiset konnotaatiot korvattiin erikoisuuden romantisoinnilla. Saamelaisista tehtiin ihailun kohde ja vieraasta kulttuurista viehättävä vetonaula. Erkki Markkasen mukaan koltta- ja muut saamelais- sekä poroaiheiset kuvat yleistyivät iki-ihanan Kesä-Suomen rinnalla ulkomaille suunnatuissa matkailuesitteissä ja -oppaissa 1930-luvulla, kun Jäämeren tie avasi matkailijalle virallisen väylän Lappiin ja Petsamoon.⁹⁰

Omintakeista saamelaiseksotiikkaa saattoi *Look at Finlandin* mukaan todistaa eristyneesti lukuisissa juhlissa, tapahtumissa ja tilaisuuksissa, joita lehti esitteli osana saamelaisyhteisön menneitä ja yhä eläviä perinteitä. Tällaisia olivat esimerkiksi saamelaishäät, osin kirkollinen Marianpäivän juhla, poroerotukset sekä vuotuiset poroajokilpailut, joita kaikkia esiteltiin aivan omissakin artikkeleissaan vuosina 1968, 1975 ja 1980. Vaikka perinteiden esiintuominen kertoi myös kiinnostuksesta kansallisen vähemmistökulttuurin asemaan, kuvattiin nämä tapahtumat traditionaalisine pukuineen, rituaaleineen ja muine erikoisuuksineen usein ennen kaikkea elämyksellisinä ja lumoavina, “kiehtovina speaktaakkeleina”, kuten saamelaishäitä esittelevässä artikkelissa todettiin.⁹¹

Vuonna 1968 *Look at Finland* esitteli maaliskuisen Marianpäivän juhlaa, joka eteni artikkelin kuvauksessa speaktaakkelinomaisten rituaalien sekä kiehtovan juhlatunnelman merkeissä. Juhlissa tarjottava alkoholi vain lisäsi hilpeyttä ja eloa yli satapäisen saamelaisjoukon keskuudessa:

Marianpäivänä sadat lappalaiset jättävät poronhoidon ja päivittäiset askareet taakseen ja suuntaavat Hettaan juhlistamaan ainutlaatuista kevätjuhlaansa, kuten he ovat tehneet jo sukupolvien ajan. – – He kokoontuvat yhteen käydäkseen kirkossa ja mitelläkseen voimista Etelä-Suomessa miltei tuntemattomissa kisoissa – poroajoissa,

⁸⁹ Lehtola 1997, 172–175.

⁹⁰ Markkanen 1987, 282.

⁹¹ ”Lapp Wedding” (art.). *Look at Finland* 1/1968. (Ei mainita kirjoittajaa).

suopunginheittokilpailuissa ja moottorikelkkakilpailuissa. Mutta kokoontuvat he yhteen myös laulun ja muutaman, tai vähän useammankin, paukun äärelle. Yleensä useamman. Vahvat viinat eivät tosin näytä vaikuttavan heihin. Tummat silmät vain kasvavat hieman pyöreimmiksi, laulu hieman äänekkäämmäksi.

Eksotiikkaa tarjosivat riehakkaan juhlatunnelman ja saamelaisten värikkään ulkomuodon ohella kiehtovat perinteet tarinankerronnasta tanssiin. Erityisesti joikulaulantaa kirjoittaja kuvaili erikoiseksi kokemukseksi ulkopuoliselle:

Myöhemmin illalla viinakset todella kohosivat, ja tunnelma oli kuin Klondikesta konsanaan. Ryhmä lappalaisia alkoi laulaa ja jatkoi näin tuntikausia. Lappalaisten laulu on omituista monotonista laulantaa, josta ulkopuolinen ei ymmärrä sanaakaan.⁹²

Osaa juhlahumusta pääsi tavallinen turistikin todistamaan. Inarin vuotuiset Kuninkuusajot esitettiin lehdessä 1980-luvun alussa saamelaisille tärkeänä yhteisötilaisuutena, jossa ulkopuolista kiehtoivat niin ikään värikkäät perinneasut ja Marianpäiviltä tutut villit ja vauhdikkaat lajit kuten suopunginheitto ja poroajot.⁹³ Myös perinteistä poroerotusta kuvattiin jännittävänä tapahtumana, jossa yhdistyivät sekä raskas työ että vauhdikas tunnelma. Turistille näyttäytyi tämäkin pohjoinen erikoisuus tuhatpäisine eläinjoukkoineen ja ineen eräänlaisena näytöksenä – erään artikkelin mukaan “lähes maagisena rituaalina pakanuuden ja noituuden kadonneilta vuosisadoilta”.⁹⁴ Poroerotus ilmensi eksotiikkaa, jota poropaimentolaisuuteen ikivanhana pohjoisena elinkeinoina yleensäkin yhdistettiin. Porokilpailut, erotukset ja romanttiset kuvaukset saamenpukuisista poromiehistä liittivät

92 “On Annunciation Day hundreds of Lapps leave their reindeer breeding and their daily chores behind and head for Hetta to celebrate their unique spring festival as they have done for generations. – – They come together to go to church and to measure their strength in competitive feasts almost unknown in south Finland – reindeer racing, lasso contests and snow scooter races. But they also come together to sing and down a couple of drams or more. Usually more. Hard spirits do not seem to affect them, though. Their dark eyes just grow a little rounder, their singing a little louder.” “Later in the evening spirits really soared, and the mood was real Klondike. A group of Lapps began to sing and went on for hours. The Lapp singing is a peculiar monotonous type of chant that an outsider does not understand a word of.” Harriet Nylund, “Spring festival up there” (art.). *Look at Finland* 4/1968.

93 Anneli Eskola, “A Festival of the Lapps” (art.). *Look at Finland* 4/1980.

94 “ – almost a magic ritual from the vanished centuries of paganism and sorcery.” Seppo J. Partanen, “Winter sportman’s Lapland” (art.). *Look at Finland* 4/1968.

poronhoitokulttuurin vahvasti juuri saamelaisuuteen ja porosta sekä poroelinkeinosta tuli näin myöskin aidon saamelaisuuden mielikuvaa hallitseva piirre.

Poronhoitoa käsiteltiin jonkin verran yleisluonteisissa matkailuartikkeleissa ja artikkelin pääaiheena kertaalleen vuonna 1975. Kyseisessä kirjoituksessa ulkomainen toimittaja kuvasi sekä itse elinkeinoa ja sen ajankuvaa että vierailuaan muoniolaisen poroisännän luokse. Käsillä oli vuotuinen erotustapahtuma, jota kuvattiin työntäyteisen vuoden ja pohjoisen arjen huipentumaksi, joskin moottorikelkat olivat jo hyvän aikaa tehostaneet poromiesten vuotuista työtä. Tässä yhteydessä elinkeinoa ei yhdistetty suoraan saamelaisiin, vaikka ulkomaisella lukijalla erityisesti perinteisempi poropaimentolaisuus ja kiehtovat erotukset assosioituivatkin varmasti usein juuri saamelaiskulttuuriin. Artikkelin kirjoittajakaan ei voinut arkisesta otteestaan huolimatta olla täysin huomioimatta tapahtuman eksoottisempaa luonnetta ”täynnä säihkyviä sarvia, villejä huutoja primitiivisellä kielellä, lämpimästä hengityksestä muodostuneita pilviä kylmässä ilmassa, iloisesti pukeutuneita lappalaisia korkeissa ‘neljän tuulen hatuissaan’ ja kauniisti kirjailluissa takeissaan.”⁹⁵

Sari Pietikäinen ja Sirpa Leppänen tarkastelevat saamelaisia pelkistävän puhetavan merkityksiä artikkelissaan, joka sisältyy jälkikoloniaalisia teemoja laajemmin käsittelevään teokseen. Artikkelissa viitataan muiden muassa matkailuesitteille hyvin tyypilliseen tapaan tiivistää saamelaisuus tiettyihin traditionaalisiin, tunnistettaviin ja erikoisiin piirteisiin, jotka liittyvät usein esimerkiksi kulttuuriseen esineistöön ja johonkin oletettuun saamelaiseen olemukseen.⁹⁶ Jarkko Saarinen käyttää vuorostaan *etnisen maiseman* käsitettä ilmaisemaan sitä tapaa, jolla saamelaista toiseutta on stereotypisesti kuvattu ja jolla saamelaisuus on ikään kuin erottamattomasti liitetty osaksi Lapin maisemaa. Esimerkkeinä Saarinen käyttää romanttisia ja myöhempiä eroottisia mainoskuvia saamelaisuudesta. Tähän maisemaan kuuluvat esimerkiksi juuri saamenpuku ja pohjoisen erämaan merkit, kuten lumi ja tunturit.

---

95 ”True, the round up is a colourful event, full of flashing antlers, wild shouts in a primitive language, clouds of warm breath on the cold air, gaily dressed Lapps in their tall ‘four winds hats’ and beautifully embroidered smocks. But for them it is the culmination of a year of hard work –” Jonh Suter, ”The Reindeer Galore” (art.). *Look at Finland* 1/1975.

96 Pietikäinen & Leppänen 2007, 178–179.

Toiseutta rakennetaan näin tuttujen ja kiehtovien, usein juuri aiemmasta kuvausperinteestä omaksuttujen elementtien avulla.⁹⁷

Myös *Look at Finlandissa* saamelaiskulttuuri kuvattiin useimmiten yksipuolisesti ja homogeenisesti kahden tai kolmen tuhannen hengen yhteisönä ja varsin yhtenäisenä joukkona poroineen, perinteineen ja värikkäine saamenpukuineen. Yksi ja yhteinen saamelaisuus identifioitiin esimerkiksi juuri perinneasuun, jonka traditionaalinen muotokieli, sinipunakirjava väri ja ornamentiikka loivat mieleenpainuvan kuvauskohteen ja toistui näin kuvastossa kerta toisensa jälkeen. Perinneasu edusti ikivanhan kulttuuriperinteen yhä elävää luonnetta modernissa ajassa. Marianpäivä-aiheisessa artikkelissa tapahtumaa ulkopuolisena seuraamaan päässeän toimittajan mielikuvissa saamenpukuun ja itse juhlaan liittyi kenties niinkin paljon traditionaalista arvokkuutta, että oli hätkähdyttävää nähdä iltajuhlan tanssilattialla saamelaisnuoria korkokengissä ja ajanmukaisen lyhyeen mittaan muokatuissa asuissa. “Jostain syystä tämä ei tuntunut sopivalta”, pohtikin toimittaja mainiten lisäksi, kuinka osa juhlijoista oli tosin pukeutunut myös niin sanotusti “normaaleihin” vaatteisiin – siis ei perinneasuihin laisinkaan.⁹⁸

Romanttiset kuvat nomadisesta tunturimiljööstä saamelaisasumuksineen ja porolaumoineen ja saamenpukujen värittämät otokset perinteisistä juhlallisuuksista tai vauhdikkaista kisoista voidaan nähdä *etnisinä maisemina* sellaisenaan. Etnisyyttä luotiin toisaalta myös sanallisesti kuvaamalla vieraan saamelaiskulttuurin traditiota ja tapahtumia, joissa sananmukaisestikin kaikuivat alkukantaiset kielet ja laulut. Saamelaisuus näyttäytyi erilaisena ja osin siitä syystä kiehtovana, jopa ihanteellisena. Eksotisoiduista maisemista heijastui kuvaajan ulkopuolisuus. Vaikka asennoituminen saamelaiskulttuuriin olikin pitkälti hyväntahtoista kiinnostusta ja usein myös ihastelua, vahvistettiin pelkistetyin kuvauksin kuitenkin samalla saamelaisuuden rajalinjaa ulkopuoliseen väestöön ja turistiväkeen nähden. Lehden saamelaiseksotiikka syntyi osin kulttuurin alkuperäisyydestä ja traditionaalisuudesta, jolloin saamelaisuuteen liitettiin lähes samoja koskemattomuuden ihanteita kuin pohjoiseen ympäristöön itseensä. Sekä

---

97 Saarinen 1999, 85.

98 “Somehow this seemed out of place”. Harriet Nylund, “Spring festival up there” (art.). *Look at Finland* 4/1968.

tällainen saamelaisuuden romantisointi että eksoottiset kuvaukset rakensivat joissain tapauksissa yksipuolista vastakkainasettelua myös laajemmin traditionaalisen alkuperäiskulttuurin ja modernin maailman välille.

2. LAPIN TURISTIN KAKSI NÄKYMÄÄ POHJOISEEN

2.1. Arjen pakomatkoja romanttisten ja eksoottisten Lapin elämysten pariin

Matkailijan perinteiseen Lapin näkymään olivat 1900-luvun alkupuolella kuuluneet pohjoinen erämaaluonto ja komeat maisemat tuntureineen. Eräretkeily oli kesämatkailijoiden suosiossa sotia edeltävällä ajalla. Lapista haettiin sykehdyttäviä maisemakokemuksia ja virkistystä. Rauha ja hiljaisuus nähtiin pohjoisen omaleimaisina etuina sekä Petsamossa että muualla Lapissa, ja jo 1930-luvulla talvimatkailijakin saattoi tavoitella Lapin luonnon rauhoittavaa vaikutusta tunturihiihdon sekä pororetkien parissa.⁹⁹ Retkeily oli Lapissa suosittua edelleen 1960- ja 70-luvuilla, joskin nyt siitä saivat lisääntyneen vapaa-ajan ja autoilun ansiosta nauttia myös pohjoisessa ensi kertaa kaikki kansankerrokset aiemmasta yläluokkaisesta matkailusta poiketen. Retkeilyä harrastettiin ajanmukaisesti tuntureille rakennetuissa retkeilymajoissa tai leirintäalueilla yöpyen.¹⁰⁰

Retkeily ja tunturivaellukset sekä muut erityisesti kesäajalle ominaiset erähenkiset aktiviteetit – etupäässä melonta ja kalastus – kuuluivat olennaisesti myös *Look at Finlandin* näkemykseen Lapin perinteisemmästä erämaakasvoisesta kuvasta. Lapin retkeily- ja erämaamatkailun mahdollisuuksista kerrottiin 1960-luvulta alkaen yleisluonteisemmissa matkailuartikkeleissa, jotka käsittelivät matkailualueita tai yksittäisiä lomailumuotoja ja aktiviteetteja. Muutama matkakertomustyyppinen artikkeli vei kuvaannollisesti lukijan toimittajan matkassa 1960- ja 1970-luvun vaihteessa sekä myöhemmin 1980-luvun alussa kevättalviselle hiihtoretelle ja kesäisille melontareiteille Lapin itäosien ja Käsivarren Lapin erämaisille seuduille. Retkeilyhenkiset otokset tunturi-, metsä- ja erämaajokien ja -koskien pohjoisesta miljööstä muodostivat klassisten maisemakuvien ohessa oman ikkunansa Lapin maisemaan. Patikoijat,

---

99 Markkanen 1987, 220, 227.

100 Hautajärvi 2014, 266.

retkihihtäjät, nuotioilla ja erämaakämpillä oleilevat retkeilijät, melojat ja kalastajat toistuivat Lappi-aiheisissa kuvissa pitkin koko tarkastelujaksoa.

Lappi esitettiin lehdessä eräänlaisena retkeilijän paratiisina – “mahtavana vapauden maana” – kuten eräässä retkeilyaiheisessa kuvatekstissä romantisoitiin.¹⁰¹ Tämä oli ennen kaikkea koskemattomien luonnonympäristöjen ja kattavan leirintä- sekä retkeilymajaverkoston ansiota. 1970-luvun alussa eräässä suomalaisia matkailualueita esittelevässä artikkelissa Lappia kuvailtiin “ideaalina paikkana luontoa rakastavalle ja aktiiviselle lomailijalle” – luonnossa vaeltavia matkailijoita palvelivat artikkelin mukaan erämaan lähes parisataa tunturimajaa ja merkityt reitit satojen kilometrien edestä.¹⁰² Lapin erämailla liikkuminen edellytti lehden mukaan usein kuitenkin myös kokemusta ja taitoa. Varomattoman oli helppo eksyä syrjäseuduilla. Leirintämatkailu-aiheisessa artikkelissa kokemattomaa ja heikosti varustautunutta vaeltajaa varoiteltiin Lapin laajojen kartoittamattomien seutujen ja erämaamaaston vaaroista ja suositeltiin tästä syystä osallistumaan ensisijaisesti ohjatuille erämaaretkille.¹⁰³

Erämaaretkeilyssä kiehtoi sekä ympäröivien maisemien ja luonnonrauhan aikaansaama rauhoittava vaikutus että luonnossa liikkumisen reipas tunnelma. Erityisesti Lapin vesistöt tarjosivat yhtä aikaa sielunrauhaa ja rentouttavia sekä vauhdikkaita elämyksiä pohjoisilla syrjäseuduilla. Artikkelien kuvat esittelivät milloin seesteisiä erämaisia joki- ja järvinäkymiä retkeilijöineen ja milloin dynaamisempia otoksia vuolaiden koskien uutterista melojista ja lohikalastajista. Esimerkiksi Lapin vesistöistä ja niiden matkailutarjonnasta kertovassa artikkelissa vuonna 1970 etuaukeamaa komisti jälkimmäisen kaltainen sivun kokoinen otos (kuva 3) kolmen hengen veneilijäporukasta erämaajoen kuohuissa. Kuvamiljöön villinä virtaava joki sekä taustalla avautuvat kivikkoiset törmät ja jylhä metsämaisema henkivät erämaaromanttiseen sävyyn Lapin retkeilijän idylliä.

---

101 Sylvie Nickels, “Lapland forever” (art.). *Look at Finland* 4/1964.

102 “Touring regions” (art.). *Look at Finland* 3/1972.

103 Antero Tuomisto, “A camping trip to Finland” (art.). *Look at Finland* 3/1973.

Myöhemmin artikkelissa kerrottiin tarkemmin yksittäisistä kohteista kuten lohikalastajien “paratiisista” Tenojoesta tai kultamaitten rauhasista Lemmenjoesta ja jatkettiin Lapin vesistöjen tarjoamien retkielämysten romanttista kuvailua:

— veneretki rauhallisella järvellä keskiyön auringon alla tai kiemurtelevalla joella ja sen virroissa melomisen jännitys jäävät varmasti muistiin. Kun matkaan lisätään vielä vierailu erämaamökillä, kalan paistaminen järvinuotiolla, luonnon tarkkailua ja tietysti kalastelua, voi turisti sanoa kokeneensa jotain uutta.¹⁰⁴

Kuva 3. Lapin vesistöjä käsittelevän artikkelin kuvituskuva. Lähde: *Look at Finland* 1/1970.

---

104 “— boat trips on a peaceful lake under the midnight sun or the thrill of shooting the rapids on a twisting river are sure to linger in the memory. Add to the trip a visit to a wilderness lodge, frying fish on a lakeside fire, nature study and, of course, fishing, and the tourist can say he has seen something new.” Raimo O. Kojo, “The Waters of Lapland” (art.). *Look at Finland* 1/1970.

Lappi- ja erämaaromantiikkaan lisäsi oman kerroksensa eräänlainen menneisyyden nostalgisointi. Pohjoisen romanttinen menneisyys liitettiin tietysti turisteja kiehtoviin saamelaisiin mutta myös kultaperinteeseen, josta pohjoiset matkailuelämykset niin ikään ammensivat tuona aikana. *Look at Finlandissa* esiteltiin kultaperinnettä ja -turismia kahdessa pitkässä aiheenmukaisessa artikkelissa vuosina 1968 ja 1971 sekä lyhyemmin osassa Lapin matkailua esittelevistä artikkeleista. Lisäksi muutamia kullanhuuhdonta-aiheisia kuvia julkaistiin 1960- ja 1970-luvuilla muissakin kuin edellä mainituissa kultateemaisissa kirjoituksissa.

Ajankohta kultaperinteen esille nostamiseen oli otollinen kullankaivuuelämyksiin liittyvän matkailun, erityisesti 1970-luvun alussa Sodankylään perustetun Tankavaaran kultakeskuksen ja sen ympärille rakentuneen matkailu- ja muun viihteellisen toiminnan¹⁰⁵ myötä. *Look at Finlandissa* turistin kerrottiin pääsevän kokemaan kultaperinteen tunnelmaa Tankavaarassa ja muilla matkailijoille avoimilla kullanhuuhdontapaikoilla. Matkailijan kultaelämykseen kuului 1970-luvulla kultaperinteen jäämistään tutustumista ja varsinaista kullanhuuhdontaa, josta onnekkaimmat saattoivat odottaa omaa kultahippusaalistaan.¹⁰⁶ Erityisesti vuoden 1968 artikkeli ”Keltaista metallia etsimässä” (In search of the yellow metal) esitteli menneet kultavuosikymmenet kiehtovana osana Lapin historiaa. Kirjoittaja löysi Lapin kultaperinteestä yhtäläisyyksiä jopa itse Amerikan ikonisen lännenhistorian vaiheisiin lännenvankiloineen, seikkailijoineen, seikkailijattarineen ja salakuljetuksineen. Lapissa kirjoitusajankohtana toimineet harvat ja sinnikkäät kullanetsijät esitettiin työteliinä erämaan erakoina – karua ympäristöään peilaavina vanhoina poikina – joille erämaa ei merkinnyt ainoastaan kultasaaliita vaan myöskin kauneutta ja hidasta eämänrytmää.¹⁰⁷

1980-luvun alussa pitkässä matkakertomustyypisessä artikkelissa sekoitettiin Lapin nostalgista kultahistoriaa ja erämaaretkelyn henkeä artikkelin viedessä ilon- ja kivuntäyteiselle kanoottiretkelle 1800-luvun kullanetsijöiden jalanjäljissä. Kyseessä oli

---

105 Lähteenmäki 2006, 132.

106 Seppo J. Partanen, ”Lapp gold is not a thing of the past” (art.). *Look at Finland* 1/1971. & Leo Mäkinen, ”This is Lapland” (art.). *Look at Finland* 4-5/1976.

107 Seppo J. Partanen, ”In Search of the Yellow Metal” (art.). *Look at Finland* 4/1968.

kesäaikaan järjestettävä Kultavaellus (Gold Trek), joka seurasi alueen kulanetsijöiden vanhoja reittejä. Lehden toimittaja Seppo J. Partanen oli osallistunut aiemmin tälle vaellukselle ja muisteli nyt kertomuksenomaisesti kokemuksiaan. Tekstissä kuvattiin romanttiseen sävyyn reitin kultahistoriaa sen aitoa pohjoista miljöötä, jyhää luontoa, jokia ja erämaan eläimiä. Uurastuksesta kertoivat muistot hiestä, rakoista ja piskuisista sääskistä, jotka kiusasivat osanottajia kesän kuumudessa. Kuvat venereitin varrelta, sekä matkan erämaamiljööstä että reippaista melojista vesillä ja leirissä, toistivat mielikuvaa retkeilijän idyllisestä Lapinmaasta.¹⁰⁸

Harri Hautajärvi käsittelee väitöskirjassaan sodanjälkeisten vuosikymmenten Lappi- ja erämaaromantiikkaa yhteydessä kelorakentamisen buumiin, joka saavutti huomattavat mittakaavat 1970-80-luvuilla. Lapin koko historiassa melko lyhyestä kultaperinne- ja erityisesti savottavaiheesta innoituksensa saaneita kulissinomaisia kelokapakoita, -hotelleja, -majoja ja -ravintoloita rakennettiin ympäri Lapin matkailukeskuksia suoranaudessa kelohuomassa. Hautajärvi näkee ilmiön taustalla uudelleen heränneen kiinnostuksen metsätyökoneiden korvaamaan tukkilaiskulttuuriin, jota kirjallisuudessa ja viitteessä oli romantisoitu jo vuosikymmeniä aiemmin sekä kullankaivajien nostalgiseen menneisyyteen.¹⁰⁹

Samaan tapaan kuin *Look at Finlandissa* kultaperinne ja erähenkinen samoilu luonnossa saivat tietynlaisen romanttisen ja seikkailuhenkisen hohteen, pyrittiin matkailun kelomiljöillä ruokkimaan turistin luonnon- ja vapaudenkaipuuta. Hautajärvi kutsuu kelorakentamisen Lappi-romantiikkaa “1900-luvun lopun jälkiteollisen Suomen populaariksi kansallisromantiikaksi”. Kaupungistuneen elämäntavan omaksuneiden modernien turistien ajateltiin kiinnostuvan paluusta luontoon ja menneiden aikojen yksinkertaiseen idylliin. “Vaikka kelokämppeihin tehtiin kaikki mukavuudet, ne symboloivat romanttisella tavalla alkukantaista ja miehistä maailmaa, villiä ja vapaata metsästystä ja kalastusta erämaan keskellä, rehtiä uurastusta puunhakkuun ja kullankaivamisen parissa, jossain menneiden aikojen myytinomaisessa Lapissa”.¹¹⁰

---

108 Seppo J. Partanen, “By River Boat through the Last Wilderness” (art.). *Look at Finland* 2/1981.

109 Hautajärvi 2014, 280–281.

110 Hautajärvi 2014, 283.

Erämaahan astuessaan Lapin kulkija jätti modernit mukavuudet ja arkisen rytmin taakseen antautuen virkistävään reippailuun luonnon helmassa, toisinaan myös sen armoilla. Kuten erämaakuvaston tarkastelun yhteydessä aiemmin totean, Lappiin suhtauduttiin yleisesti sivistyksen reunamailla sijaitsevana erämaa-alueena ja syrjäseutuna. Asumattomien takamaiden syleilystä oli matkailukeskusten vireä meno kaukana, puhumattakaan arjen kiireestä. Lappi edustikin matkailijalle todellista rauhan ja levon tyyssijaa. Artikkelin Lappi ikuisesti (Lapland Forever) juhlava loppukaneetti sanallisti mielikuvan osuvasti:

Siunattu totuus asiassa on, että Lappi ei kuulu sekuntikellon aikaan eikä erämaata voi tiivistää siistiin pakettiin värillisiä diakuvia. Kenties eräs paikallinen sanonta kiteyttää tämän kaikkein parhaiten; se kuuluu “Jumala loi ajan, mutta ei sanonut mitään kiireestä”. Se päivä, jolloin Lappi aloittaa kiirehtimisen, tulee olemaan se päivä, jolloin Eurooppa on menettänyt viimeisen erämaansa.¹¹¹

Lappi todella vetosi matkailijaan luonnonrauhallaan. Lapin matkailututkimuksen yhteydessä kesällä 1965 suoritetussa kyselylomakeselvityksessä erityisesti ulkomaiset turistit raportoivat viehättyneensä eniten Lapin luonnosta ja sen rauhasta.¹¹² *Look at Finlandissa* Lappia kuvattiin usein rauhan ja hiljaisuuden mielikuvin. 1970-luvulla eräässä Suomen matkailualueita esittelevässä artikkelissa luonnon kauneus ja tunturiseutujen rauha esitettiin Lapin vierailijaa vaanivan “Lappi-kuumeen” (Lapland fever) ydinaineiksina.¹¹³ Rauha oli kestoaihe matkailuaiheisissa esityksissä mutta sen nostivat eri tavoin esiin kokemustensa pohjalta myös monet lehdessä ääneen päässeet yksittäiset henkilöt. Kun esimerkiksi toimittaja Erkki Savolainen raportoi reportaasimatkastaan Lappiin vuonna 1979, kuvasi hän artikkelin alussa Lapin arktisten pohjoislaitamien aikaansaamaa vaikutusta niin suureksi, että samassa

---

111 “The blessed truth of the matter is that Lapland does not belong to the age of the stop-watch, and the wilderness cannot be telescoped into a neat package of coloured slides. Perhaps a local saying sums it up most aptly; it goes “God created time, but said nothing about hurry”. The day Lapland starts hurrying is the day Europe will have lost its last wilderness.” Sylvie Nickels, “Lapland forever” (art.). *Look at Finland* 4/1964.

112 Helle 1968, 48.

113 Bengt Philström, “Where to go what to see” (art.). *Look at Finland* 5/1977.

unohduksiin jäi hetkeksi koko arkinen todellisuus.¹¹⁴ “ – – Lappi on minun maailmani. Kukaan ei voi tavoittaa minua täällä. Voin kamppailla taistoni täällä yksin, hiljaisuudessa”, kuvasi vuorostaan taiteilija Reidar Särestöniemi haastattelussa suhdettaan kotiseutujen Lappiin.¹¹⁵

Romanttiset representaatiot matkailijan Lapista sivistyksen ulkopuolisena tai ainakin modernin maailman laidalle asettuvuna alueena – rauhan, vapauden ja nostalgian lintukotona – sijoittivat Lapin sinne matkaavien ulkopuolisten oletusarvoisesti modernin arkitodellisuuden ulkopuolelle. Romanttisten eräaktiviteettien, kullanhuuhton ja erämaan rauhan tavoin erilaiset eksoottisemmat elementit esitettiin elämyksinä, jotka kuljettivat turistin etäälle arkisesta sfääristä. *Look at Finlandissa* pohjoinen eksotiikka yhdistyi erityisesti sekä saamelaisiin että luonnon erikoisuuksiin. Saamelaisuuteen ja poroihin liittyvää eksotiikka käsittelen tutkielmassani tarkemmin edellä.¹¹⁶ Näiden ohessa Lapin eksotiikan ytimeen kuuluivat kiehtovat vuodenaikaisilmiöt – yöttömät yöt, ruska, kaamos ja revontulet – joita pidettiin kaukaa saapuvan ulkomaisen turistin silmissä varsin poikkeuksellisina ja erikoisina.

Tässä yhteydessä on syytä mainita, että saamelaiseksotiikan tavoin myös erikoisten luonnonilmiöiden suhde Lappi-kuvaan juontaa juurensa osin vuosisatojen taakse. Sven Hirnin mukaan eurooppalaisten tiedemiesten ja matkailijoiden kiinnostus Lappia, sen kansoja ja erilaisia pohjoisessa suoritettavia tietellisiä selvityksiä kohtaan kasvoi erityisesti 1700-luvulla samoin kuin Lapin yleinen tunnettavuuskin Pohjolan ulkopuolella. Aavasaksan näköalapaikasta Torniossa muodostui matkajien vakiokohde ja kesäyön auringosta näin tuttu elementti Lapin kuvassa. Kun esimerkiksi ranskalainen, aikanaan Lappia tunnetuksi tehnyt tiedemies Pierre Louis Moreau de Maupertuis suuntasi retkikuntansa kanssa 1730-luvulla Lappiin tarkoituksenaan tutkia maapallon muotoa, suoritettiin tieteellisiä mittauksia myös Aavasaksan laella, jonka kesäiset näkymät herättivät joukossa suurta viehätystä.¹¹⁷ Myös revontulet herättivät mielenkiintoa valistusajan tiedemiehissä ja revontulitutkimuksiin

114 Erkki Savolainen, “Voices on top of Finland” (art.). *Look at Finland* 4/1979.

115 “ – – Lapland is my world. Nobody can get at me here. I can fight my battles here alone, in the silence.”

Lea Venkula-Vauraste, “Great creativity demands great silence” (art.). *Look at Finland* 4-5/1976.

116 Ks. luku “Romanttiset poronomadit ja saamenpukuiset joikaajat – stereotyyppinen saamelaiskuva”.

117 Markkanen 1987, 17–18.

Pohjolan ääriellä osoitettiin kiinnostusta Pariisin tiedepiireissä saakka. Ilmiö liitettiin 1700-luvulta alkaen yhä vahvemmin pohjoiseen ja Lappiin.¹¹⁸

Look at Finlandin Lapin kuvauksissa revontuliin liittyi mystistä tunnelmaa, joka väritti kaamoksen tai kevättalven aikaan matkailevan idyllistä talvielämystä lumen, pakkasen, pimeään tähtitaivaan ja toisinaan myös eksoottisen rekiretken rinnalla. “Ja Lapin talviöissä on erityistä loistoa – revontulet, jotka palavat tähtien nastroittaman huurteisen taivaan kirkkaudessa”, kuvattiin runollisesti esimerkiksi Lapin talvimatkailusta kertovan artikkelin ingressissä 1960-luvun lopulla.¹¹⁹ Sen sijaan kesäöihin loistoa toi tunnetusti Pohjolan tauotta paistava aurinko, joka kirjoituksessa jos toisessa tuotiin esille osana erityisesti juuri Lapin matkailutarjonnan ydintä. Erään matkailuaiheisen artikkelin mukaan keskiyön aurinko oli kenties kaikkein paras asia Lapin kesässä,¹²⁰ kun taas matkailun eksotismia käsitelleessä artikkelissa yöttömien öiden todettiin olevan olennainen elementti Lapin eksotiikassa saamelaisten ja porojen ohessa. “On ilmeistä, että tässä luonnonilmiössä valoineen ja varjoineen, väreineen ja muine vaikutuksineen on sitä jotain aitoa ‘eksotiikkaa’”, pohti artikkelin kirjoittaja.¹²¹

Kuten alueen luontoon muutoinkin, liitettiin myös erilaisiin vuodenaikaisilmiöihin pohjoisessa tietynlaista äärimmäisyyttä ja erityisyyttä, mikä oli omiaan vahvistamaan elämyksellistä mielikuvaa Lapista. Pohjoisessa kesät olivat kuin loputonta päivää ja kaamoskausi loputonta yötä viikkokausia yhtäjaksoisesti. “Elämänrytmi on erikoislaatuinen”, tiivistettiin Lapin vuodenaikojen vaihtelusta eräässä artikkelissa.¹²² Myös ruska, joka sinällään oli varmasti turistille jos toiselle tuttu ilmiö kotiseuduiltakin sai lehden mukaan Lapissa aivan ainutlaatuisen näytöksen aikaan. Pohjoisen ruskasesonki oli ohi hetkessä, mutta loisti sitäkin komeammin koivikoissa ja tuntureilla, kuten maisemaotokset¹²³ ja lähes maalaukselliset

---

118 Pihlaja 2012, 22–26. Ks. Myös Kallinen 2003, 232.

119 “And the winter nights in Lapland have a special glory – the Northern Lights, burning in the brilliance of a star-studded frosty sky.” Seppo J. Partanen, “Winter sportman’s Lapland” (art.). *Look at Finland* 4/1968.

120 “Travel round-up – touring regions” (art.). *Look at Finland* 3/1972. Ei mainita kirjoittajaa.

121 “It is obvious that this natural phenomenon with its light and shade, colour and other effects has something of the truly ‘exotic’” Heikki Immeli, “True exoticism” (art.). *Look at Finland* 4/1968

122 “The rhythm of life is extraordinary.” Altti Ranka, “See the life of sailing Finland” (art.). *Look at Finland* 1/1980.

123 Ks. kuva 1

kuvaukset syksyisestä Lapista kertoivat. Erään artikkelin mukaan Lapin ruska oli syvyydessään niin komea, että samanveroista ei löytynyt koko Euroopasta.¹²⁴

Erikoiset vuodenaikaisilmiöt ilmensivät Lapin kiehtovaa kontrastisuutta, joka ilmeni muun muassa juuri luonnonympäristössä ja vuodenkierron vaihtelussa. Vastakkain asettuivat ennen kaikkea kesä-syyskauden valo ja värikylläisyys kaamoksen talvisen pimeyden kanssa. Matkailuaiheinen artikkeli ”Tämä on Lappi” (This is Lapland) kuvasi 1970-luvulla kiehtovasti esimerkiksi ruskan ja kaamoksen vaihtuvia rooleja Lapissa:

Kun ensimmäiset pakkaset maalaavat maiseman lukemattomiin väreihin, kun maata peittävä nummi muuttuu punaiseksi, puut värjäävät vihreät lehtensä kaikkiin sävyihin tummanruskeasta tulipunaiseen ja kullankeltaiseen. Silloin luonnon kirkkaat sävyt hyppäävät silmille kaikki yhdellä kertaa ja silloin jopa kaikkein värikkäimmin pukeutunut vaeltajakin sulaa syysnäytökseen kuin varjo yöhön.

Lappi ei olisi Lappi, toisin sanoen vastakohtien tasapainoinen maa, ellei se tarjoaisi jonkin vastapainon tälle värien ryöpylle. Kontrastina toimii ”kaamokseksi” kutsuttu sydäntalven vaihe. Kaukana syrjäisessä pohjoisessa on tuolloin vain pieniä hetkiä kalpeaa puolivaloa päivässä, eikä pohjoisessakaan juuri sen enempää. Aurinko ei kertaakaan nosta päätään horisontin yläpuolelle viikkokausiin.

Kaamoksen aikana maan verhoaa muuttumaton hämärä. Se on aikaa mietiskelylle ja rauhalle, jolloin myös luonto keräilee voimia tulevaan vuoteen.¹²⁵

---

124 Sylvie Nickels, ”Lapland Forever” (art.). *Look at Finland* 4/1964.

125 ”When the first frosts paint the landscape in myriad colours, when the heath covering the ground turns red, the trees dye their green leaves every shade from dark brown to fiery red and golden yellow. Then the bright shades of nature all spring to the eye at once, then even the most colourfully dressed hiker melts into the autumn display like a shadow in the night. Lapland would not be Lapland, that is, a balanced land of contrasts, unless it offered a counterbalance to this outpouring of colour. The contrast is the time called ‘kaamos’, the dead of winter. In the far distant north there are only a few moments of wan half-light each day, and in the south not much more. The sun never raises its head above the horizon for weeks. During the kaamos the land is veiled in an unchanging twilight. It is the time for contemplation and peace, when nature, too, gathers strength for the new year ahead.” Leo Mäkinen, ”This is Lapland” (art.). *Look at Finland* 4-5/1976.

Synkkä kaamosaika oli eittämättä matkailua ajatellen haasteellinen ajanjakso ja turistille vaikeammin markkinoitavissa oleva tekijä kuin esimerkiksi yöttömien öiden ihanuus. Lapin matkailua on värittänyt tyypillisesti sesonkiluonteisuus. 1960- ja 1970-luvuilla kiivainta sesonkia oli kesäkausi, jonka jälkeen matkailun rooli laski alueella aina pidemmäksi aikaa. Hiihtokeskuksilla oli eittämättä potentiaalia houkutella matkailjoita enenevissä määrin myös talvikaudelle, mutta loppuvuoden kuukausilla oli erityisesti ennen jouluturismin suursuosiota vähemmän tarjottavaa turisteille. Sesonkivaihteluun viitattiin muun muassa Lapin matkailututkimuksessa, jota varten tarkasteltiin Lapin läänin majoituskapasiteetin käyttöä kesä–joulukuun välisenä aikana vuonna 1965. Kapasiteettikäytön lasku kesäkuukausien jälkeisellä ajalla oli ilmeistä erityisesti matkailupainotteisten majoituspaikkojen kohdalla Lapin pohjoisosissa.¹²⁶

Kaamoksen ympärille pyrittiin rakentamaan vetovoimaisuutta ja kiinnostavaa ohjelmaa ennen kaikkea matkailun kasvattamiseksi perinteisten sesonkien ulkopuolella. Marraskuinen musiikkitapahtuma Kaamos-Jazz aloitti Tankavaarassa vuonna 1980, ja jo muutamia vuosia aiemmin Finnairilla oli myynnissä Kaamosviikonloppu-niminen talvikauden matkatuote, jonka houkutus perustui kaamosidyllin ohessa tavanomaista edullisempiin hintoihin.¹²⁷ Pimeydestä löydettiin omanlaistaan vetovoimaa myös *Look at Finlandissa*, kuten esimerkiksi yllä oleva kaamosta idealisoiva lainaus osoittaa. Elämyksellisestä sinänsä oli jo se tosiasia, että aurinko, joka vielä kesällä ei laskenut näköpiiristä öisinkään, jäi vuorostaan loppuvuodesta täysin pimentoon viikkojen ajaksi. Syys- ja talvikauden hiljentymiseen viitattiin suomalaista matkailua yleisemminkin koskevana ilmiönä 1960-lopulla artikkelissa, jossa esiteltiin myöskin kaamoksen aikaista pimeyttä osana kyseisen ajankohdan matkailutarjontaa. Luonnollisesti todellisen kaamoksen saattoi artikkelin mukaan löytää Suomessa vain ja ainoastaan Lapista. Sivun kokoinen kuva hämärästä ja autiosta lumipeitteisestä tunturinäkymästä täydensi kuvausta talvisesta pimeydestä ulkopuoliselle ainutlaatuisena kokemuksena, joskin jo tuolloin houkutusta lisäsi sekin tekstissä kerrottu seikka, että hotellihintoja alennettiin Lapissa kaamosviikkojen ajaksi.¹²⁸

---

126 Helle 1968, 34–37.

127 Vaulamo 2012, 137.

128 Seppo J. Partanen, “Blazing autumn, black winter and white Christmas” (art.). *Look at Finland* 4-5/1969.

Muutoksen tuulet puhalsivat Suomen matkailussa 1960-luvulla. Matkailuliikenne kehittyi ja matkailu kasvoi nopeasti. Merkinä uusista ajoista kotimaan lentoyhtiö Aero Oy (myöhempi Finnair)¹²⁹ otti vuosikymmenen alussa käyttöönsä modernit Caravelle-suihkukoneet. Lentoliikenteen tehostumisella oli merkityksellinen rooli erityisesti myös ulkomaisten matkailusuhteiden kannalta. Kansainväliset yhteydet lisääntyivät ja ulkomailla kiinnostuttiin syrjäisestä Suomesta sekä matkanjärjestäjien että matkailijoiden toimesta.¹³⁰ Olennaista Lapinkin matkailukehityksen kannalta oli niin ikään tieverkoston laajeneminen ja autoilun edellytysten paraneminen. Lapin matkailu oli kesäkaudella tyypillisesti pohjoisilla teillä suoritettua kiertomatkailua, joka perustui lyhyisiin vierailuihin ja yöpymisiin useissa eri kohteissa matkan varrella.¹³¹

Uudet ajat merkitsivät tarvetta matkailutarjonnan kehittämiseksi. Lapin matkailututkimuksessa tehtiin 1960-luvun jälkipuolella huomio myös Lapin matkailun positiivisista kasvunäkymistä. Alueen saavutettavuuden kehittämiseksi tutkimuksen johtopäätöksissä ehdotettiin järjestettäväksi ylimääräisiä tilauslentoja, joiden yhteydessä suositeltiin lisäksi toteutettavaksi ohjelmallisia palveluja, luonteeltaan esimerkiksi “koulutetun oppaan johdolla retkeilyä erämaassa, kalastusta, metsästystä taikka ohjelmaltaan monipuolista kiertomatkaa”.¹³² Valmismatkojen yleistyminen kuului matkailun kasvun ajankuvaan. Esimerkiksi kotimaan suurimmalle lentoyhtiölle Finnairille perustettiin vuosikymmenen lopulla valmismatkaosasto, jonka avulla matkanjärjestäjät saattoivat luoda asiakkailleen lennot ja majoituksen sisältäviä valmismatkoja tavallista halvemmilla lennoilla. Vuonna 1973 osasto alkoi yksin tuottaa valmismatkoja kotimaisille ja ulkomaisille matkailijoille sekä reittiliikenteeseen että erillisinä seuramatkoina tilauslennoille. Matkoja suunniteltiin myös Lappiin erilaisten houkuttimien kuten kesäyön auringon, talvikauden lumielämysten ja kaamoksen ympärille.¹³³

---

129 Aero Oy:n nimi muuttui Finnairiksi virallisesti 1968, mutta markkinointitarkoituksissa nimeä Finnair käytettiin jo aiemmin 1960-luvulla. Vaulamo 2012, 131.

130 Vaulamo 2012, 131.

131 Hautajärvi 2014, 266; Helle 1968, 33–34.

132 Helle 1968, 52, 54.

133 Vaulamo 2012, 134–137.

Valmismatkojen ja ohjelmapalveluiden aika näkyi myös *Look at Finlandin* Lapin kuvauksissa. Matkailuaiheissa kirjoituksissa informoitiin toisinaan ohjatuista retkistä, aktiviteeteista ja elämyksistä erämaassa ja matkailukeskusten tuntumassa. Lapissa matkailuohjelmiin kuului aktiviteettien ohessa tyypillisesti aimo annos kulttuurin ja luonnon eksotiikkaa. Varsinaisia Lapin valmismatkoja lehden erillisillä uutis- ja matkailuesittelyjen osastoilla esiteltiin lähinnä 1970-luvun alussa. Esimerkiksi vuoden 1970 talvinumeroon sisältyi laaja katsaus hiljaisemman syys- ja talvisesongin tuleviin valmismatkoihin, joista useat suuntautuivat pohjoiseen. Lapissa turistille oli tarjolla muiden muassa ruskavaellusta, joulunviettoa Pyhätunturin Kultakeron hotellilla, talvisafareita, opastettuja hiihtoretkiä, vauhdikasta napapiirin matkaa poroajokouluineen ja moottorikelkkailuineen sekä keväisempää pilkkiretkä Inarin alueella. Näistä viimeisimmällä majoituksen oli määrä tapahtua kolttaperheiden parissa, ja kuvauksen mukaan ”eksoottista maustetta” elämykseen lisäsivätkin kolttien elämäntapa sekä matkalla tarjottavat saamelaisruoat.¹³⁴

Finnairin ulkomaille markkinoiduista valmismatkoista erityisen suosituksi 1970-luvulta alkaen kasvoi edelliseltä vuosikymmeneltä alkaen järjestetty Midnight Sun Flight.¹³⁵ Kesäkuista erikoisuutta esiteltiin *Look at Finlandissakin* kokoaukeaman kuvapohjaisessa esittelyssä jo ensimmäisessä kesänumerossa 1964. Ideana oli lennättää koneellinen turisteja Helsingistä kesäisen Suomen ylitse Rovaniemelle ja vielä saman yön aikana takaisin Helsinkiin. Matka perustui ennalta suunniteltuun ohjelmaan. Informatiivisen lennon ja kesäyön auringossa kuultavien maisemien lisäksi tämä aikansa uutuus tarjosi esittelyn perusteella matkan varsinaisessa päämäärässä napapiirillä täyden kattauksen Lapin elämyksen, alkaen aina Rovaniemen kentällä usein odottavasta porolauman vastaanotosta. Eräässä kuvatekstissä kerrottiin, kuinka ”lappalaispoikien” oli määrä tarjoilla avotulelta poroherkkuja, lohta ja kahvia – keskiyöllä tietysti. Porontaljojen lisäksi vieraat saivat kotiinviemisinä ”matkailustatuksenkin parantamiseksi” muiston napapiirin rajalla käymisestä.¹³⁶

---

134 Anja Riste, ”Holiday Finland from Autumn to Spring”. Valmismatkaesittelyjä Traveller’s delights -osiossa. *Look at Finland* 5/1970.

135 Vaulamo 2012, 137.

136 ”A Giant’s Leap to the Midnight Sun” (art.). *Look at Finland* 2/1964. Ei mainita kirjoittajaa.

Lapin ohjelmalliset matkailupalvelut soveltuivat modernin massaturistin tarpeisiin monipuolisella ja ennen kaikkea helposti matkakeskusten tai jopa lentokenttien lomasta toteutettavalla elämystarjonnallaan. Niiden omalaatuinen Lapin eksotiikka rakentui usein samojen tuttujen houkuttimien – porojen, saamelaiden ja luontoelämysten – ympärille. Harri Hautajärvi käyttää omassa tutkimuksessaan niin ikään yllä kuvailemaani kesäyön lentoa ja siihen sisältyvää Lapin pikavisiittä esimerkkinä Lapin ohjelmallisen elämysmatkailun historiasta, johon kuuluivat alkujaan myös esimerkiksi ulkomaisten valtiovieraiden järjestetyt Lapin vierailut ja erilaiset rakennetut Lappi-kulissit sekä myöhemmin myös jouluturismi. Tällaisten elämysten “ideana oli luoda eksoottinen ja ikimuistoinen kuva Lapista”. Erityisesti perinteinen saamelaisuuden vetovoima valjastettiin jo 1960-luvulla tähän tehtävään, kun turisteille alettiin tarjota lavastettua saamelaiseksotiikkaa Lapin pika- ja ohjelmamatkojen kylkiäisenä. Hautajärvi kuvaa, kuinka “Napapiirin majan vieressä alettiin 1960-luvun alussa pitää poroja aitauksessa, ja paikkakuntalaisia pestattiin esittämään saamelaisia kotarakennelmien äärelle. Rovaniemen Napapiirille pystetty pienoislappi koettiin ilmeisesti kiinnostavaksi, joten se täytti sille asetetun matkailullisen tehtävän. Ainakin se teki “Lappiin” tutustumisen helpoksi.”¹³⁷

Talvisafarit ovat hyvä esimerkki voimakkaaseen elämysmielikuvaan nojaavasta Lapin lomapalvelusta. Pituudeltaan vaihtelevia safareita järjestettiin matkakeskuksissa pitkin talvikautta ja *Look at Finlandin* sivuilla niitä esiteltiin tämän tästä Lappi- tai talvimatkailuaiheisissa artikkeleissa ja esittelyissä. Esimerkiksi vuoden 1972 ensimmäisen numeron uutisia ja matkailuvinkkejä sisältävässä osiossa kuvailtiin Luoteis-Lapin Hetassa kevättalvella järjestettäviä tunturisafareita seuraavasti:

Suomalainen talvi tarjoaa jotain melko eksoottista: Lapin tuntureilla vaeltelua. Lappi on muutakin kuin syksyn hohdetta ja kimaltelevaa lunta. Jokainen, joka tahtoo viettää päivän tai kaksi kiitäen pororeellä talvimaistemien lävitse ja kuunnellen poromiesten monotonista laulantaa, voi nyt osallistua talviretkelle, ~ porosafarille, tai miksi

---

137 Hautajärvi 2014, 322–323, 328.

haluatkaan sitä kutsua. Maalis- ja huhtikuussa kuka tahansa voi osallistua tähän eksoottiseen tapahtumaan: paksuun vaatetukseen kääriytyneenä pororeessä tai -kelkassa nauttien Lapin äärettömästä hiljaisuudesta, auringosta, ystävällisten lappalaisten seurasta ja pysähtyen kahville erämaaleirille. Tämä on puhdasta rentoutusta ainaisesta kiireestä ja stressistä kärsivälle modernin ajan ihmiselle. – – ¹³⁸

Tunnelmaan johdatteli tekstin yhteyteen liitetty valokuva retken oppaana toimivasta poronnahka-asuisesta “aidosta lappalaisesta” taustallaan pororeki ja luminen tunturimiljöö. Eksoottinen saamelaisrekvisiitta, asumattoman erämaaidyllinen ja talven ihmemaan kuvasto sekä mielikuva arjen pakomatkasta kertoi kiehtovaa tarinaa unohtumattomien elämysten Lapista.

Talvisafareiden konsepti ja niistä välittyvä Lappi-kuva pysyi vuodesta toiseen melko samanlaisena. Vuonna 1983 lehdessä esiteltiin omassa artikkelissaan pororekivaellusten sijaan vauhdikasta moottorikelkkasafaria. Moottorivetoinen kulkuväline ja siihen liittyvä vauhdinhurma toivat safarille astetta toiminnallisempaa sävyä, mutta muutoin retkiohjelmaan sisältyi totuttua Lapin tarjontaa. 20 kilometriä kattavalla retkellä kuljettiin kirjoittajan mukaan merkityillä reiteillä joella, sen penkoilla, metsissä ja tunturissa. Eksotiikan tunnelmaa retkille toivat pysähdykset Lappi-herkkujen äärelle kodassa ja saamenpukuiset oppaat, jotka artikkelin kuvituksessa hymyilivät iloisesti vieraille ja kiisivät lumet pöllyten menopeleillään. Turisti vain istui rennosti kelkan kyytiin ja antoi maisemien vilahdella ohitse. “Moottorikelkkailu, maisemat, ruokailu ja kahvi lappalaiskodassa muodostavat kaikki hyvin eksoottisen matkan jollekin New Yorkista saapuvalle”, tiivistettiin artikkelissa. ¹³⁹

---

¹³⁸“The Finnish winter offers something quite exotic: roaming the fells of Lapland. - - Anyone wanting to spend a day or two speeding along in a reindeer sled through winter landscapes, listening to the monotonous chants of the reindeer men, can now join a winter expedition, ~ reindeer safari, or whatever you like to call it. In March and April anyone can join in this exotic event: wrapped in thick clothing in a reindeer sled or sleigh, enjoying the infinite Lapp silence, sun, the company of the friendly Lapps, and stopping off for coffee at a wilderness camp. This is pure relaxation for the modern man always in a hurry and suffering from stress.” “Wandering”. Matkailuvinkki Traveller’s delights -osiossa. *Look at Finland* 1/1972.

¹³⁹ Sinikka Salokorpi, “Snowmobile Safari” (art.). *Look at Finland* 4/1983.

Lapin matkailuelämykset muuttuivat 1980-luvulla yhä toiminnallisempaan ja kaupallisempaan suuntaan. Lasketteluun ja viihdepalveluiden lisäksi suosiotaan kasvattivat juurikin motorisoituun ulkoiluun perustuvat ohjelmapalvelut, joiden seurauksena perinteinen luontovetovoima menetti vähitellen aiempaa merkitystään.¹⁴⁰ *Look at Finlandissa* esiintyi innostusta nykyisin hyvin vahvasti Lapin viihteelliseen elämäskuvaan kuuluvan Joulupukin ympärillä jonkin verran 1960-luvun lopulla, aikana, jolloin Rovaniemelle kaavailtiin ensi kertaa suurimittaista viihteellistä Joulupukinmaata.¹⁴¹ Joulupukin merkittävyys tuli selkeästi noteeratuksi, kun Bengt Philström julkisti vuoden 1968 talvinumeron pääkirjoituksessa Joulumaaprojektin yhdeksi välineeksi matkalla Lapin matkailun kehittämiseksi ja kansainvälisen matkailuaseman vakiinnuttamiseksi.¹⁴²

Kyseenomaisen talvinumeron mainoksenomaisessa kirjoituksessa esiteltiin tarkemmin Joulupukin ympärille rakennettavaa matkailutoimintaa Rovaniemellä. Valkoparta löysi paikkansa Lapin eksoottisesta ihmemaasta, kun jutussa annettiin Joulupukin itsensä kertoa suunnitelmistaan: ”Tänne, sadunomaiseen porojen, tuntureiden, kesäyön auringon, pimeitten talvien ja revontulten maahan, olen rakentamassa ainutlaatuista kylää Rovaniemellä, kansainvälistä turistien vetonaulaa, joka tulee kuhisemaan elämää, hyväntahtoisuutta ja hauskuutta.”¹⁴³ Joulupukin uusimmista käänteistä Lapissa kerrottiin myös seuraavana vuonna. Syys-, kaamos- ja talvikauden matkailusta kertovassa artikkelissa osa sisällöstä oli omistettu Lapin jouluaiheisen tarjonnan ja Joulumaaprojektin esittelylle. Lapin taianomaisessa revontulten ja Joulupukin kotiympäristössä vietettyä Joulua kuvailtiin ikuiset muistot synnyttäväksi kokemukseksi.¹⁴⁴ Kaiken kaikkiaan Joulupukin rooli jäi *Look at Finlandin* Lapin kuvauksissa melko vähäiseksi, ja syykin on selvä, sillä monista aikeista huolimatta joulumaahankkeet konkretisoituivat lopulta vasta 1980-luvun puolimaissa Joulupukin Pajakylän aloittaessa toimintansa napapiirillä.¹⁴⁵

---

140 Hautajärvi 2014, 326.

141 Hautajärvi 2014, 327.

142 Bengt Philström, ”Lapland land of infinite variety” (pk.). *Look at Finland* 4/1968.

143 ”Here, in the fairy-tale land of reindeer, fells, the Midnight Sun, dark winters and the Northern Lights, I am building a unique village in Rovaniemi, an international tourist attraction which will be bustling with life, goodwill and fun.” ”Father Christmas in business” (art.). *Look at Finland* 4/1968.

144 Seppo J. Partanen, ”Blazing autumn, black winter, white Christmas” (art.). *Look at Finland* 4-5/1969.

145 Karjalainen 2003, 182.

Look at Finlandin Lappi-kuvassa korostui elämyksellinen puoli, jonka valossa pohjoiset seudut näyttäytyivät varsin omalaatuisina ja eksoottisina. Takamaiden Lapilla oli jo vanhastaan maine eräihmisen sekä kaupunkiarjen rasittaman matkailijan paratiisina ja esitettiin yhä sellaisena lehden sivuilla, joskin ajan matkailuhengen mukaisesti modernin turistin oli mahdollista nauttia oma osansa romanttisesta idyllistä myös mukavasti valmiiksi katettujen Lapin elämysten muodossa. Lappiin matkaaminen näyttäytyi usein eräänlaisena arjen ja modernin ajan pakomatkana. Lapissa arjen melske oli mahdollista jättää hetkeksi taakseen – siitä pitivät huolen asumattomat erämaaseudut, erilainen luonnollisempi elämänrytmi ja eksoottinen ympäristö. Matkailijan Lappiin kuului usein perinteisistä Lappi-kuvan aineksista ammentavia kokemuksia ja elämyksiä, jotka värittivät matkaa kohti Lapin ainutlaatuista maailmaa etäällä kaikesta tavanomaisesta ja tutusta. Elämyksellisyyttä loivat Lapin arkisesta elinpiiristä poikkeavat luonnon- ja kulttuuriympäristö, erikoiset luonnonilmiöt, syrjäisyys, hiljaisuus ja saamelaiset. Niiden kautta Lapista piirtyi usein romanttinen ja ihmeellinen, jopa satumainen kuva.

2.2. “Ei vain erämaata” – mielikuva modernista Lapista

Suomessa aloitettiin 1960-luvun alussa uudenlainen valtiojohtoisen tiedotustoiminnan linja, joka pyrki koko suomalaisen maakuvan uudistamiseen ja kiillottamiseen sen aikaisessa kylmän sodan kireässä ilmapiirissä. Uusi yhtenäinen linja määriteltiin tuoreen pressijohtajan Max Jakobsonin ja tämän perustaman työryhmän johdolla. Selvitysryhmän näkemys oli varsin selkeä: kansallisen suurhistorian ja luontokuvan rinnalla tuli vahvistaa mielikuvaa Suomesta demokraattisena, teollistuneena ja eläväisenä modernina hyvinvointivaltiona. Tämä edusti pitkälti samaa linjaa, joka oli asetettu jo heti toisen maailmansodan jälkeisessä ulkoasiainministeriön tiedotustoimintatavoitteessa. Tuolloin jälleenrakennuksen ja taloudellisen elpymisen hengessä pyrittiin nimenomaan modernin ja kehittyvän Suomi-kuvan

rakentamiseen.¹⁴⁶ Jussi Pekkarinen on avannut taustaa, jonka pohjalta tiedotustoiminnan laatijat uusia tavoitteita määrittelivät. Vielä 1960-luvulla Suomi tunnettiin esimerkiksi pitkälti Jean Sibeliuksen kaltaisista kansallisista suurmiehistä, itsenäisyyden jälkeisestä sotahistoriasta ja eksotiikasta – syrjäisyydestä, luonnosta, saamelaisista ja saunasta. Kun ulkomaisilta koululaisilta kysyttiin käsityksiä Suomesta, esiin nostettiin muun muassa alhainen kehitystaso ja poropaimentolainen elämäntapa, joka liitettiin kaiken lisäksi usein koko väestöön. Tämä yksipuolinen ja todellisuutta vastaamaton kuva nähtiin kaikessa vetovoimaisuudessaankin ongelmallisena kehitystä ja nykyaikaisuutta korostavan yhteiskunnan kannalta.¹⁴⁷

Ulkomaan tiedotustoiminnan ajurina *Look at Finland* otti osaa modernin Suomi-kuvan levittämiseen. Kehityksen mielikuva ulotettiin aivan pohjoisen periferiaan saakka, vaikka asumattomien takamaidenkin seutuna Lappi tavanomaisesti esitettiin. Useimmiten modernia kehitystä käsiteltiin osana alueen monikasvoista turismia. Päätoimittaja Bengt Philström kuvasi vuoden 1968 Lappi-teemaisen talvinumeron pääkirjoituksessa Lapin moninaista matkailuilmettä, joka hiljaisten erämaiden ja eksotiikan ohessa muodostui myös uudenaikaisista, ensiluokkaisista matkailukeskuksista ja niiden palvelutarjonnasta. Rajattomat matkailumahdollisuudet ja hyvät yhteydet tekivät Philströmin mukaan Lapista ajassaan ihanteellisen alueen turismille.¹⁴⁸ Ikiaikaisten erämaiden ja saamelaisten kiehtovan Lapinmaan rinnalle nostettiin lehdessä pohjoisen asuin- ja matkailukeskusten uusi moderni maailma. Ajanmukaisempaa ilmettä pyrittiin tuomaan Lapin kuvauksissa eri tavoin esiin alusta alkaen. Erityisesti 1960-luvulla ja 1970-luvun loppupuolella pohjoisen nykyaikaisia puitteita ja palveluita kuvattiin useissa, pitkälti matkailuhenkisissä artikkeleissa, mutta lisäksi eri vuosina kuvalle antoivat osansa myös muutamat lyhyemmät Lappi-aiheiset matkailuvinkit ja mainokset.

Uudenaikainen elinvoimaisen ja modernin Lapin kuva ilmentää tietysti myös aikansa matkailukehitystä ja matkailumaiseman muutosta noina vuosina. Philströmin pääkirjoituksessaan mainitsevat ensiluokkaiset matkailukeskukset kuuluivat Lapin muuttuvan

---

146 Clerc 2015, 200–203, 192–193.

147 Pekkarinen 2008, 111–112, 116–117.

148 Bengt Philström, “Lapland land of infinite variety” (pk.). *Look at Finland* 4/1968.

matkailumiljöön eturintamaan. Hiihtokeskukset sekä erilaiset aktiviteetit nousivat Lapin matkailun keskiöön matkailurakentamisen ja matkailijamäärien kasvaessa 1960-luvulla. Harri Hautajärven mukaan rakentaminen aloitettiin pienestä, mutta vuosikymmenten kuluessa tunturirinteet valjastettiin tehokkaasti matkailutoiminnan käyttöön. Lapin alkujaan erämaiseen maisemaan rakennettiin matkailu- ja lomamökkikeskuksia, hiihtorinteitä, teitä, hotelleja ja monia muita massaturismia palvelevia toimintoja, mikä muutti perusteellisesti Lapin luontoa ja maisemakuvaa.¹⁴⁹ Kuva siitä, millaisena turistin Lappi näyttäytyi, muuttui uuden matkailukehityksen seurauksena.

Modernia ilmettä esiintuomalla *Look at Finland* pyrki rikkomaan yksipuolista kuvaa asumattomien erämaiden Lapista. Olennaista oli korostaa, ettei Lappi suinkaan ollut sellainen kaukainen, saavuttamaton ja mystinen syrjäalue, jollaisena erityisesti juuri ulkomaalaiset sen vanhojen Lapin kuvausten pohjalta toisinaan näkivät. Tätä virheellistä ennakkoluuloa korjattiin oitis lehden ensimmäisessä Lappi-teemaisessa artikkelissa vuonna 1964:

*Mutta mikäli Suomea koskevia väärinkäsityksiä on vielä lukuisia, on niitä hillittömästi tuosta viimeisestä eurooppalaisesta erämaasta, joka sijaitsee napapiirin pohjoispuolella. Suurimmalle osalle ihmisistä se on edelleen eristäytynyttä aluetta, pitkälti lumen ja jään peitossa, yleensä pimeyden verhoama mutta toisinaan helpotuksenaan revontulet, joiden alla oudot heimot värikkäissä puvuissa ajavat porolaumojaan. Heitä voi tuskin syyttää tästä omituisesta mielikuvasta, sillä niin romantikot ovat sen maalanneet, eivätkä mainoslehtiset juurikaan oikaise tätä illuusiota. On olemassa jopa hämmentyneitä sieluja, jotka ajattelevat, että Lappi on erillinen maa ajalehtimassa kaukana sumuisessa Pohjolassa.*¹⁵⁰

---

149 Hautajärvi 2014, 363.

150 “But if the misconceptions concerning Finland are still numerous, they are rampant regarding that last European wilderness that lies north of the Arctic Circle. For most people it remains a desolate region, largely covered with ice and snow, usually shrouded in darkness, but sometimes alleviated by a midnight sun under which strange tribes in colourful costumes pursue their herds of reindeer. You can hardly blame them for this curious picture, for that is how the romantics have painted it, and the publicity brochures do not do much to dispell the illusion. There are even confused souls who think of Lapland as a separate country drifting in a nebulous nordic nowhere.” Sylvie Nickels, “Lapland forever” (art.). *Look at Finland* 4/1964.

Pinttyneissä mielikuviissa Lappi näyttäytyi lähinnä Suomen eksoottisena ja ehkä turhankin erikoisena periferiana. Mielikuva modernista sodanjälkeisestä Lapista muovasi uudelleen näitä käsityksiä tuoden pohjoiset seudut lähemmäs sekä fyysisesti että kulttuurisesti. Kun turisti vihdoinkin löysi tiensä pohjoiseen, odottivat siellä Tunturi-Lapin ikiaikaisen hiljaisuuden ja luonnon ohessa myöskin nykyaikaiset kaupunkimaisemat, kiitettävä palvelutarjonta ja trendikäs tunnelma:

*Lapilla on tapana hätkähdyttää ihmisiä. Saapuessaan he odottavat kourallista erämaakämppiä ja se, mitä he löytävät, ovatkin moderneja rakennuksia, joista Lontoo, Pariisi tai New York olisivat ylpeitä sekä turistihotellien mukaavuksia, joita ei aina löydy helposti edes kotiseuduilta.*¹⁵¹

Lappiin kohdistui toisen maailmansodan jälkeen valtiollisia toiveita ja tulevaisuudenuskoa, sillä pohjoisen käyttämättömät luonnonvarat nähtiin teollistumis- ja talouskehityksen keskeisenä edistäjänä. Lapin metsät ja vesi- sekä metallivarannot olivat väline Suomen vaurastumispyrkimyksiin uudessa yhteiskunnallisessa tilanteessa ja pohjoiseen perustettiin ensimmäisinä sodanjälkeisinä vuosikymmeninä valtion tukemana runsaasti uusia teollisuuslaitoksia. Rakentaminen oli samaan aikaan vilkasta, kun sodassa pahoin kärsinyt Lappi jälleenrakennettiin muutamassa vuodessa rakennuksia ja liikenneväyliä myöten uudestaan puhumattakaan asuntojen, teollisuuden, tiestön ja kunnallislaitosten nopeasti kasvaneesta rakentamisesta 1950-luvulta alkaen.¹⁵² Syrjäinen Lappi vedettiin näin osaksi kansallista modernisaatiokehitystä. Pohjoinen ympäristö muuttui teollisuus- ja jälleenrakentamisen myötä, ja koskemattomasta Lapista tuli monin paikoin pikemminkin teollisuudelle valjastettu, työllistävä ja asutettu Lappi. Heti sodan jälkeen pohjoisen asutustiloille, työ- ja teollisuuspaikoille sekä kasvaviin palvelukeskuksiin suuntautuikin vilkasta muuttoliikettä etelästä.¹⁵³

---

151 "Lapland has a way of startling people. They arrive expecting a handful of wilderness shacks and what they find are modern buildings which London, Paris or New York would be proud to own, and tourist hotel comforts not always easily found in the Home Counties." Sylvie Nickels, "Lapland forever" (art.). *Look at Finland* 4/1964.

152 Kerkelä 2003, 142–144.

153 Kerkelä 2003, 148.

Vuoden 1976 Lappi-teemaiseen talvinumeroon sisältyi yhteiskunnallisempi artikkeli, jossa kerrottiin Lapin nykyhetkisestä arjesta ja silloisista tulevaisuudennäkymistä. Lapissa työskennelleen sanomalehtitoimittajan laatima kirjoitus Lappi katsoo tulevaisuuteen (Lapland looks to the future) oli eräänlainen ajankohtainen katsanto pohjoisen teollisuuskehitykseen ja elinkeinorakenteeseen sekä niitä kohdanneisiin alueellisiin haasteisiin. Asiantuntijana tekstissä pääsi ääneen myös Lapin läänin maaherra Asko Oinas. Pohjoisessa oltiin jo tuolloin siirrytty sotienjälkeistä kehittämis- ja kasvuvaihetta seuranneeseen aluekehityksen taantumajaksoon, jonka seurauksena Lapin alue maamme muidenkin syrjäseutujen tavoin alkoi kärsiä poismuutosta ja autioitumisesta. Taustalla olivat suurten teollisuusprojektien lakkaaminen ja maaseudun ja teollisuuden koneistuminen 1960-luvulle tultaessa sekä koneellistumisesta johtuva elinkeinorakenteen muutos ja rakennetyöttömyys. Suurelle sodanjälkeiselle nuorelle sukupolvelle ei riittänyt pohjoisessa töitä, joten monet siirtyivät elannon perässä eteläisempiin kaupunkikeskuksiin tai esimerkiksi naapurimaa Ruotsiin.¹⁵⁴ Matkailussakin elettiin taloustaantumien seurauksena hetkellisesti hiljaisempaa vaihetta 1970-luvun jälkipuolella.¹⁵⁵

Tämä ajankohtainen kehitys tuotiin artikkelissa esille. Lappi näyttäytyi osana modernia suomalaista yhteiskuntaa haasteineen ja saavutuksineen. Modernisaation ideaalin mukaisesti huomio oli hidasteista huolimatta kuitenkin positiivisessa tulevaisuudenuskossa, mistä kertoivat muiden muassa artikkelissa esitelty Lappi-projekti – kirjoitusajankohtana käynnissä ollut alueellinen kehityssuunnitelma – ja Lapin luonnonvarojen, teollisuuden sekä turismin potentiaali. Samalla artikkeli loi kuvaa teollisuuden ja asutuskeskittymien arkisesta Lapista, siis hyvin toisenlaisesta Lapista kuin romanttiset erämaatarinat ja eksoottiset elämyskuvaukset omalta osaltaan loivat. “Ei vain erämaata”, tiivistä eräs nostoista viestintä lukijalle tekstin yhä jatkaessa ajatusta:

Lappia koskevan informaation ja matkailumainonnan ei tulisi esittää Suomen pohjoisinta lääninä yksinomaan erämaana ja Euroopana vihreänä vyöhykkeenä.

---

¹⁵⁴ Kerkelä 2003, 150–151.

¹⁵⁵ Markkanen 1987, 366–367.

Järjestelmän tulisi tutustuttaa ulkomainen turisti Lappiin ja oloihin siellä juuri sellaisina kuin ne todellisuudessaakin ovat.

Tällä viitattiin tarpeeseen tuoda Lapin ajankohtainen kehitys ja arkiset olosuhteet laajempaan ymmärrykseen. Yksipuolista erämaakuvastoa uudistaen kirjoituksessa eriteltiin sekä teollisuuden, ympäristöpolitiikan ja koulutuksen parannuskohteita että jo saavutettua aluekehitystä. Nykyaikaisten olosuhteiden mielikuvaa täydensivät artikkelin kuvat Rovaniemen kaupungista ilmakuvassa, Taivalkosken voimalaitoksesta Kemijoen varressa ja Tornion uudesta teräsvoimalasta.¹⁵⁶

Modernia kaupunki- ja teollisuusmaisemaa esiteltiin erämaamaisemiin verraten vähemmän *Look at Finlandin* Lappi-aiheisissa kuvauksissa. Artikkeleista edellä kuvatun ohella lähinnä vuoden 1969 länsirannikon matkailutarjontaa käsitelleessä jutussa esiteltiin suoranaisesti kaupunkimaisemaisia kuvia Lapista, kun tarkasteltavana oli teollisuuskeskus Kemin ja vilkkaan yhteyskaupunki Tornion muodostama seutu Lapin erämaiden sisäänkäynnillä.¹⁵⁷ Modernin Lapin ytimessä oli toki pohjoisen vireä keskus Rovaniemi, jonne moni turisti ensimmäisenä Lapissa jalkautui. Rovaniemen tuoretta jälleenrakennushistoriaa ja kaupunkiarkkitehtuurin ilmettä painotettiin lehdessä moneen otteeseen ja kaupunki esitettiin Lapin kulttuurisena ja toiminnallisena keskuksena sekä kiinnostavana kansainvälisenä tapaamispaikkana, jonne olivat erään artikkelin mukaan edellisvuosina matkanneet jopa valtiolliset päämiehet Persian shaahista Senegalin presidenttiin.¹⁵⁸ 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa lehdessä julkaistiin myös muutama Rovaniemen kaupungin matkailutoimiston mainos, joissa korostettiin kaupungin kirjavaa matkailutarjontaa modernista, eläväisestä ja kansainvälisestä tunnelmasta eksotiikkaan ja erämaiden läheisyyteen.¹⁵⁹

---

156 "The information and tourist advertisement for Lapland should not present Finland's most northerly province just as the wilderness and green belt of Europe. The system should be to introduce the foreign tourist to Lapland and conditions there just as they are". Aaro Suopanki, "Lapland looks to the future" (art.). *Look at Finland* 4-5/1976.

157 Erkki Savolainen, "Way up the west coast" (art.). *Look at Finland* 3/1969.

158 Leo Mäkinen, "This is Lapland" (art.). *Look at Finland* 4-5/1976.

159 Ks. esim. Rovaniemen matkailutoimiston mainos "Rovaniemi – the busy capital of exotic Finnish Lapland". *Look at Finland* 4/1979.

Lapinmatkaajan ei tarvinnut olla seikkailunälkäinen eksentrikko, eikä mukavuudenhaluisella turistilla ollut murehtimista yksinkertaisiin erämaaolosuhteisiin saapumisesta. Vaikka perinteistä aitoa erämaata ja kesyttämätöntä luontoa oli tarjolla niitä kaipaaville, matkailukeskusten elämänmeno oli usein kaukana toista maailmansotaa edeltäneen Lapin ja Petsamon matkailun seikkailuhenkisyydestä. Jo 1960-luvun lopulla eräs *Look at Finlandin* ulkomainen toimittaja saattoi katsella tyytyväisenä lähimenneeseen ja esitellä alueen nopeaa matkailukehitystä. Vaivattomat kulkuyhteydet pohjoiseen ja kattava uusi tieverkosto paikan päällä varmistivat helpon ja miellyttävän matkanteon Lapissa. Alueella oli turistille kirjoittajan mukaan tarjolla monipuolisia majoitusvaihtoehtoja ja uudenhoitoisia hiihtokeskuksia oheispalveluineen. Lappi kesti vertailua jopa suuremmalle yleisölle tutumpien ja muutoin ylivertaisten Alppi-keskusten kanssa, joista poiketen Lapilla oli omalaatuisen arktisen eksotiikan lisäksi tarjota laskettelu- ja murtomaahiihtomahdollisuuksia yhdessä paikkaa.¹⁶⁰

Uudenhoitoiset matkailukeskukset muuttivat pohjoista matkailumiljöötä monella tapaa. Eri puolilla Lappia aiemmin pienimuotoisemmassa matkailukäytössä olleet tunturialueet valjastettiin nykyaikasten matkailu- ja hiihtokeskushankkeiden käyttöön. Nuorten arkkitehtien lomakaupunkivisioissa Lapin tuntureille kaavailtiin kasvun vuosina keskitettyjä, teknologian ja kehityksen innoittamia mittavia matkailukokonaisuuksia, suoranaisia pienoiskaupunkeja.¹⁶¹ Modernit ihanteet näkyivät myös itse matkailukeskusarkkitehtuurissa. Hautajärvi kuvaa osuvasti, kuinka “1960-luvun nopean talouskasvun ja edistysuskon aika tarvitsi ja sai ajanmukaiset puitteet – myös Lapin matkailussa”. Sotien välisen ajan funktionaalisia ihanteita seurannut romanttinen, luonnonläheisempi jälleenrakennusvuosien tyyli sai väistyä, kun kansainvälinen modernismi pelkistettyine ja rationaalisine ratkaisuineen näytti jälleen uutta suuntaa rakentamisessa. 1960-luvulta alkaen matkailukeskukset noudattivatkin usein tätä modernistista rakennuslinjaa sekä ulkoisilta että sisäisiltä puitteiltaan.¹⁶²

---

160 Sylvie Nickels, “So What Have They Done to Lapland” (art.). *Look at Finland* 4/1968.

161 Hautajärvi 2014, 269–272.

162 Hautajärvi 2014, 262–263.

Matkailukeskusten mukanaan tuomat muutokset Lapin maisemassa ja matkailuilmapiirissä nousivat tavalla ja toisella vuosien mittaan esiin *Look at Finlandissa*. Kasvun hurma oli ollut jo hyvän tovin vauhdissa, kun vuonna 1973 lehdessä julkaistiin henkilökuvamainen artikkeli Arvo Yliniemestä ja tämän suurella omistautumisella kasvattamastaan hotelli- ja hiihtokeskustoiminnasta Muonion Olostunturilla. Artikkelin alkuun kirjoittaja kuvasi muutosta tuntureiden merkityksessä. Menneiden aikojen syrjäisän, nomadisen ja erämaisen maailman rinnalle ja ohitsekin oli Lapin tuntureilla vihdoin noussut trendikäs ja rahanarvoinen matkailijoiden miljö, jossa tunturi sanana kuului osaksi tavaramerkinomaisia matkailukeskusten nimiä, kuten Pallastunturi ja Pyhätunturi tai Olostunturi, jonka tarinaan kirjoittaja sittemmin pureutui. Matkailukeskuksen ja -yrittäjän arki yhdistyi artikkelissa myös keskusteluun paikalliskehityksen tilasta ja haasteista koskien muun muassa alueen työllistävyyttä, poismuuttoa ja elinkeinojen muutosta. Poronhoidon ja metsätyön sijaan elantoa tarjosivat yhä useammin kaupat, pankit ja matkailuala. Vaikka kehityksen suunta ei ollut kaikessa suhteessa ihanteellinen, näyttäytyi maailma matkailukeskuksen ympärillä uudenaikaiselta ja toiveikkaalta. Siitä kertoivat toimelias matkailuyrittäjä, moninaiset matkailupalvelut, hotelli ajanmukaisine puitteineen ja tietysti talvisesongin matkailijaa palvelleet hiihtohissi, joita osana Oloksen tarjontaa tekstissä kuvailtiin.¹⁶³

Matkailuympäristön modernit puitteet ilmenivät parhaimmillaan Motorestin hotelliketjuun kuuluneessa Ounasvaaran hotellissa Rovaniemellä. Pelkistettyine linjoinen, suurine lasi-ikkunoineen sekä näkyvine betoni- ja teräsrakenteineen rakennus oli arkkitehtuuriltaan aikanaan yksi modernistisen tyylin edustajista Lapissa.¹⁶⁴ Hotellia esiteltiin *Look at Finlandissa* ensi kertaa heti sen valmistumisen jälkeen vuonna 1968. Uudenhohtoinen hotelli ja sen trendikkäät oheispalvelut, kuten laskettelurinteet aivan hotellin kainalossa tarjosivat ajanmukaiset olosuhteet Lapin turistikille. Kuva linjakkaasta, ajanmukaisesta rakennuksesta karussa kalliomiljöössä ilmensi modernisaation ja alkuperäisen erämaaluonnon yhtäaikaista läsnäoloa Lapissa. Kaikkialla ikkunoista kerrottiin avautuvan maisemat ympäröivään luontoon, joka hotellin lisäksi tarjosi monipuolisia matkailumahdollisuuksia kävijälle.

---

163 John Suter, "The tale of a tunturi and other Muonio memories" (art.). *Look at Finland* 1/1973.

164 Hautajärvi 2014, 260.

“Luksusta Lapin tuntureiden keskellä” (Luxury amidst the Lapp fells), julistikin artikkelinomaisen matkavinkin otsikko. Luksusta lukijalle myös todella luvattiin ensiluokkaisten laskettelurinteiden, tilavien huoneiden, jääkaappien, kylpytilojen, saunojen, lämmitettävien autopaikkojen ja muiden laadukkaiden yksityiskohtien muodossa.¹⁶⁵

Modernit puitteet palvelivat uuden ajan uutta matkailijaa. Pohjoisen matkailukeskuksissa toteutuivat massamatkailuajan turistia houkutelleet edut kuten vaivattomuus, monipuolisuus ja toiminnallisuus samalla kertaa. Vaikka kesä oli vielä 1960- ja 1970-luvuilla matkailun varinaista sesonkiaikaa Lapissa, yhdistyi toiminnallinen massaturismi vahvasti hiihtokeskuksiin ja yhä enemmän talvikauteen, kun laskettelusta tuli 1960-luvulla matkailun todellinen trendiaktiviteetti pohjoisessa. Matkailu hiihtokeskusrinteillä oli suosittu lomaviettotapa erityisesti kotimaan matkailijoiden parissa, kun aiemmista vuosikymmenistä poiketen laajemmallakin kansanosalla oli aikaa ja varaa nauttia laskettelen hurmasta, vaikkapa omasta pohjoisen loma-asunnosta käsin.¹⁶⁶

Look at Finlandissa Lapin hiihtokeskuksia ja talviurheiluaktiviteetteja esiteltiin ahkerasti ulkomaisellekin yleisölle, myös useissa täysin hiihto- ja talvimatkailuaiheissa artikkeleissa heti ensi vuosista alkaen. Vuonna 1964 “Talvi turistille” -niminen artikkeli tituleerasi Lappia pitkine hiihtokausineen ja lasketteluun soveltuvine tunturinteineen “Suomen talviparatiisiksi”. Artikkelista heijastui Lapin osalta osin myös menneitten vuosien tunturihiihdon rauhaisaa tunnelmaa. Monet hiihtokeskukset olivat vielä tuolloin vasta aluillaan. Kuvissa esiteltiin Kaunispäältä avautuvaa tunturinäkymää ja rinteessä makoilevia tunturihiihtäjiä Kilpisjärvellä. Pallastunturilla, jonka matkailumajan edustaa hiihtäjineen myös esiteltiin, tunnelma oli eläväisempi – kuvateksti kertoi hiihtohissistä ja seuraelämästä tunnetun Pallastunturin saavuttaneen jo mainetta hiihtointoilijoiden mekkana. Itse tekstissä esiin nostetut hiihtohissit tunturirinteillä ja matkailukeskusten modernit puitteet viestivät pohjoisen ajanmukaisista matkailuoloista, joskin Lapin tunnelmaan kuului vielä aimo annos erityistä luonnonrauhaa.

---

¹⁶⁵ “Luxury amidst the Lapp fells”. *Look at Finland* 3/1968. Ei mainita kirjoittaja.

¹⁶⁶ Hautajärvi 2014, 267–268.

Kulttuuri- ja viihderientoja kaipaavan talvituristin suositeltiin suuntavan Lapin sijasta suosiolla Keski- ja Etelä-Suomen matkailukeskuksiin.¹⁶⁷

Omaehtoisen rannelomailun ohella toiminnalliseen talvimatkailuun kuului sekä muualla Suomessa että Lapissa erilaiset talviurheilukisat, kuten esimerkiksi vuoden 1970 huhtikuussa järjestetyt suuren luokan polaruniversiadit (Polar Universiade), joista uutisoitiin hiihtoihteisten kuvien kera lehdessä ennakkoon kisoja edeltävänä vuonna. Polaruniversiadit toivat Suomeen tuhatpäisen joukon opiskelijaurheilijoita eri puolilta maailmaa. Uutisteksti osasi kertoa kisoja käyttävän pääosin Lapissa – Pyhätunturin alppimaisilla rinteillä Kultakeron mannermaista tasoa olevan hotellin toimiessa majoittajana sekä myöskin Rovaniemellä, jonne Finnairin uudet Caravelle-koneet kuljettivat nopeasti Helsingistä. “Ketään ei yllätä nähdä johtavia kansainvälisiä hiihtokisoja läheisen Ounasvaaran rinteillä – vastaavia kisoja järjestetään siellä vuosittain”, todettiin kuvauksessa Rovaniemen osalta.¹⁶⁸ Lappi näyttäytyi varsin ajanmukaisessa valossa, kun kisojen myötä tuntureille Lapin parhaisiin puitteisiin saatiin vireää sekä kansainvälistäkin tunnelmaa ja eloa.

Kenties parhaimmillaan Lapin talvilomassa yhdistyivät kuitenkin sekä matkailukeskusten miellyttävät puitteet ja trendikkäät aktiviteetit että koskemattoman tunturiluonnon tunnelma. Lehdessä painotettiin toistuvasti sitä, kuinka matkailukeskukset sijaitsivat luonnon helmassa ja näin niistä oli nopea pääsy aidon erämaan rauhaan. “Siellä (Lapissa) on korkealaatuisia turistikeskuksia ja hotelleja talven hohtavilla tunturirinteillä slalom- ja hiihtohisseineen. Tämä tarkoittaa, että voit viettää kunnon ulkoilmaloman kuitenkin mukavuuksista ja palveluista tinkimättä, sillä rauha ja hiljaisuus ovat vain hiihto- tai kävelymatkan päässä.” Näin kuvattiin Lappi-aiheisessa artikkelissa 1970-luvulla pohjoisen matkailutarjontaa. Moottorikelkat tai porovaljakot kuljettivat tietysti matkailijan näin halutessaan vieläkin kauemmas erämaahan.¹⁶⁹

---

167 “Winter for the tourist” (art.). *Look at Finland* 4/1964. Ei mainita kirjoittajaa.

168 “No-one will be surprised to see leading international ski games on the slopes of nearby Ounasvaara fell – such competitions take place every year.” Anja Riste, “Polar Universiade ‘70”. Matkailuaiheinen uutinen *Traveller’s delights* -osiossa. *Look at Finland* 6/1969.

169 “There are high-standard tourist centres and hotels on the glittering winter slopes of the fells, with slalom and ski lifts. They mean you can spend a real outdoor holiday, yet with all comforts and services, for peace and silence are only a ski run or a walk away”. Leo Mäkinen, “This is Lapland” (art.). *Look at Finland* 4-5/1976.

Artikkelin yhteyteen oli talvisafariaiheisen kuvan lisäksi liitetty väriotos tunturimajan edustalle asettuneista hiihtäjistä kera kuvatekstin, jossa lepotaukoa tarjoavien erämaamajojen lisäksi kerrottiin tuttua tarinaa tuntureiden tarjoamista oivallisista mahdollisuuksista sekä slalom- että murtomaahiihtointoilijoille (Kuva 4). Otokseen tiivistyi Lapin talvisesongin tavanomainen kuva kaikessa moninaisuudessaan: toiminnallinen ja trendikäs hiihtoturismi, kevättalven tunturimiljöö, sen valkeat hanget ja auringonpaiste sekä luonnon rentouttava tunnelma kaikki samassa paketissa.

Kuva 4. Saariselän Rumakurun päivätupa kuvituskuvana Lapin matkailusta kertovassa artikkelissa. Lähde: *Look at Finland* 4-5/1976.

Iloiset hiihtoturistit pohjoisilla hangilla ja rinteillä olivat osa Lapin toiminnallisen talvimatkailun ominaisinta maisemaa aina 1960-luvulta alkaen. Oheisen otoksen tavoin kuvissa toistuivat ajanmukaisiin ulkoilutamineisiin sonnustautuneet reipashenkiset hiihtäjät lumisissa ja aurinkoisissa maisemissa taustallaan hiihtohissit ja hohtavat rinteet tai erämaahenkisempi tunturimaisema. Erään Lappi-aiheisen matkailuartikkelin kuvitukseen oli valittu yksinomaan talviaiheisiä otoksia, joissa valotettiin sekä porosafareiden eksoottista

talvimiljöötä että laskettelijoiden, moottorikelkkaretkelijöiden, jääsurlaajien ja kevätauringossa paidatta paistattelevien hiihtoturistien maailmaa osoituksena Lapin “loputtomista mahdollisuuksista” 1970-luvun talvituristille.¹⁷⁰

Lapissa talvimatkailun etuihin kuuluivat tietysti pitkä, jopa toukokuulle jatkuva hiihtokausi ja kevättalven hangilla hohtava aurinko. Erityisesti juuri Lapin kevätauringon ruskettavaa vaikutusta korostettiin usein hiihtoturistin lomabonuksena, mikä kertonee jotain myös ajan matkailutrendeistä. Auringonotto oli jo massaturismin alkuaikoina hyvin keskeinen motivaattori matkailussa ja rusketusta pidettiin varsin muodikkaana. Auringon merkitys korostui erityisesti Välimeren alueella, josta tuli toisen maailmansodan jälkeen suurten massojen suosikkimääränpää. Valmismatkoja lennettiin paljon muun muassa Espanjan aurinkoisille rantalomakohteille.¹⁷¹ Niin kaukana kuin Lapin kylmä talvi ja lumiset tunturit olivat Välimeren lämpimistä hiekkarannoista, niin aurinkoisten keväthankien muodossa Lapin talvimatkailuilmeeseen tuotiin kuitenkin ripaus etelänmatkojen trendikkään aurinkolomailun tunnetta. “Myöhään talvella lumesta heijastuva aurinko voi antaa Lapin matkailijalle syvemmän rusketuksen kuin Välimerellä missään päin on mahdollista tarjota ja yhtä lämmintäkin voi olla, joskus lämpimämpää.”, kuvasi eräs lehden toimittaja moottorikelkkasafareista kertovan artikkelin yhteydessä 1980-luvulla.¹⁷²

Asumattoman erämaan ja eksoottisuuden ohessa Lappi näyttyi *Look at Finlandissa* yhtä lailla aktiivisena ja ajanmukaisena alueena, joka ei ollut jäänyt tyystin modernisaation periferiaan. Moderni mielikuva yhdistyi ennen kaikkea Lapin lukuisiin matkailukeskuksiin lomapalveluineen. Rinnekeskukset ja eläväiset hotellit sekä niiden uudenaikainen infrastruktuuri, palvelutaso, viihde ja toiminnalliset aktiviteetit – joista trendikkäimpänä laskettelu – ilmensivät hyvin toisenlaista Lapin kuvaa kuin vuosisatainen mielikuva syrjäisestä tuntureiden ja nomadien Lapinmaasta. Usein nämä maailmat asetettiin pikemminkin rinnakkain kuin vastakkain ja Lappia ilmensi kiehtova kaksikasvoisuus joka näkyi erämaan ja

170 Seppo J. Partanen, “Listen to the silence of Lapland” (art.). *Look at Finland* 3-4/1977.

171 Kostiainen et al. 2004, 237, 242.

172 ”The late winter sun reflecting off the snow can give a traveller to Lapland a tan much deeper than anything available on the Mediterranean, and it can be just as warm too, sometimes warmer.” Sinikka Salokorpi, “Snowmobile Safari” (art.). *Look at Finland* 4/1983.

modernin teollisuuden sekä kaupunkien yhtäaikaisessa läsnäolossa tai tunturiluonnon ja matkailuhotellien sekä hiihtorinteiden erilaisissa tunnelmissa.

Modernit painotukset ovat luonnollisia, sillä lehti syntyi aivan uuteen ajantaitteeseen, jolloin matkailu kaikkialla Suomessa kasvoi, kehittyi ja muuttui nopeasti samoin kuin sodanjälkeinen yhteiskuntakin. Matkailumiljöön ohessa modernisoitui Lapin alueellinen miljöö yleisemminkin, mikä niin ikään tuotiin aluekehityksellisten aiheiden ja kaupunkikuvien muodossa, joskin vähän harvemmin, esille lehdessä. Lisäksi yhteiskunnallisen elpymisen ja modernisoitumisen keskellä Suomi etsi myös paikkaansa kansainvälisessä kuvassa. Modernien saavutusten, tulevaisuudenuskon ja kehityksen painotus ja esittely oli tärkeällä sijalla, ja *Look at Finlandkin* luotiin tähän tarkoituksenmukaiseen tehtävään. Mielikuva modernista Suomesta vastasi ajan tiedotustoiminnan tavoitteita, joten jälleenrakennettu, elinvoimainen ja kehittyvä Lappikin istui omalta osaltaan tähän tarkoitukseen. Perifeerisen Lapin modernisaatio kertoi suomalaisen yhteiskunnan kehityksen ulottumisesta etelästä aivan pohjoisimmille seuduille saakka ja vahvisti näin muutoinkin uutta Suomi-kuvaa.

3. UUDENLAISIA AVAUKSIA YHTEISKUNNASSA JA LAPPI-KUVASSA

3.1. Kysymys koskemattoman erämaan tilasta

Lapissa toisen maailmansodan jälkeen alkaneen valtioavusteisen jälleenrakennusprosessin vanavedessä rakentaminen ja infrastruktuurin kehitys ulottuivat myös voimalaitosten ja puunjalostustehtaiden perustamiseen. Tarkoituksena oli edesauttaa sodanjälkeisen kansallisen talouden ja yhteiskunnan tilaa Lapin yhä runsailla raaka-aineresursseilla, joita metsäiset erämaat ja vuolaat vesistöt tarjosivat. Tämä merkitsi yhteisen edun nimissä laajamittaisia metsähakkuita ja vesivoimalahankkeita eri puolilla Lappia – esimerkiksi Kemijoella uusi vesivoimalarakentaminen käynnistyi ripeästi jo 1940-luvulla.¹⁷³ Matkailukuvastostakin tutut mielikuvat syrjäisyydestä sekä karuista asumattomista erämaista muuntuivat Lapin kehittämispuheissa käsityksiin erämaan mahdollisuuksista ja hallinnasta.¹⁷⁴

Lapin ympäristöön kohdistuneita valtion hankkeita ja toimia ei etenkin paikallisenäkökulmasta katsottu aina hyvällä ja niistä alettiin käydä vilkasta keskustelua myöhemmin 1970-luvulla.¹⁷⁵ Samaan aikaan suomalaisessa yhteiskunnassa virisi yleisestikin uudenlainen julkinen ympäristöpoliittinen keskustelukulttuuri. Sodanjälkeistä Lapin luonnonkäytöstä käytyä keskustelua analysoineen Jarno Valkosen mukaan suomalaisessa lehdistössä alkoi 1960-luvulta alkaen esiintyä kriittisempiä äänenpainoja, joissa korostettiin aiemman tehokkuustavoitteen sijaan luonnonkäytössä ilmenneitä ongelmia ja niiden ratkaisua. Ajatuksia herätti esimerkiksi Lapin metsienkäyttö, jossa katsottiin tehdyn lukuisia ympäristölle haitallisia virheitä menneinä vuosikymmeninä. Valkonen yhdistää muutoksen nimenomaan luontokeskustelun ja luonnonkäytön ongelmien yhteiskunnallistumiseen tuona aikana.¹⁷⁶

---

¹⁷³ Suopajarvi 2003, 184–189.

¹⁷⁴ Valkonen 2003, 83–85.

¹⁷⁵ Suopajarvi 2003, 196.

¹⁷⁶ Valkonen 2003, 147–150.

Ympäristökeskustelun yleistyminen liittyi osaltaan sekä kansainvälisen ympäristötoiminnan kasvuun että kotimaan aktiiviseen ympäristöliikehdintään tuona aikana. Eräänlaisen ympäristöheräämisen taustalla vaikuttivat jo 1960-luvulla kansainvälisesti esiin noussut huoli ympäristöstä ja sen tilasta, voimistuneet vaatimukset luonnon ja ympäristön järjestelmällisistä suojelutoimista sekä yleensäkin kansallinen arvomaailman murros. Ympäristöaiheet tulivat tutuiksi maailmalla järjestettyjen suurten ympäristökokousten ja lisääntyneen uutisoinnin myötä.¹⁷⁷ Jo ennen 1980-luvun suurempaa julkista murrosta lisäpontta ympäristötietoisuuden ja -huolen maailmanlaajuiselle otteelle Suomessa antoivat ennen kaikkea Euroopan luonnonsuojeluvuosi 1970 ja Tukholman kansainvälinen ympäristökonferenssi (1972).¹⁷⁸

On oletettavaa, että yleiset tendenssit ympäristökeskustelussa vaikuttivat laajemmin näkemyksiin, mielikuviin ja asenteisiin luonnosta sekä sen käytön tavoista. Keskustelun ajankohtaisuus näyttäisikin heijastuneen *Look at Finlandin* sisältöön, sillä 1970-luvulle tultaessa lehdessä käsiteltiin jonkin verran myös suomalaisen luonnon säilyttämiseen ja suojeluun liittyviä aiheita. Lapin arktisiin erämaihin oli perinteisesti liitetty koskemattomuuden ja alkuperäisyyden mielikuva, joten ei ole ihme, että ympäristöhuoli yhdistettiin lisäksi lehdessä painokkaasti juuri Lappiin. Toisaalta myös Lapin sodanjälkeisen luonnonkäytön erityinen historia ja suoraan pohjoiseen ympäristöön liittyneet aiheet ja puheenvuorot aikansa julkisuudessa olivat todennäköisesti vaikuttaneet käsityksiin Lapista ja sen luonnosta.

Seuraavaksi tarkastelen lähemmin *Look at Finlandin* 1960-70-luvuilla alkaneesta ympäristökeskustelusta ammentaneiden yksittäisten kirjoitusten välittämää kuvaa Lapista. Aineiston valossa ympäristöteemaa käsiteltiin useampana vuonna 1970-luvun vaihteesta alkaen vaihtelevissa yhteyksissä ja pääasiassa eri tyyppisissä artikkeleissa. Kaikki kirjoitukset eivät käsitelleet suoranaisesti Lappia tai pohjoista ympäristöä, mutta näissäkin tapauksissa ympäristöhuoli yhdistettiin tyypillisesti Lapin erämaaluontoon. Tarkemmin ottaen suoraan tai

---

¹⁷⁷ Suopajarvi 2003, 183.

¹⁷⁸ Telkänranta 2008, 50.

osin Lappiin liittyen ympäristön tila oli pääaiheena neljässä artikkelissa sekä yhdessä kolumnissa vuosina 1970, 1971, 1973, 1977 ja 1983. Lisäksi Lapin ympäristön tilaan viitattiin muutamassa muussakin aihe-artikkelissa ja kahdessa henkilöhaastattelussa 1970-luvulla.

Lappi-kuvan keskeiset ainekset – syrjäiset erämaat, puhtaus, koskemattomuus ja villi luonto – kytkeytyivät ympäristöhenkisessä retoriikassa ajatukseen pohjoisen luonnon haavoittuvuudesta. Erämaa-Lappi esitettiin luonnonvaraisen ympäristön, arktisten eläinten ja uhanalaisten erikoisuuksien turvapaikkana. Näin oli esimerkiksi 1970-luvun alkupuolella Suomen luonnonvaraisia seutuja ja uhanalaisia lajeja käsitelleessä artikkelissa, jossa näkyi muun muassa tekstissäkin mainitun parin vuoden takaisen Euroopan luonnonsuojeluvuoden jälkeinen ympäristöhenki. Teksti ja kuvitus keskittyi esittelemään erityisesti yksittäisiä haavoittuvaisia lajeja sekä lajikantojen kehitystä ja tilaa. Lapista esiin nostettiin esimerkiksi naali. “Lapin mahtavat erämaat tarjoavat vielä suojapaikkoja villille luonnolle” todettiin juhlavasti karun tunturimaiseman kuvatekstissä, joka täydensi artikkelin lopussa käsiteltäviä suojelualueaihetta. Suurimpien senhetkisten kansallispuistojen kerrottiin sijaitsevan niin ikään pohjoisessa ja lisää suojelualueita oli suunnitteilla niin Lappiin kuin muuallekin Suomeen.¹⁷⁹

Lappi oli alun alkaen ollut maamme luonnonsuojelutoiminnan ydinaluetta, ja 1970-luvulla Suomen silloisista kuudestatoista luonnon- ja kansallispuistosta pohjoisessa sijaitsi seitsemän.¹⁸⁰ Suomen kansallispuistoja käsiteltiin *Look at Finlandissa* Ihminen ja luonto harmoniassa (Man and nature in harmony) – nimisessä artikkelissa, jossa ainutlaatuinen puhdas ja koskematon luonto liitettiin jälleen vahvasti Lappiin. Artikkelissa esiteltiin pääasiassa pohjoisen maisemia ja kansallispuistoja, joista kuvatuiksi tulivat Pallas-Ounastunturin, Pyhätunturin, Lemmenjoen, Kevon ja Oulangan kansallispuistot. Kuvissa komeilivat Lapin korpimaisemat ja tunturivesistöt – koskemattoman erämaamielikuvan keskeiset attribootit. Artikkelin alkuosa keskittyi pohtimaan ihmisen ja luonnon suhdetta sekä

---

179 “Lapland’s great wilds still offer shelters to wildlife”. Teuvo Suominen, “The fight to save our wildlife” (art.). *Look at Finland* 1/1973.

180 Lähteenmäki 2006, 132–133.

alkuperäisen luonnonympäristön suojelun merkitystä, ja siinä viitattiin luonnon ja ihmisen väliseen harmoniaan, jota ympäristöä turmelevat toimet osaltaan rapauttivat.¹⁸¹ Artikkelin heijasteli näin myöskin hyvin 1960-70-lukujen ympäristöhuolen eetosta ja luontokäsitykseen liittyvää aikansa yhteiskunnallista arvomurrosta.

Haavoittuvuus liitettiin myös elinkeinoihin eli ajatukseen siitä, että Lapin alkuperäiset elinkeinot – etupäässä poronhoito – loivat tiiviin yhteyden luonnonympäristön kanssa. Poronhoito yhdistyi erityisesti saamelaiseen harmoniseen luonnonkäyttöön ja luontosuhteeseen ja käsitystä vahvistettiin saamelaisten nomadiseen olemukseen perustuvalla kuvastolla, joka nojasi mielikuviin poropaimentolaisten erottamattomasta suhteesta pohjoiseen erämaahan ja ympäristöön. Pohjoisen luonnon turmelemisen katsottiin vahingoittavan myös alkuperäistä poronhoitokulttuuria.¹⁸² Jarno Valkosen mukaan 1960-70-luvuilla poronhoito yhdistettiin julkisessa keskustelussa usein vielä luonnonsuojelullisiin tavoitteisiin ja poronhoitoa puolustettiin myös luonnonsuojelun näkökulmasta, koska poro yhdistettiin vahvasti Lapin luontoon ja ihmisen sopusointuiseen luontosuhteeseen pohjoisessa. Tällä tuettiin luonnon teollisen hyväksikäytön kritiikkiä. Teollisuuden ympäristöä voimaperäisesti muovaavat luonnonkäytön muodot nähtiin uhkina sekä ympäristölle että siihen kietoutuneelle pehmeälle poroelinkeinolle. Valkonen näkee kyseisessä luonnonkäytön keskustelussa yhteyksiä myös saamelaisten ja muiden poronhoitajien julkiseen luonnonkäytön kritiikkiin tuona aikana.¹⁸³

Ympäristöressurssien käytöstä käytiin todella saamelaisyhteisönkin toimesta kiivasta keskustelua 1970-luvulla. Saamelaisoikeuksien näkökulmasta ongelmallisena pidettiin luontaisten elinkeinojen kohtaamia häiriöitä, joita ympäristörakentaminen ja muista ympäristötoimista aiheutuneet tuhot olivat sotien jälkeen aiheuttaneet. Esimerkiksi poronhoidon perusteiden muutokset ja elinkeinon teknistyminen muuttivat traditionaalista saamelaista luonnonkäytön olemusta, jota Veli-Pekka Lehtola kuvaa alkuperäistä

---

181 Seppo J. Partanen, "Man and nature in harmony" (art.). *Look at Finland* 3-4/1970.

182 Seppo J. Partanen, "When the road came to the backwoods village" (art.). *Look at Finland* 6/1970.

183 Valkonen 2003, 177–178.

luonnonkiertoa sekä resursseja vaarantamattomaksi.¹⁸⁴ Perinteisten elinkeinojen turvaamisesta tuli poliittisen tason selvittelyissä yksi ydinkysymyksistä. Saamelaiset katsoivat kohdanneensa järjestelmällistä riistoa ja epäoikeudenmukaisuutta ympäristökäytön ratkaisuihin ja ongelmaan vaadittiinkin lainvoimaisia muutoksia saamelaisvaltuuskunnan johdolla.¹⁸⁵

Tästä keskustelusta ammensi porosaamelaisen perheen kasvatin ja saamelaisaktivistina tunnetun Nils-Aslak Valkeapään kannanotto aiheeseen saamelaisoikeuksista kertovan artikkelin yhteydessä 1970-luvulta. Artikkelissa yleinen ympäristöhuoli limittyi kysymykseen saamelaisille tärkeän pohjoisen elinympäristön käyttöoikeuksista. Valkeapää muistutti Lapin alkuperäisen luonnonympäristön hauraudesta ja kritisoi yhteisen hyvän nimessä tehtyjä ympäristöratkaisuja, kuten kaivoksia ja metsähakkuita, jotka olivat häirinneet haavoittuvan ympäristön luontaista tilaa sekä toisaalta saamelaisten perinteistä elinympäristöä. Saamelaiskulttuurin ja itsemäärättelyn oikeuden turvaamisen Valkeapää yhdisti aikansa keskusteluun ympäristön tilasta ja painotti sen merkityksellisyyttä globaalistakin näkökulmasta. Saamelainen luontosuhde näyttäytyi hauraan ympäristön kannalta olennaisena ja nomadisen romantisoinnin sijaan siihen liitettiin laajempi ekologinen sävy ja yleismaailmallinen merkitys:

*Luonto muovaa saamelaista elämää ja ajattelua. Elämä on osa ekologista järjestelmää: saamelaiset eivät hallitse luontoa, vaan ovat osa sitä. Saamelaisten suhtautumista luontoon olisi helppo selittää arktisilla olosuhteilla ja ympäristön ankaruudella. Minä näen selityksen kuitenkin toisaalla. Täytyy olla olemassa jokin filosofinen perusta, kulttuurinen ideologia. Saamelaisilla ei ole monopolia tähän ideologiaan. Kutsun sitä "ekologiseksi ajatteluksi" ja ajattelen myös, että se voisi olla pelastus maailmalle, mikäli se saavuttaisi riittävän laajaa näkyvyyttä.*¹⁸⁶

---

¹⁸⁴ Lehtola 2015, 118.

¹⁸⁵ Lehtola 2005, 57–59.

¹⁸⁶ "Nature moulds Sami life and thinking. Life is part of the ecological system; the Sami do not master nature, but are a part of it. It would be easy to explain the Sami attitude toward nature in terms of arctic conditions and the severity of the environment. But in my opinion the explanation lies elsewhere. There must be a philosophical basis, a cultural ideology. The Sami do not have a monopoly on this ideology. I call it "ecological thinking" and I also believe that it may be the world's salvation if it gains sufficiently wide currency." Nils-Aslak Valkeapää, "Sami rights still not recognized" (art.). *Look at Finland* 4-5/1976.

Sekä Lapin luontoa että saamelaista elämäntapaa määrittä näkemys luontaisesta harmoniasta. Mielikuvissa luonto ja saamelaisuus, ainakin traditionaalisessa muodossaan, olivat ikään kuin yhtä, ja siksi on luonnollista, että pohjoisen luonnon haavoittuvuus liitettiin jollain tapaa myös saamelaisuuteen tai saamelaiseen luontosuhteeseen.

Look at Finland tarttui muutamaan otteeseen myös suoraan kotimaan kentällä huomiota ja keskustelua herättäneisiin Lapin ympäristötapauksiin. Tällainen oli esimerkiksi Koilliskairan suojelutapaus Saariselällä. Jo 1960-luvulla luonnonsuojelutavoitteet nousivat esiin Saariselällä, jossa ympäristöriskit yhdistettiin pitkälti metsätalouteen. Saariselän matkailualueen imagoon liitettiin vahva koskemattoman tunturitakamaan mielikuva, mikä oli seurausta sekä kirjallisuuden että matkailumarkkinoinnin luomista mielikuvista mutta myös luonnonsuojelukysymyksen kytkeytymisestä alueeseen. Osa Saariselän tunturiseudusta oli vielä tuolloin säästynyt mittavilta metsähakkuilta, ja Metsähallituksen aikeiden torppaamiseksi luonnonsuojelua kannattaneet tahot ehdottivat alueelle kansallispuistoa, mikä kävi lopulta todeksi, kun Urho Kekkosen kansallispuisto aloitti toimintansa vuonna 1983.¹⁸⁷

Vuonna 1971 artikkeli Viimeinen erämaa – suojelualue luonnonvaraisen luonnon tutkimukselle (The last wilderness – a sanctuary for wildlife research) esitteli kyseistä Saariselän tunturiseuduille suunnattua Koilliskairan suojeluehdotusta ja ympäristötutkimusprojektia, joka alueella oli jo muutama vuosi aiemmin aloitettu ympäristön, kasvillisuuden ja eläimistön seurannan sekä tutkimuksen vuoksi. Mielikuva viimeisestä todellisesta erämaasta yhdistyi ajatukseen ympäristön hauraudesta ja suojelutarpeesta. Metsähakkuiden lisäksi artikkeli esitti huolenaiheita koskien esimerkiksi laskeneita lajikantoja. Sen sijaan kansallispuiston kaavailu nähtiin myös turismin kannalta suotuisana, ja turistille seudun majesteettisten maisemien sekä erilaisten mikroympäristöjen arktisine eläimineen ja kasveineen kerrottiin tarjoavan sekä rauhaa että ainutlaatuisia elämyksiä.¹⁸⁸

---

¹⁸⁷ Saarinen 1996, 102–103.

¹⁸⁸ Leo J. Salo, ”The last wilderness – a sanctuary for wildlife research” (art.). *Look at Finland* 6/1971.

Lappi oli ympäristöasioissa ajankohtainen erityisesti 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa, kun paikallisväestön pitkään kokema huoli vesivoimalahankkeista tiivistyi Ounasjoen ja Vuotoksen alueen käyttöä koskeneeseen vastustukseen. Ympäristöliikkeen myötä tavalliset kansalaisetkin yhdessä luonnonsuojeluyhdistysten kanssa ottivat osaa ympäristökeskusteluun. Ongelmallisina pidettyjä hankkeita puitiin ja niistä kiisteltiin tiedotusvälineissä sekä poliittisella tasolla. Ounasjoen ja Vuotoksen tapaus nousi esiin vuosina 1978–79, kun Ounasjoella ja myöhemmin Vuotoksella perustettiin toimikunnat ajamaan suojelutavoitetta. Kyse oli paikallisten näkökulmasta ympäristön lisäksi ennen kaikkea myös elinkeinojen ja asuinseutujen säilymiseen liittyvästä huolesta. Lappi sai tapauksen yhteydessä kansallistakin huomiota, kun toimikunnat lähentyivät vaatimuksillaan poliittisia tahoja – Kemijärvellä perustettu kansalaislähetystö marssi vaateineen jopa suoraan oikeusministeriöön vuonna 1979 – ja tilanteesta uutisoitiin julkisuudessa.¹⁸⁹

Ounasjoen ympäristökysymystä käsiteltiin *Look at Finlandissa* vuonna 1983, samoihin aikoihin, kun lakialoite joen säilymisestä hyväksyttiin. Artikkelin Ounasjoki virtaa vapaana (The Ounasjoki runs free) toisti uutisoinnista eittämättä tutuksi tullutta huolta Ounasjoen tulevaisuudesta ja kertoi tarinaa pelastustoimiin ryhtyneestä kansalaisliikkeestä. Huomio oli tässäkin tapauksessa Ounasjoen paikallisväessä, jonka muodostaman vahvan yhteisrintaman ja panoksen ansiota voimalaitoshankkeiden taannoinen estyminen kirjoittajan mukaan pääasiallisesti oli. Joen säilyttämispäätöksen myötä turvatuksi tuli ennen kaikkea joen varren paikallinen elinkeinoperusta ja arki, jota kuvattiin ihanteellisesti ympäröivään luontoon ja vuodenaikojen vaihteluun perustuvaksi.¹⁹⁰ Vaikka viime kädessä artikkelissa korostui Ounasjoen merkitys ihmistoiminnalle ja ympäröivälle asutukselle, vahvistivat idylliset mustavalkoiset jokimaisemat artikkelin kuvituksen joukossa myös romanttista mielikuvaa vapaasta, luonnontilaisesta pohjoisesta, jonka symbolina valjastamaton Ounasjoki nähtiin.

---

¹⁸⁹ Suopajärvi 2003, 195–196.

¹⁹⁰ Antti Marttinen, “The Ounasjoki runs free” (art.). *Look at Finland* 4/1983.

Luonnon haavoittuvuuden korostaminen antoi vaikutelman siitä, että Lappi oli eräänlainen uhri ja ettei pohjoisen ympäristön koskemattomuus ollut lähtökohtaisesti pysyvää. Metsäteollisuus, energiateollisuus, matkailu, saastuminen ja voimistuva ihmisen vaikutus yleensäkin edustivat tätä uhkaa. Moderni kaupungistunut yhteiskunta ja sen muovaama ihminen asettuivat vastakkain Lapin alkuperäisyyden ja erämaaluonteen kanssa. Taiteilija ja etelän mies, Aimo Kanerva, osoitti lehden haastattelussa vuodelta 1973 huolensa Lapin ainutlaatuisen luonnon tulevaisuudesta ihmiskunnan varjossa: “Kaikki tämä, tunturit, mahtavat joet, suot ja erämaa voivat joutua ajattelemattoman kehityksemme uhreiksi”. Turismi oli tietysti matkailujulkaisun kontekstissa aiheellinen huolenaihe, ja sen rooli Lapin luonnon uhkakuvana nousi aiheesta päällimmäisenä esille. Haastattelussaan Kanerva viittasi esimerkiksi kalavesien pilaamiseen ja ympäristön jäkäläpeitteiden tuhoutumiseen vierailijoiden toimesta. Tästä syystä hän katsoi ihmisellä olevan myös vastuu pohjoisen luonnon säilyttämisestä ja varjelusta – ei ainoastaan paikallisesta vaan myös laajemmasta yhteiskunnallisesta näkökulmasta: “Tämä on ainoa tapa säilyttää viimeinen suuri erämaa-alue Euroopassa, jossa kaupungit käyvät koko ajan ahtaammiksi.”¹⁹¹

Muutamaa vuotta myöhemmin myös kittiläläisestä taiteilijasta Reidar Särestöniemestä sisältyi lehteen haastatteluihin perustuva henkilökuvaa, jossa nostettiin lyhyelti esiin vastaavia huolenaiheita Lapin luonnon tulevaisuudesta. Särestöniemen kohdalla kyse oli lapsuuden aikana luodusta suhteesta ja rakkaudesta Lappia, sen koskemattomaan luontoon ja erityistä rauhaa kohtaan. Syrjäisyyden tuoma suoja ja vapaus oli jotain, jonka Lappi oli jossain määrin jo menettänyt ja vastaavaa saattoi tavoitella enää kaukaa Afrikan syrjäseuduilta. “Asiat näyttävät toisinaan hyvin toivottomilta, yhä teknisemmäksi käyvässä maailmassamme. Meidän tulisi säilyttää alkuperäinen luonto myös tuleville sukupolville”, jakoi Särestöniemi myöhemmin ajatuksiaan ympäristöaiheesta. Taiteessaan Särestöniemen kerrottiinkin omaksuneen taiteilijuuden mukaanaan tuoman kantaottavan roolin aikansa omantunnon äänenä ja

---

191 “All this, the fells, magnificent rivers, swamps and wilderness may fall victim to our thoughtless progress.” “This is the only way to preserve the last great wilderness area in Europe, where the towns are rapidly becoming over-crowded.” Erkki Savolainen, “Aimo Kanerva – A quiet conversation” (art.). *Look at Finland* 3/1973.

valinneen asiakseen kamppailun luonnonsuojelun sekä erityisesti luonnonvaraisen Lapin puolesta.¹⁹²

Ymmärrys ihmistoiminnan, kasvavissa määrin myös matkailun, aiheuttamista haasteista pohjoisilla seuduilla ei ollut enää vieras ajatus 1960-70-luvuilla. Jarno Valkosen mukaan julkisessa luontokeskustelussa Lapin ehtymättömänä pidettyyn luonnonympäristöön alettiin tuolloin liittää uusia hupenemisen ja kulumisen merkityksiä. Matkailu- ja virkistyskäytöllekin vaadittiin rajoituksia, jotta ihmisen arvossaan pitämät erämaaluonnon koskemattomuus ja puhtaus olisivat säästyneet suuremmalta hävitykseltä.¹⁹³ Turismin vaikutukset kävivät eittämättä ilmi ongelmien syventyessä 1960-luvulla, kun tuntureiden kainalossa käynnistyi toinen toisensa perään matkailu- ja hiihtokeskusten rakennushankkeita. Harri Hautajärvin tunnistaa ympäristökysymyksen ilmaantumisen. Aiheesta käytiin matkailukontekstissa keskustelua, vaikkeivat ympäristö- ja luonnonvarakysymykset olleetkaan Hautajärven mukaan huolista päällimmäisinä vielä kotimaan massamatkailun alkuhuumassa. Lapissa luonnonsuojelullisia tavoitteita ja matkailuteollisuuden etuja pyrittiin yhdistämään ohjaamalla matkailijoita nimenomaan suuriin matkailukeskeisiin. Myös Lapin matkailurakentamista 1960-70-lukujen vaihteessa suunnitelleet nuoret arkkitehtipiskelijat pohdiskelivat ajan hengessä kysymyksiä liittyen Lapin alkuperäisen erämaaluonnon matkailuarvoon, saastumiseen ja luonnonympäristön turmeltumiseen sekä koskemattoman erämaan kahtalaiseen rooliin matkailukontekstissa.¹⁹⁴

Erämaaluonnon suojelutarve vaikutti Lapin matkailun suunnittelun ja kehittämisen taustalla. 1960-luvun jälkipuolella laaditun matkailututkimuksen ensimmäisessä johtopäätöksessä viitattiin turismin aiheuttamaan ympäristön kulumiseen ja painotettiin Lapin vetovoimalle keskeisen koskemattoman luonnon säilyttämisen merkitystä sekä luonnonsuojelun että matkailun näkökulmasta.¹⁹⁵ Tietoisuus lienee velvoittanut jossain määrin

---

192 "It sometimes seems hopeless, in our increasingly technical world. We should save the wildlife for future generations, too." Lea Venkula-Vauraste, "Great creativity demands great silence" (art.). *Look at Finland* 4-5/1976.

193 Valkonen 2003, 96–97.

194 Hautajärvi 2014, 273–274.

195 Helle 1968, 52.

matkailunedistämistyötäkin, vaikkei turismin rajoittamista ehkä sellaisenaan tavoiteltu. Herääminen erämaaluonnon haavoittuvuuteen kasvavan matkailutoiminnan alla sai *Look at Finlandin* valistamaan luonnossa liikkuvia ja leiriytyviä matkailijoita pohjoisen luonnonympäristön erityisyydestä ja kehottamaan turisteja vastuuntuntoisuuteen. Häiriötä tuli välttää sekä luonnosta riippuvaisten traditionaalisten elinkeinojen vuoksi että itse luonnontilaisen ympäristön säästymiseksi:

– – *Pohjoismaiden luonnonvarainen luonto on haavoittuvainen, erityisesti Lapin tunturialueilla ja etelärannikon saaristossa. Luontoa kunnioittamattomat turistit voivat aiheuttaa tuhoja, jotka näkyvät vielä vuosikymmentenkin päästä. Näillä alueilla erityisesti talous tukeutuu luonnolliseen biologiseen tuotantoon – poronhoitoon pohjoisessa ja kalastukseen etelässä – ja tasapaino häiriintyy herkästi.*¹⁹⁶

*Lapin erämaat ovat avoinna niille, jotka kunnioittavat luontoa ja tottelevat sääntöjä. Suojelu täytyy pitää mielessä kaikkialla, sillä luonnonkierto ja kasvutahti ovat Lapissa äärimmäisen hitaita ankarasta ilmastosta johtuen. Muista, kukka on kaunis siellä missä se kasvaa ja kivi siellä missä se on jo vuosikaudet maannut.*¹⁹⁷

On huomattava, että erämaaluonnon haavoittuvuuteen tai suojeluun liittyvät aiheet olivat koko aineiston osalta jokseenkin marginaalisia. Pääpaino oli traditionaalisessa romantisoinnissa ja elämyksissä, joita Lapin turismi tarjosi. Suojeluretoriikankin rinnalla markkinoitiin luonnon elämyksellisyyttä, ja koskemattomuuden kanssa samassa yhteydessä voitiin yhtä lailla kuvata monipuolisia palveluja, matkakeskuksia ja matkailutapahtumia aivan suojelualueiden läheisyydessä.¹⁹⁸ Tämä on täysin ymmärrettävää, kun sisältöä peilataan lehden rooliin

196 “– – wildlife in the Nordic countries is vulnerable, particularly in the fell areas of Lapland and the archipelagoes off the south coast. The damage done by tourists who do not respect nature is visible for decades. In these areas, in particular, the economy relies on natural biological production – reindeer herding in the north, fishing in the south – and the balance is easily disturbed.” Bror Wahlroos, “Our lovely, vulnerable wildlife” (pk.). *Look at Finland* 2/1977.

197 “The wilds of Lapland are open to those who respect nature and obey the rules. Conservation must be kept in mind everywhere, for the natural cycles and growth rhythm in Lapland are extremely slow, due to the severity of the climate. Remember, a flower is beautiful where it grows, and a stone where it has lain for years” Seppo J. Partanen, “Listen to the silence of Lapland” (art.). *Look at Finland* 3-4/1977.

198 Seppo J. Partanen, “Man and nature in harmony” (art.). *Look at Finland* 3-4/1970.

matkailun edistäjänä. Miksi haavoittuvuus ja yhteys ympäristöhuoleen kuitenkin ylipäänsä liitettiin, vaikkakin vain ajoittain, Lapin erämaaluonnon mielikuvaan? 1960-luvulla alkanut Lapin turismin kasvuvaihe ja matkailuolosuhteiden kehitys kun ei matkailun edistämistyön näkökulmasta tällaista mielikuvaa varsinaisesti ruokkinut. Hautajärven mukaan uusi toiminnallinen matkailu korosti dynaamisia lomakaupunkeja, aktiviteetteja ja voimaperäistä matkailurakentamista, minkä seurauksena Lapin luonnonmaisema nähtiin pikemminkin vireän massamatkailun kulissina kuin varjelua kaipaavana erämaana.¹⁹⁹

Haavoittuvuuden sitomisen osaksi mielikuvaa Lapin luonnonympäristöstä tulisi ymmärtää kahdenlaisesta näkökulmasta. Ensinnäkin ympäristökysymysten ajankohtaisuutta ja aikansa luontokeskustelun vaikutusta yleiseen Lapin kuvaan ja sitä kautta aineistoon voi tuskin sivuuttaa, joskin Valkosen mukaan sananmukainen uhanalaisuuden ja haavoittuvuuden korostaminen yleistyivät julkisessa keskustelussa vasta 1980-90-luvuilla, kun Lappi kytkettiin yhä useammin osaksi myös arktista ympäristöä ja globaalia ympäristökysymystä.²⁰⁰ Koskemattomiin erämaihin liittyvään ympäristöhuoleen joka tapauksessa selkeästi viitattiin useaan otteeseen 1970-luvulta alkaen. Erämaakuvaukset, luonnon romantisointi ja koskemattomuuden mielikuva olivat Lappi-kuvassa yleensäkin enemmän läsnä, kuin perustavanlaatuinen muutos Lapin matkailun luonteessa antaisi olettaa. Suojelupuhe ja sen tavoitteet eivät olleet täysin merkityksettömiä matkailulle – intressithän ovat pitkälti yhteneväiset, sillä kansallispuistot ja ainutlaatuiset luonnonmaisemat voitiin valjastaa yhtä lailla matkailun resursseiksi.

Toisaalta suojeluretoriikassa oli kyse pitkälti myös matkailualan edusta. Lapin luonnonvetovoimalla oli keskeinen merkitys matkailussa, ja turismi nähtiin riippuvaisena sen säilymisestä. Pulma heijastui hyvin kauppa- ja teollisuusministeriön kansliapäällikkö Bror Wahlroosin kirjoitukseen turismin ja luonnon suhteesta *Look at Finlandissa* vuonna 1977. Puhdas suomalainen ilma ja vesistöt viehättivät turisteja, mutta samanaikaisesti luonto, erityisesti Lapissa ja Saaristo-Suomessa (ks. viite 196), oli haavoittuva ja altis uhkille. Vaikka

---

199 Hautajärvi 2014, 363.

200 Valkonen 2003, 96–98.

turismi nähtiin riskinä ympäristölle, haettiin matkailutoiminnalle ja luonnon nautintoarvolle loppuviimein myös oikeutusta. Turistivirtaa tuli valvoa ja ympäristöriskeistä kertoa muttei suinkaan matkailutoiminnan kehityksen kustannuksella, ja siksi Lapissakin turistille tarjottiin elämyksiä tunturiluonnossa. “ – –, luonto on nautittavaksi tarkoitettu.”, julisti Wahlroos kirjoituksessaan.²⁰¹ Ratkaisua haettiin osittain turismin sovittamisesta luontoon, mikä vastasi Lapin teollisuustoimikunnan jo vuonna 1967 laatimassa mietinnössä painottamaa agendaa luonnonsuojelu- ja matkailuintressien yhteensovittamisen selvittämisestä.²⁰² Tämä tuli esiin sekä Wahlroosin kirjoituksesta ja vastuullisen matkailun esiintuonnista että esimerkiksi Ounasjoen ympäristökiistasta kertovassa artikkelissa, jossa massamatkailun sijaan Ounasjoen erämaahan kerrottiin kaavaillun osin paikallisvetoista retkeily-, melonta- ja kalastustoimintaa.²⁰³

Koskemattomien erämaiden representaatioita värittää turismin ja ympäristön ristiriitainen suhde, jonka välimaastossa *Look at Finland* tietyllä tapaa luovi. Esimerkiksi Lapin asukkaiden puheenvuoroista käy ilmi, että matkailuidyllin ulkopuolella pohjoisen luonnon tilasta kannettiin tosiasiallista huolta ja tämä tuotiin lehdessä myös esille. Selvää on kuitenkin, että matkailunedistämistavoitteen vuoksi lehden fokus oli matkailun näkökulmasta keskeisissä vetovoimatekijöissä ja että tavoite ohjasi niitä tapoja, joilla asiat esitettiin. Turismin edistäminen ja matkakohteen markkinointi olivat luonnollisesti etusijalla. Tästä syystä koskematon erämaa nähtiin ennen kaikkea matkailuvalttina – maisemana ja matkailijalle avoimena virkistysalueena – ja haavoittuvuudestakin tuli eräänlainen vetovoimatekijä. Pohjoisen ympäristön, sen karujen metsien ja jylhien tuntureiden sekä villin arktisen luonnon attraktiivisuutta tuotiin esille kaiken aikaa sekä idyllisin maisemakuvin että erämaaromanttisin kuvauksin Lapin harmoniasta ja viehätysvoimasta. Lisäksi suojelupuheet sitoivat Lapin osaksi laajempaa mielikuvaa vielä puhtaita luonnontilaisia seutuja vaalivasta Suomesta antaen näin jälleen osansa ylipäänsä koko Suomi-kuvan rakentamiselle ja välittämislle maamme ulkopuolella. Hauraus ja haavoittuvuus vahvistivat ajatusta Lapin erityisyydestä, ja pohjoiset

---

201 “ – –, nature is there for man to enjoy.” Bror Wahlroos, “Our lovely, vulnerable wildlife” (pk.). *Look at Finland* 2/1977.

202 Lapin teollisuustoimikunnan osamietintö 1967, 12–13.

203 Antti Marttinen, “The Ounasjoki runs free” (art.). *Look at Finland* 4/1983.

seudut näyttäytyivät ainutlaatuisina laajemminkin viimeisten alkuperäisten erämaiden ja luonnontilaisuuden houkutellessa modernin maailman matkailijaa Lappiin ikään kuin tämä koskemattoman luonnon voima olisi muualta jo kadonnut.

3.2. Saamelaiset menneen ja modernin maailman rajalla

Valtaosa *Look at Finlandin* saamelaisrepresentaatioista edusti kliseistä stereotypiaa alkukantaisesta porosaamelaisesta tai matkailukulissin eksoottisesta elämyshahmosta kirjavassa lapinpuvussa. Perinteisen matkailukuvaston stereotyyppinen saamelaiskuva ei ollut kuitenkaan ainoa esitystapa, jolla lehdessä saamelaisuutta käsiteltiin. Modernit ajat tekivät muutostaan pohjoisessa:

Myös moderni maailma on saapunut Lappiin. Paimentolaismiehet eivät enää aja poroja, vaan kiidättävät suomaan ylitse suomalaisilla tai kanadalaisilla moottorikelkoilla. Primitiivinen lappalaiskota on vaihtunut taloon kaikilla modernin ajan mukavuuksilla, ja enää vain Inarin lappalaismuseo kertoo menneisyyden romanttisista päivistä.²⁰⁴

Näin kuvattiin lyhyesti Lapin ja saamelaisyhteisön modernisoitumista Suomen talvimatkailusta kertovassa artikkelissa vuonna 1968. Moottorikelkkojen ja modernin ajan mukavuuksien lisäksi saamelaisuuden kohtasivat lehden mukaan laajemminkin muutosten tuulet, jotka ilmenivät sekä kulttuurissa että elinkeinoissa ja koko saamelaisyhteisön asemassa.

Saamelaisyhteisön modernisoitumiseen viitattiin lehdessä alusta alkaen, mutta varsinaisesti vasta 1970-luvulla kolme saamelaisteemaista artikkelia nosti saamelaisyhteisön ja -kulttuurin

---

204 "But the modern world, too, has come to Lapland. The herdsmen no longer ride reindeer, but are whisked over the marshland by Finnish or Canadian motor-sledges. The primitive Lapp hut has been exchanged for a house with all modern conveniences, and only the Lapp Museum in Inari remains to tell of the romantic days that are past." Reima T. A. Luoto, "Our winter touristland" (art.). *Look at Finland* 3/1968.

asemaan sekä nykyaikaan liittyviä aiheita syvällisemmin esiin. Tässä luvussa pääasiallinen huomio on näissä yksittäisissä kirjoituksissa. Artikkelien välityksellä Lappi-kuvaan olennaisesti yhdistyvästä saamelaisuudesta tuotiin esiin jokseenkin toisenlainen näkökulma ja mielikuva, kuin kliseisessä matkailumarkkinoinnissa oli tyypillisesti korostunut. Etsin yhteyksiä erityisesti näiden kyseenomaisten artikkelien ja saamelaisuudesta käydyn julkisen keskustelun sekä yleensäkin saamelaisyhteisön tuonaikaisen yhteiskunnallisen tilanteen välillä ja pohdin tarkemmin stereotyyppien yhtäaikaista toistamista sekä purkamista saamelaisuuskuvan kontekstissa.

Saamelaisyhteisön sodanjälkeistä historiaa värittää muutoksellisuus elinkeinoissa, elinympäristössä ja koko arjessa sekä elämäntavassa. Monelta osin tätä voidaan pitää seurauksena kansallisesta jälleenrakennusprosessista sekä Lapin elinkeinojen ja ympäristön modernisoinnista. Porohoitoa harjoittavien saamelaisten perinteinen liikkuva elämäntapa vaihtui pysyvään asutukseen ja poronhoito uudistui muutenkin, maatalous yleistyi elinkeinona ja teollisuus sekä matkailu muuttivat alkuperäistä luonnonympäristöä. Kulttuuria kohtasi yleensäkin kaikenkattava suomalaistuminen. Muutokset saattoivat olla hyödyllisiäkin – esimerkiksi saamelaisnuorten koulutus edesauttoi yhteiskunnallisen vaikuttamisen mahdollisuuksia – mutta usein ne merkitsivät myös traditioista ja saamelaiskulttuurista irtautumista.²⁰⁵ Tätä kehitystä ei jättänyt *Look at Finland* täysin huomiotta, kun se esitteli saamelaisuutta osana Lapin kulttuurista maisemaa. Erityiseksi representaatioksi muodostui saamelaisuuden rooli menneen ja modernin maailman välimaastossa.

Saamelaisten nykytilaa kuvattiin joko yhteentörmäyksen, ikään kuin uhatun yhteisön näkökulmasta tai vastaavasti moderniin yhteiskuntaan sopeutumisen kautta. Näistä edellinen oli tuttu jo varhaisemmista suomalaisista mielikuvista, joissa primitiivinen saamelaisuus asetettiin vastakkain sivistyksen ja modernin elämänmenon kanssa. Ihanteellisen alkuperäisen saamelaisuuden katsottiin rappeutuvan modernin yhteiskunnan puristuksessa.²⁰⁶ Ajatus romantisoi saamelaista kulttuuria ja sen uhattua alkutilaa. Sotienjälkeisessä kontekstissa kyse

---

205 Lehtola 2015, 87–88, 118–119.

206 Ks. sivut 41–42.

oli korostuneemmin myös yhteiskunnallisesta huolenaiheesta, millä oli varmasti yhteys saamelaiden elämänpiirin muutokseen ja todelliseen huoleen yhteisön silloisesta asemasta modernisoituvassa maailmassa. Vuoden 1970 artikkeli Kun tie saapui syrjäkylään (When the road came to the backwoods village) esitteli Sevettijärven kolttayhteisöä ja sen kohtaamista nykyaikaisen yhteiskunnan kanssa. Poroelinkeinoa perinteisesti harjoittaneen yhteisön kohtaamina haasteina esitettiin metsä- ja energiateollisuuden, turismin ja muun ulkopuolisen ihmistoiminnan tunkeutuminen alueelle sekä siitä johtuva luontaisen ympäristön kärsiminen. Heti alkuun artikkelissa ilmaistiin huoli pienen alkuperäisyhteisön säilymisestä ja luotiin kuvaa menneen ja modernin – alkuperäisen ja vieraan – yhteentörmäyksestä:

*Traktorit tulivat ja ajoivat tien lävitse lähes asumattomien Lapin erämaiden viimeiseen syrjäkylään, Sevettijärvelle. Teollistuneelle Suomelle se oli vain yksi kiinnostava turistipaikka muiden joukossa, mutta muutamalle sadalle kyläläiselle tämä merkitsi täydellistä elämäntavan muutosta. Uusi tie tuo uuden kulttuurin näille ihmisille ja heidän lähes täysin omavaraiselle taloudelleen. – – Uuden ja vanhan törmäys tulee aiheuttamaan ristiriitoja, ja kyse on myös pienen vähemmistökulttuurin säilyttämisestä.*²⁰⁷

Saamelaiskulttuurin uhkien esiin nostaminen liittyi tietysti myös yleismaailmallisempaan huoleen ja kiinnostukseen vähemmistöyhteisöjen tilasta. Laajempaan kontekstiin saamelaiden sopeutuminen nostettiin muun muassa matkailun eksotismia käsitelleen artikkelin toteamuksessa 1960-luvun lopulla. Tässäkin tapauksessa alkuperäinen kulttuuriperintö näyttäytyi uhattuna ja saamelaiset asemoitiin menneen ja modernin ristituuleen:

Kuten on asian laita melkein kaikkien yhteiskunnan marginaaliin kuuluvien, teknologisen sivistyksemme periferiaa tällä vuosisadalla asuttaneiden ryhmien kanssa,

---

207 “Tractors came and drove a road through the almost uninhabited wilds of Lapland to the last backwoods village, Sevettijärvi. To industrial Finland it was just another interesting tourist spot, but for the few hundred villagers it meant a complete change in their way of life. The new road brings a new culture with it to these people with their almost self-supporting economy. – – The clash of new and old is bound to cause conflicts, and there is also the question of preserving a small minority culture.” Seppo J. Partanen, “When the road came to the backwoods village” (art.). *Look at Finland* 6/1970.

*myös lappalaisilla on vaikeuksia sopeutua yhtäältä vaalien vanhoja alkuperäisiä tapoja ja kulttuuria, toisaalta yrittäen omaksuen sivilisaation mukanaan tuomat uudet käyttäytymisnormit.*²⁰⁸

Aiheen esiin nouseminen kertonee aihepiirin ajankohtaisuudesta tuona aikana. Tietoisuus vähemmistöasemassa eläneiden alkuperäiskansojen ahdingosta oli kasvanut toisen maailmansodan jälkeen, etenkin kun huolenaihe tunnustettiin erikseen nyt myös Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjassa. Saamelaistenkin oikeuksista alettiin puhua enemmän ja yhteisön omaehtoinen yhteisöllisyyden vahvistaminen ja järjestäytyminen virisi hiljalleen muun muassa *Samii Litton* eli saamelaisten liiton ja Saamelaisasiain komitean myötä jo 1940-luvulla.²⁰⁹ Myös *Look at Finlandin* eräässä matkailuartikkelissa kerrottiin 1970-luvun alussa, kuinka tämän vähemmistöryhmän ”ongelmat” olivat parhaillaan käsiteltävinä niin Pohjoismaissa yleisesti kuin saamelaistenkin keskuudessa.²¹⁰

Modernin ajan saapuminen oli kuitenkin väistämätöntä. Uuteen aikaan sopeutumisesta kertoi esimerkiksi elinkeinopohjan vähittäinen muutos. 1970-luvun lopulla lehden toimittaja Erkki Savolainen jalkautui pohjoiseen haastatellakseen modernin ajan mylleryksessä elinkeinoaan vaihtaneita saamelaisia. Nuoren polven saamelaisia edustava Viljo Länsman, syntyjään porosaamelainen ja sittemmin turkistarhauksen pariin siirtynyt yrittäjä, kuvasi Savolaiselle poronhoidon merkityksen vähenemistä ja muiden elinkeinojen yleistymistä nuorten keskuudessa. Vain yksi sukupolvi erotti nykyisyyden nostalgisesta menneisyydestä, aidosta saamelaiselämästä, jonka vapautta Länsmankin pohjimmiltaan paljasti kaipaavansa. Aidot perinteet ja vieras moderni asettuivat reportaasissa jälleen vastakkain, kun nyky-yhteiskunta sen sijaan rinnastui epävarmuuden, aikataulujen ja rahan yhteiskunnaksi. Samanaikaisesti uusi aika toi uusia mahdollisuuksia. ”Uskaliaat yksilöt ovat aloittaneet bisnes-uralla, opiskelleet,

---

208 “As is the case with most of the splinter-groups of society who have this century come to live on the periphery of our technological civilaziation, so the Lapps have great difficulty in adjusting themselves, on the one hand cherishing their old original customs and culture, on the other trying to adapt themselves to the new norms of behaviour brought by civilization.” Heikki Immeli, “True exoticism” (art.). *Look at Finland* 4/1968.

209 Lehtola 2015, 96–99.

210 “Travel round-up – touring regions” (art.). *Look at Finland* 3/1972. Ei mainita kirjoittajaa.

tulleet teollisuus- ja valkokaulustyöntekijöiksi”, luonnehti Savolainen muutosta.²¹¹ Ikään kuiin kolikon käänköpuolena nykyelinkeinojen omaksuminen ja uuteen elämänmenoon sopeutuminen saattoivat näyttäytyä myös kehityskulkuna, jossa saamelaisilla oli mahdollisuus aktiivisesti mukautua muutokseen.

Matkailutoiminta oli yksi modernin Lapin kasvavista työllistäjistä ja mahdollisuuksien tarjoajista, joskin 1970-luvulla saamelaiset saivat vain pienen osan kaikista Lapin matkailutuloista.²¹² Lemmenjoen matkailuyrittämisen kehitystä tutkineen Anu Järvisen mukaan kuitenkin esimerkiksi Lemmenjoella porotalouden motorisoituminen ja rahatalouden yhä suurempi merkitys yhdessä kasvavien matkailijamäärien kanssa loi puitteet monien alueen saamelaisperheiden siirtymiselle joko kokonaan tai osittain matkailuyrittämisen pariin. Toiminta laajentui matkailijamäärien kasvun vanavedessä 1960-70-luvulla erityisesti suomalais-saamelaisen Jomppasen perheen aktiivisen ja innokkaan matkailukehittämisen johdolla.²¹³

Lemmenjoella matkailupalveluja tarjonnutta Juhani Jomppasta matkasi Erkki Savolainenkin tapaamaan sekä myöskin Aino Maggaa, Enontekiöllä matkamuistoesineinä perinteisiä käsitöitä myynyttä saamelaisnaista, joka niin ikään oli huomannut matkailun tarjoamat mahdollisuudet ja turistien kiinnostuksen saamelaisperinteeseen. Jomppanen oli Länsmanin tavoin astunut porosaamelaisesta menneestä uuteen aikaan ja uuden elannon äärelle. Sopeutuminen oli sujunut kuin luonnostaan, saamelaisesta työteliäisyydestä ja sietokyvystä kun oli haastateltavan mukaan hyötyä yrittäjyydessä. Esiin nousi kuitenkin myös matkailuyrittäjyyden harmaampi puoli, josta matkamuistomyynti erityisesti muistutti – huoli kilpailusta ja saamelaiskulttuurin arvostuksesta Lapin turismissa:

Näiden tuotteiden tuottaminen ja myyminen on kovaa työtä – – Jossain päin tien vartta saattaa olla toinen kauppias, jonka tehtaas tuottavat tälle samannäköisiä tavaroita ja

---

211 “Daring individuals have started business careers, studied, become blue-collar and white-collar workers”.

Erkki Savolainen, “Voices on top of Finland” (art.). *Look at Finland* 4/1979.

212 Aikio & Aikio 1993, 89.

213 Järvinen 2004, 62–64.

*jotka tulevat (kenties) tuotantolinjalta. Lappalaiset haluavat malttamattomasti suojaavan leiman omille tuotteilleen. Se erottaisi turisteille aidot lappalaiskäsitteet. Se taas vahvistaisi tämän pienen kansallisen vähemmistön – vähemmistön jopa omassa lumoavassa maassaan, Lapissa – asemaa.*²¹⁴

Turismiin kiteytyi saamelaiden yhtäaikaista roolia toiminnallisina sopeutujina ja uhattuna yhteisönä – mielikuva, joka lehdestä välittyi. Turismin uhka ei liittynyt ainoastaan elinkeinon haasteellisuuteen tai matkailun aiheuttamaan häiriöön Lapin luonnolle vaan turismiteollisuuteen, jonka representaatioihin ja mielikuviin saamelaisilla ei useinkaan ollut vaikutusmahdollisuuksia. Tämä huoli yhdistettiin lehdessä erityisesti kolttasaamelaiden syrjäiseen yhteisöön:

*Nuoret kolttat näkevät turismin yhtenä elannonhankinnan keinona, mutta turismin parissa aloittaminen on hyvin vaikeaa, taloudellisesti ja mitä tulee koulutukseen, ihmisille jotka ovat tottuneet erämaan rauhaan ja vapauteen. Heistä itsestään tulee helposti matkailunähtävyyksiä ja tulevat näin uhranneeksi oman kulttuurinsa kameraa kantavalle matkamuistojen metsästäjälle.*²¹⁵

Koskemattomien erämaiden tavoin saamelaiset sekä edustivat yhtä Lapin matkailun keskeisimmistä vetonauloista että monella tapaa kärsivät turismin ja matkailumarkkinoinnin vaikutuksista. Matkailujulkaisuna myös *Look at Finland* hyödynsi omalta osaltaan saamelaisuuteen yhdistettävää eksotiikkaa ja markkinoi Lappia stereotyyppisillä tai muuten perinteistä kulttuuria kaupallistavilla mielikuvilla. Tämä on ollut matkailuteollisuuden

---

214 “It’s hard work producing and selling all these things – – Somewhere along the road there might be another vendor who has factories to supply him with similar-looking things, coming (perhaps) off the assembly line. The Lapps are anxious to have a protective label on their products. It would distinguish the genuine Lapp handicrafts for the tourists. It would settle the position of this small national minority – a minority even in their very own enchanted land, Lapland.” Erkki Savolainen, “Voices on top of Finland” (art.). *Look at Finland* 4/1979.

215 “The young Skolts see tourism as a new means of making a living, but getting going in tourism is very difficult, financially and as regards training, for people used to the peace and freedom of the wilderness. They very easily become tourist attractions themselves and sacrifice their own culture to the camera-bearing souvenir hunter.” Seppo J. Partanen, “When the road came to the backwoods village” (art.). *Look at Finland* 6/1970.

sitkeästi ylläpitämä traditio. Marjut ja Pekka Aikion mukaan matkailun parissa on yleisesti havaittu tuottavaksi luoda keinotekoista, sekä keksittyjä että olemassa olevia kulttuurisia aineksia yhdistelevää kulttuuria. Saamelaisuuden osaksi on tullut tarjota turisteille erikoista ja näyttävää eksotiikkaa poroineen sekä saamelaisasuineen, ja kulttuurista on levitetty romantisoivaa sekä usein varsin virheellistä tietoa. ”Saamelainen on saanut tottua olemaan kamera-armeijan ammuttavana kohteena”, toteavat Aikiot surkuhupaisasti alkuperäisväestön kyseenalaisesta roolista Lapin turismissa.²¹⁶ Matkailumarkkinoinnin luonteeseen nähden onkin sinänsä erikoista, että yhtä aikaa *Look at Finland* toi esiin haasteita ja ongelmia, joita Lapin modernisoituminen, elinkeinoperustan mureneminen ja turismi olivat saamelaisyhteisölle tuoneet ja siksi onkin syytä kiinnittää huomiota tuolloin ajankohtaiseksi nousseen ja saamelaisyhteisön asemaa uudelleen määritelleen saamelaiskulttuurin esiinmarssin merkitykseen.

1960-70-luvuilla käynnistynyt laajan rintaman saamelaisliikehdintä, kuten Veli Pekka Lehtola ilmiötä kuvaa, toi kysymyksen saamelaisten oikeuksista viimeistään laajalti esiin. Nuori saamelaissukupolvi alkoi korostaa kulttuuriperinnön, esimerkiksi kielen ja käsityöperinteen elvyttämisen merkitystä sekä yhteistä toimintaa saamelaisoikeuksien tukemiseksi, ja saamelaisyhteisön oma ääni kaikui myös julkisuudessa. Yhteisön sisältä kumpusi eräänlainen yhteinen identiteetti ja yhteistunto.²¹⁷ Lehtola muistuttaa toisaalla, että suomalaisten yleinen kuva saamelaisuudesta perustui vielä sotienkin jälkeen yksipuolisiin stereotypioihin ja vajavaiseen tietoon, jota esimerkiksi kouluopetus saamelaisesta kulttuurista antoi. Saamelaiset esitettiin tyypillisesti hiljalleen katoavana kansana tai vastaavasti unohdettiin kokonaan. Tätä väärinkäsitysten, tietämättömyyden ja tietoisien kansallisen syrjinnän perinnettä uusi saamelaissukupolvi halusi itsemäärittelyn kautta – sekä yhteisön sisällä että sen ulkopuolella – murtaa.²¹⁸

Yhteiskunnallisen tietoisuuden kasvun voi nähdä heijastuvan *Look at Finlandin* moninaisiin käsityksiin ja esityksiin saamelaisuudesta. Jo lehden ensimmäisessä Lappi-aiheisessa

---

216 Aikio & Aikio 1993, 86, 90, 95.

217 Lehtola 2015, 95, 114–115.

218 Lehtola 2005, 19–20.

artikkelissa vuodelta 1964 alkuperäiskansan eksotiikkaa hälvennettiin jokseenkin informatiivisilla tiedoilla saamelaisten nykytilasta ja roolista Lapissa. Ulkomaisten turistien tietämättömyyttä korjattiin sellaisenkin kirjoittajan mukaan matkailun erikoisista saamelaishahmoista juontuvan väärinkäsityksen suhteen, etteivät saamelaiset olisi alkujaan edes kuuluneet Lapin alkuperäiseen ympäristöön vaan tuotu sinne vain turistien iloksi. Hetken päästä kirjoittaja tosin vaikutti unohtaneen informatiivisen otteensa ja syventyi pohtimaan saamelaisten alkuperää ja olemusta matkailukuvastolle tyypillisesti melko yksinkertaiseen sävyyn: “Sen lisäksi, että he (saamelaiset) ovat ahkeria ja ylpeitä, ovat he paremmin tutustuttaessa myös hyvin hauskaa seuraa, mikä ei ole helppoa, osittain luontaisesta varauksellisuudesta ja osin kömpelöiden turistien kömmähdyksistä johtuen.”²¹⁹

Syvällisemmin aihetta käsiteltiin muutama vuosi myöhemmin artikkelissa, jossa pohdittiin yleisemmin eksotiikan roolia matkailussa, pääasiassa Lapin kontekstissa. Keskiyön auringon ohella Lapin eksotiikan ytimeen kuuluivat artikkelin mukaan juuri saamelaiset porolaumoineen. Vaikka viime kädessä eksotismi nähtiin luonnollisena, jopa tärkeänä osana matkailua, nostettiin se myös osin kriittisen pohdinnan kohteeksi. Artikkelissa viitattiin turismille tavanomaiseen tapaan ylläpitää erilaisia virheellisiä mielikuvia ja luoda eksotiikan ja erikoisuuden kuvaa esimerkiksi kaukaisista alueista tai kansoista. Saamelaisista näitä oletuksia oli tietysti useita koskien muun muassa nykysaamelaisuutta, johon kirjoittaja epäili joidenkin turistien liittävän edelleen mielikuvan alkuperäisestä nomadisesta miljööstä kota-asumuksineen, poroineen, noitineen ja rumpuineen, vaikka todellisuus oli usein hyvin toisenlainen ja kaukaisimmiltakin kulmilta löytyivät jo moottorikelkkojen ja televisioiden kaltaiset mukavuudet. Purkamalla mielikuvaa menneisyyden primitiivisistä kansasta ja nostamalla sen sijaan saamelaiset osaksi modernia yhteiskuntaa etuineen ja haasteineen kirjoittaja muistutti lukijaa liiallisen eksotiikankaipuun ongelmallisuudesta.²²⁰

---

219 “Hardy and proud, they are also great fun when you get to know them, which is not easy, partly because of a natural reserve and partly because of the blunderings of clumsy tourists.” Sylvie Nickels, “Lapland forever” (art.). *Look at Finland* 4/1964.

220 Heikki Immeli, “True exoticism” (art.). *Look at Finland* 4/1968.

Vuonna 1976 saamelainen ääni pääsi aivan käytännössä ilmaan *Look at Finlandissa*, kun Nils-Aslak Valkeapää laati lehdelle Lappi-teemaiseen numeroon artikkelin saamelaisoikeuksista. Valkeapää kertoi saamelaisvaltuuskunnan toiminnasta ja toiminnan rajoitteista sekä saamelaisten pyrkimyksistä vaikutusmahdollisuuksien kasvattamiselle. Yhteisötunteen merkitys ilmeni tavassa, jolla Valkeapää toi esiin maailman arktisten vähemmistökansojen samankaltaisuutta ja yhteisestä menneisyydestä kumpuavaa kollektiivista luonnetta. Yhtäältä tätä käsitystä vahvisti myös eronteko valtaväestöön ja vieraisiin käytänteisiin, joista Valkeapään mukaan kaikkein kipeimpänä käsitys maanomistuksesta. Loppuviimein yhteisön ja saamelaiskulttuurin arvostukselle muodostivat ongelman myös tasapäistävä länsimainen kulttuuri ja ulkopuolinen etninen stereotypisointi:

Kaikki standardisoiva länsimainen kulttuuri muodostaa kuitenkin uhkan saamelaisille. – – Länsimaisella sivilisaatiolla on tapana kuvata saamelaiset nomadeina ja nomadit primitiivisinä alkuasukkaina. Mutta kun asenteet tulevat uudelleenarvioituiksi, saamelainen elämäntapa täytyy tulla tunnistetuksi nerokkaana luonnon ja ihmisen yhteenliittymänä. – – Saamelaiset ja saamelaisten alueet kaikkialla Skandinaviassa kärsivät huomattavasta väärinkäytöstä. "Saamelaisia" käsitöitä myydään loppuun Helsingissä ja "saamelaisia", jopa "saamelaiskylä" ilmestyy Rovaniemelle aina, kun niitä tarvitaan. Pahoin pelkään, että myös tässä julkaisussa tullaan puhumaan "erämaasta", joka on meidän laidunalueitamme, mainokset yrittävät myydä "saamelaistuotteita" ja että joissain kuvissa esitellään "aitoja ja oikeita saamelaisia."²²¹

Artikkeli sijoittui hyvin ajankohtaiseen vaiheeseen saamelaisliikhehdinnässä. Suomen saamelaisten Saamelaisvaltuuskunta, johon artikkelissakin viitattiin oli perustettu vain kolme vuotta aiemmin 1973, ja esimerkiksi artikkelin julkaisuvuonna pohjoismaisen

---

221 "But all standardizing Western culture is a threat to the Sami. – – Western civilization prefers to classify the Sami as nomads, and nomads as primitive natives. But as attitudes are reassessed, the Sami way of life will have to be recognized as an ingenious combination of nature and man. – – The Sami and the Sami lands in Scandinavia suffer from considerable misuse. "Sami" handicrafts are sold out of Helsinki and "Sami" and even "Sami villages" appear in Rovaniemi whenever they are needed. And I greatly fear that in this publication, too, there will be talk about the "wilderness" that is our grazing land, that advertisements will try to sell "Sami products" and that "real, genuine Sami" will appear in some pictures." Nils-Aslak Valkeapää, "Sami rights still not recognized" (art.). *Look at Finland* 4-5/1976.

saamelaiskonferenssin yhteydessä yhteisöhenen merkinä päätettiin osallistumisesta Alkuperäiskansojen maailmanneuvostoon.²²² Saamelaisyhteisö näyttäytyi artikkelissa itsetietoisena ja aktiivisena ryhmänä, mikä ei ole ollenkaan tavallista, kun tarkastellaan saamelaisuuden representaatioita yleisesti. Sari Pietikäisen ja Sirpa Leppäsen mukaan “ – – representaatiot kulttuurisen kolonialismin vaikutuksista, saamen kielen kuolemista, menetetyistä oikeuksista sekä erilaisuuden, syrjinnän ja ulkopuolisuuden kokemuksista ovat harvinaisia. Poissa ovat myös kuvaukset marginaalin omasta emansipaatiosta ja saavutuksista – – ”²²³

Valkeapään teksti oli sikäli poikkeuksellinen, että se oli ainoa, jossa saamelaisuutta käsiteltiin yksinomaan yhteisön sisäpuolelta – lehden kirjoittajat olivat pääsääntöisesti jo pelkästään suhteessa Lappiin ulkopuolisia ja vieraita. Tästä asetelmasta johtuen kuva ja kertomus saamelaisuudesta rakentuvat erilaiseksi, vaikkakin melko lyhyelti lehden koko julkaisumateriaalin mittakaavassa. Valkeapää tunnetaan saamelaiskulttuurin innokkaana puolestapuhujana ja edistäjänä yhteisön sisällä ja ulkopuolella. 1970-luvulla hän tuli ulkopuolisillekin tunnetuksi erityisesti pyrkimyksillään murtaa erilaisin kannanotoin saamelaisia koskevia stereotypioita.²²⁴ Tämä pyrkimys ilmenee artikkelistakin, jossa tuotiin esille länsimaisen kulttuurin ja erityisesti matkailun ylläpitämä virheellisen kuvaston ja kulttuurisen riiston perinne. Saamelaiskulttuuri näyttäytyi tässäkin yhteydessä uhatulta, joskin kulttuurin säilyttämiseen liittyvän huolen sijaan korostui uhkakuvaksi ulkopuolisen valtaväestön vastuu asenteiden muuttamisesta ja väärinkäytösten lopettamisesta. Kirjoittajan poikkeavasta roolista kertoo matkailujulkaisussa hieman yllättävä ja suoraan lehdelle itselleen osoitettu kritiikki näiden virheellisten mielikuvien toistamisesta.

Vakiintuneiden mielikuvien jähmeys ja eksoottisen saamelaiskuvan matkailullinen arvo käyvät hyvin ilmi lehden representaatioiden ristiriitaisuudesta. Lehdessä toistettiin ja purettiin stereotypioita yhtä aikaa – jopa lähes samassa yhteydessä, mihin Valkeapääkin viittasi. Esimerkiksi samaisessa Lappi-teemaisessa numerossa Valkeapään artikkelin kanssa

---

²²² Lehtola 2015, 116, 126–127.

²²³ Pietikäinen & Leppänen 2007, 180.

²²⁴ Lehtola 2015, 209.

saamelaiset oli nostettu keskeiseksi osaksi artikkelin *Tämä on Lappi* (This is Lapland) mielikuvamaisemaa ja modernin turistin kiinnostusta heräteltiin esimerkiksi erikoisilla erämaasafareilla, joiden idylliset puitteet rakentuivat kiehtovalle mielikuvalle saamelaisen ohjaamasta porovaljakosta Lapin karuissa tunturimaisemissa.²²⁵ Toisaalta ehkä juuri tästä syystä primitiivisestä nomadista ja eksoottisesta elämyshahmosta poikkeava saamelaiskuva herätti huomiota. Saamelaisliikeddinnän ajankohtaisuuden lisäksi uudenlaisia avauksia saamelaiskuvassa selittää myös *Look at Finlandin* pyrkimys luoda ei ainoastaan suomalaista matkailukuvaa vaan myös kokonaista maakuva. Kiinnostus saamelaisuuteen modernissa ajassa ja huoli yhteisön tulevaisuudesta yhdistyivät ajatukseen yhteiskunnallisesta vastuusta pienten vähemmistökansojen ja alkuperäiskulttuurien oikeuksien säilyttämiseksi. Näin Suomi profiloitui valtioksi, jossa alkuperäiskansan asema ja oikeudet tulivat huomioiduksi.

---

225 Leo Mäkinen, "This is Lapland" (art.). *Look at Finland* 4-5/1976.

LOPPULAUSE

Look at Finland toimitti omalta osaltaan tärkeää Suomi-kuvan vientitehtävää ulkomailla ja pyrki näin edistämään ulkomaista kiinnostusta Suomeen. Käytännön tarkoituksena oli tietysti edistää ulkomaista matkailua Suomessa, joten Lappia käsittelevät kuvauksetkin liittyivät usein jollain tapaa alueen matkailuun. Lapin matkailuilme *Look at Finlandissa* rakentui pitkälti alueen silloisen matkailuilmapiirin pohjalle. 1960-luvulla elettiin kansallista kasvun ja vaurastumiskehityksen aikaa, mikä edesauttoi muiden muassa matkailun kasvua ja suosion laajenemista kansan keskuudessa. Lapin matkailu mahdollistui muun muassa parantuneen tiestön, autoilun helpottumisen ja lisääntyneiden lomien myötä ensi kertaa koko kansalle ja pohjoiseen matkattiin muualta Suomesta erityisesti retkeilemään ja leireilemään mutta yhä useammin myös talvilomilla tunturirinteille laskettelemaan. Lappi näyttäytyi ennen kaikkea sekä rauhaa kaipaavan retkeilijän että aktiivisen hiihtolomalaisen paratiisina myös *Look at Finlandin* ulkomaille suunnatussa kuvastossa. Lapin matkailuun liitettiin lehdessä lisäksi aimo annos kiehtovaa elämyshenkeä, jota tarjosivat omalta osaltaan niin erähenkinen lomanvietto erämaan syrjässä kuin kullanhuuhdonnan, talvisafareiden ja poroajokisojen kaltainen erikoisempi matkailutarjonta. Matkailutarjonnan kuvassa ei tapahtunut vuosien mittaan juurikaan sisällöllistä muutosta.

Pohjoinen luonto ja saamelaiskulttuuri olivat keskeisimpiä ja läpi koko tarkastelujakson toistuvia elementtejä *Look at Finlandin* Lappia koskevissa kuvauksissa. Lehdessä kuvattiin usein eksoottisessa ja romanttisessa hengessä tunturierämaata, mystisiä revontulia, yöttömiä öitä, kaamosta ja pohjoisen komeaa ruskaa sekä värikkäitä saamelaisperinteitä, jotka kaikki kuuluivat jollain tapaa Lapin omalaatuiseen matkailuidylliin. Myös Lappi-aiheisissa kuvissa korostuivat yhtäältä romanttiset luonnonmaisemat joko sellaisenaan tai esimerkiksi erähenkisten matkailuotosten taustalla sekä saamenpuvuista ja poroista tunnistettava pohjoinen miljöö. Kuva rakentui monilta osin jo vanhastaan tutun kuvaston pohjalle, sillä niin tieteilijät, taiteilijat ja kirjailijat kuin myöhempi matkailutyökin olivat olleet menneinä aikoina osaltaan vakiinnuttamassa Lapista jokseenkin ajatonta kuvaa jylhien

luonnonmaisemien, merkillisten luonnonilmiöiden ja nomadisten porosaamelaisten eksoottisena syrjäseutuna.

Aiemman Lapin kuvaston hengessä lehdessä ylistettiin romanttiseen sävyyn pohjoisen suunnatonta luonnonmaisemaa, tunturiluontoa, rikkomatonta rauhaa ja koskemattomuutta. Erityisesti Petsamon matkailu oli 1900-luvun alkupuolella tehnyt karusta ja koskemattomasta erämaaluonnosta keskeisen osan Lapin matkailukuvaa niin Suomessa kuin ulkomaisten matkailijoiden parissa, ja vaikka Petsamon arktiset tienoot olivatkin sodan myötä jääneet rajan taakse, tituleerattiin Lappia *Look at Finlandissa* usein romanttisesti “Euroopan viimeiseksi erämaaksi”. Kuva oli paitsi vanhastaan vakiintunut myös matkailumielessä edelleen ajankohtainen erityisesti kesäisin luonnon äärelle painottuneen matkailun osalta. Erähenkiseen ajanviettoon Lapin luonnon ja jylhien maisemien helmassa, syrjäisillä takamailla ja sääskien armoilla liitettiin lehdessä vapautta tai toisinaan suoranaista seikkailuhenkeäkin. Ajatus siitä, että erämaaromantiikka pureutui modernin ajan kyllästämään ihmiseen ja tämän luonnonkaipuuseen sopii tähän yhteyteen. Lapista rakennettiin kuvaa rauhan tyyssijana, jossa alkuperäinen luonto ja elämänrytmi olivat vielä läsnä ja jossa kiireisen kaupunkilaismatkailijan oli mahdollista paeta arkisia huoliaan.

Suoranaista syrjäseutua Lappi ei enää monessa suhteessa kuitenkaan ollut. 1960-luvun yhteiskunnallisen murroksen hedelmiä nautittiin sodan runtelemassa Lapissakin ja asutuskeskusten, liikenneväylien, yhteyksien sekä matkailuolojen kehittäminen lähtivät vuosien mittaan nopeasti vauhtiin. Niimpä samanaikaisesti myös sotien jälkeinen modernisaatio näyttäisi heijastuneen Lapin aluekuvaan *Look at Finlandissa*. Tiestön parantumiseen ja tuoreeseen jälleenrakennushistoriaan viitattiin useaan otteeseen koskien erityisesti matkailullisesti tärkeää Rovaniemen kaupunkia, josta maalaattiin lehden artikkeleissa ja mainoksissa muutoinkin vireää ja kansainvälistä yhdyspaikkaa aivan erämaiden juurella.

Siinä, missä modernin ja teollistuneen kaupunkikuvan rakennus jäi erämaahan verraten kuitenkin vähäisemmäksi, saivat sen sijaan matkailuolojen puitteissa erityisen paljon huomiota

nykyaikaiset hiihtokeskukset, jotka olivat tietysti Lapin matkailumiljöön uusinta uutta 1960- ja 1970-lukujen kasvuhuumassa. Nopea matkailuolosuhteiden ja palvelutarjonnan kehitys heijastui *Look at Finlandiin* matkailukeskusten ja niiden ajanmukaisten puitteiden painottamisena. Hiihdon ja lasketteluun hurmaa esiteltiin innokkaasti kirjoituksissa ja kuvissa, joissa hiihtoturistin talviseen lomanäkymään kuuluivat valkeat hanget ja rinteet sekä hipiää trendikkäästi ruskettava kevätaurinko. Talvisesongin antia – laskettelu, talvisafareita tai esimerkiksi kaamoksen eksotiikkaa – esiteltiin kesäaiheiden ohella yllättävänkin paljon siihen nähden tai ehkä juuri sen vuoksi, että kesä hallitsi yhä selvästi erityisesti ulkomaisen turismin osalta Lapissa.

Vaikka Lappi esitettiin usein eksoottisena ja erikoisena seutuna erillään modernin maailman elämänmenosta, korostettiin samalla kuitenkin matkailuympäristön kehityksen ohessa sen aiempaa helpompaa saavutettavuutta. Vuosisatainen mielikuva syrjäisestä ja oloiltaan jokseenkin alkeellisesta pohjoisesta seudusta oli seikka, jota lehden välityksellä ei ulkomailla haluttu ilmeisesti erityisemmin vahvistaa, joskin esimerkiksi juuri retkeilymiljööseen erämaiden syrjäisyys ja seikkaluhenkkinen puurtaminen vielä jossain määrin liitettiin. Näin oli ainakin siltä osin kun syrjäisyyden saattoi yhdistää hitaaseen, vaikeaan ja kalliiseen matkantekoon puhumattakaan puutteellisista matkailuoloista, joita 1960-luvun kasvuvuosina jo hyvää vauhtia kehitettiin. Ajan matkailun henkeen kuuluivat lehdessä esitellyt valmismatkat ja opastetut retket sekä ohjelmaelämykset, jotka tarjosivat arjen pakomatkoja, erämaakokemuksia ja paketoitua Lappi-eksotiikkaa varsin vaivattomasti.

Modernisaation vaikutuksia käsiteltiin Lapin aluekuvassa laajemminkin. Saamelaisuus oli perinteisesti yhdistetty yksinkertaiseen poropaimentolaiseen elämäntapaan, joten useissa yhteyksissä toistettu kuva nomadisen arjen taakseen jättäneestä ja modernit puitteet omaksuneesta sotienjälkeisestä saamelaisukupolvesta kertonee lehden pyrkimyksestä ajanmukaisempaan otteeseen alkuperäisväestön kuvauksessa. Modernisaation ja aluekehityksen harmaa puoli, joka pohjoisen syrjäseuduilla ilmeni muun muassa elinkeinorakenteen muutoksista johtuvina ongelmina, työttömyytenä ja poismuuttoina vaikutti sekin Lapin ilmapiirissä siinä määrin, että asia nousi jollain tapaa esiin useammassakin

artikkelissa osana Lapin ajankohtaisempaa aluekuvaa. 1970-luvun puolimaissa Lapin modernia aluekehitystä haasteineen ja saavutuksineen käsiteltiin kertaalleen pääaiheenakin, kun Lappi-projektina tunnettu aluekehityssuunnitelma antoi aiheita Lapin toiveikkaan tulevaisuudenkuvan kaavailuun Lappi-aiheisen teemanumeron yhteydessä.

Lappiin liittyen nousi lehdessä esiin muitakin yhteiskunnallisia huolenaiheita, jotka muovasivat omalta osaltaan lehden Lappi-kuvaa erityisesti 1970-luvulta alkaen. Kansallisen ympäristöheräämisen hengessä pohjoiseen erämaaympäristöön liitettiin huolta ihmisvaikutuksen lisääntymisestä, mikä näkyi pohdintoina koskemattomuuden sekä alkuperäisen luonnon ja lajiston vaarantumisesta Lapissa. Lehdessä vuosina 1971 ja 1983 käsitellyt Koilliskairan suojeluehdotus ja aikanaan kiivastakin julkista debattia aikaansaanut kiista Ounasjoen valjastamisesta ilmensivät tätä huolta konkreettisimmillaan. Viimeiset koskemattomat erämaat nähtiin paitsi romanttisina myös hauraina ja haavoittuvaisina. Huolenaiheet saamelaisten traditionaalisen elinkeinoperustan ja kulttuuriperinteen säilymisestä vuorostaan heijastelivat osin jo 1960-luvulla herännyttä keskustelua saamelaisten asemasta alkuperäisyhteisönä ja kansallisena vähemmistönä. Sekä ympäristön että saamelaisperinteiden katsottiin olevan tietyllä tapaa ahdingossa modernin ajan ja yhteiskunnan moninaisista vaikutuksista johtuen.

Lapin aluekehitykseen sekä pohjoisen luonnonympäristön ja saamelaisyhteisön nykytilaan liittyvät aihepiirit ilmentävät jossain määrin uusia, arkisempia ja ajanmukaisempia sävyjä Lapin kuvauksessa. Lappi, joka yhtäältä näyttäytyi eräänlaisena menneiden aikojen idyllinä ja saarekkeena, oli myös monessa suhteessa osa modernia maailmaa ja sen vaikutuspiiriä. Kokonaiskuvaan nähden jokseenkin marginaaliset esitykset koskien pohjoisen luonnonympäristön sekä saamelaisyhteisön nykytilaa muistuttavat toisaalta kiinnostavalla tavalla luonnon ja saamelaisuuden kuvaukseen liittyvistä ristiriidoista, joita *Look at Finland* matkailunedistäjän roolissaan rakensi. Ajankohtaisissa huolenaiheissa löydettiin usein yhteys juuri matkailuun, jonka aiheuttamat haasteet niin ympäristölle kuin saamelaisyhteisölle olivat sotien jälkeisinä vuosikymmeninä jo hyvin nähtävissä ja jotka tulivat näin lehdessä ajanmukaisesti huomioiduiksi. Samanaikaisesti toistettiin – toisinaan samassakin yhteydessä –

käsitystä erämaaluonnon, kansallispuistojen ja saamelaiskulttuurin arvosta matkailulle puhumattakaan erämaan koskemattomuutta romantisoivista ja saamelaisuutta eksotisoivista kuvauksista, jotka hallitsivat edelleen näitä aihepiirejä koskevaa kuvastoa.

Vuosisatainen asetelma Lapista ulkopuolisen kiinnostuksen ja kuvauksen kohteena ilmentää myös *Look at Finlandin* roolia Lapin kuvaajana ja auttaa osaltaan tulkitsemaan lehden Lappi-kuvaa. Lappia koskevassa kuvastraditiossa tavanomaiseen romantisoitiin ja eksotisoitiin liittyä lähtökohtaisesti ajatus vieraan ja erikoisen viehätystä. Kuva Lapin ikaikaisuudesta, erämaan hiljaisuudesta ja luonnon äärimmäisyyksistä, jos ei fyysisesti niin ainakin henkisesti etäällä ihmisen muovaamasta modernin ajan miljööstä on osa Lapin kiehtovaa vierautta niin kuvaajan kuin representaatioita vastaanottavan matkailijan ulkopuolisesta näköpiiristä. Saamelaiskuvan tarkastelun yhteydessä olen hyödyntänyt toiseuden käsitettä, joka on osaltaan auttanut havaitsemaan pelkistäviä ja lokeroivia käsityksiä, joita ulkopuoliset ovat kaikkina aikoina *toisen* asemassa olleista saamelaisista esittäneet ja joiden vaikutus näkyy niin ikään *Look at Finlandin* stereotyyppisen saamelaiskuvan kohdalla. Vieraan lumoa onkin aina liitetty erityisesti saamelaisiin. Myös saamelaisuutta kuvattiin lehdessä tyypillisesti etäältä, kulttuurisena ja matkailullisena vetonaulana, jolloin keskiössä olivat yhtä lailla vierasta ja omintakeista kulttuuria identifioivat piirteet kuten saamenpuku, romanttisesta luontoyhteydestäkin muistuttava poroelinkeno sekä ulkopuolelta katsottuna varsin eksoottiset arki- ja juhlaperinteet.

Paikallinen ääni ja käsitys Lapista pääsi lehdessä esiin pitkälti haastattelujen tai henkilökuvien muodossa välillisesti kirjoittajan suodattamana. Paikallisväestön suhde Lappiin liittyi ja liitettiin usein juuri arkisempaan kuvaan aluekehityksestä, elinkeinoelämästä ja erilaisten yllä mainittujen alueellisten haasteiden kohtaamisesta. Kiinnostavan vastakkaisen esimerkin ulkopuolisuuden ja toiseuden kontekstissa muodostaa saamelaislähtöisen Nils-Aslak Valkeapään saamelaisoikeuksia käsitellyt artikkeli 1970-luvulta, joka oli poikkeuksellinen osin sekä sisällöltään että lähtökohtaisesti jo kirjoittajan saamelaislähtöisyyden vuoksi. Artikkelin kuului siihen marginaaliseen kirjoitusten joukkoon, joka ammensi saamelaisyhteisön asemaa koskevasta ajankohtaisesta keskustelusta tuoden näin

saamelaiskuvaan eksotiikasta poikkeavia elementtejä. Valkeapää nosti varsin tietoisesti esiin sekä saamelaisten asemaan liittyviä kipukohtia että esimerkiksi matkailutyön parissa tavanomaisen stereotyyppisen saamelaiskuvan ongelmallisuutta. Saamelaisuutta ei käsitelty ainoastaan haavoittuvuuden vaan myöskin laajemman, kansainvälisen yhteisötunteen ja omaehtoisen toiminnan näkökulmasta.

Kun *Look at Finlandin* kuvaa Lapista tarkastelee laajemmin koko Suomi-kuvan kontekstissa on ilmeistä, että Lapin roolina oli toimia yhtäältä niin Pohjolan eksoottisena erikoisuutena kuin toisaalta osana suomalaisen yhteiskunnan modernisaatiotarinaa. Tiedetään, että Suomi-kuvan virallisessa rakennustyössä herättiin 1960-luvulla tarpeeseen uudelleenmuovata ulkomaisia käsityksiä Suomesta. Suurmieshistorian ja eksotiikan sijaan painoarvoa annettiin aiempaa enemmän modernin kehityksen ja hyvinvointivaltiokuvan edistämiseksi. Perinteisesti eksoottiseksi mielletyn Lapin merkitys on tässä suhteessa mielenkiintoinen. Eksoottinen Lappi-kuva oli eittämättä sotien jälkeiselläkin ajalla matkailullisesti yhä merkityksellinen. Kuitenkin 1960-luvulla perustettu *Look at Finland* näyttäisi olleen yksi niistä kanavista, jonka avulla edistettiin ennen kaikkea aikansa uutta maakuvalinjaa ulkomailla. Kuva modernista kehityksestä ulotettiin tietysti Lappiin saakka. Pohjoisen erämaaluonnon ja saamelaiskulttuurin tilaa modernissa ajassa käsittelevät teemat voidaan nähdä yhteydessä niin Lapin ajankohtaiseen aluekuvaan kuin Suomen arvoprofilointiin lehdessä. Näiden teemojen kimmoke palautuu aikansa kansainväliseen keskusteluun luonnonsuojelusta ja alkuperäiskansojen asemasta – keskusteluun, johon uutta maakuvaa rakentanut Suomikin haluttiin kenties yhdistää ajankohtaisia luonto- ja vähemmistöarvoja vaalivana modernina valtiona.

Tämä tutkielma valaisee osaltaan sitä, millaisena yksittäisen matkailunedistamis- ja tiedotejulkaisun kontekstissa Lappi nähtiin sekä millaista Lapin kuvastoa lehti välitti ulkomaille 1960- ja 1980-luvun alun välisellä ajanjaksolla, joka ilmentää monella tapaa murroksellista aikaa suomalaisessa yhteiskunnassa ja sen eri osa-alueilla. Yleistäen voidaan todeta, että Lapista avautuu aineiston valossa osin rinnakkain ja osin erillään kaksi jokseenkin vastakkaista maailmaa, joiden taustalta heijastuvat sekä aiemman kuvaustradition perintö

eksoottisille ja ajattomille painotuksille että ajankohtaisen yhteiskunnallisen kehityksen ja ilmapiirin anti myös modernin maailman todellisuuteen eri tavoin kiinnittyneelle Lappi-kuvalle. Kiinnostavaa on ollut havaita erityisesti, kuinka esimerkiksi Lapin luontoa ja saamelaiskulttuuria koskevissa representaatioissa on jossain määrin tavoiteltu varsin ajanmukaisia, arkojakin teemoja, joita aiemman tutkimuksen valossa ei esimerkiksi matkailukontekstiin sijoittuvassa Lapin kuvastossa ole tavallisesti esiintynyt myöskään kyseenomaisella ajanjaksolla.

Huomionarvoinen kiinnekohta, joka osaltaan selittää myös edellämainittua huomiota, on ollut tietysti *Look at Finlandin* luonne sen sisällön taustalla. *Look at Finlandin* toiminta lopetettiin jo 1990-luvun alussa, mutta lehti sisältää edeltäviä tapahtumarikkaita vuosikymmeniä koskien historian tutkimuksen kannalta varsin antoisaa, aikansa matkailukehitystä sekä suomalaisen yhteiskunnan ilmapiiriä ja uutta hyvinvointivaltiohengen mukaista maakuvalinjaa ilmentävää materiaalia, ei ainoastaan Lapin vaan koko Suomen osalta.

LÄHTEET JA TUTKIMUSKIRJALLISUUS

I PAINETUT LÄHTEET

1. Lähdekirjallisuus

Helle, Reijo 1968: *Lapin matkailututkimus. Lapin teollisuustoimikunnan osamietintö 4/67. Maa- ja vesialueiden matkailu-, retkeily- ja ulkoilukäytöstä Lapissa sekä eräitä näkökohtia matkailualan yrittäjätoiminnan edistämisestä*. Lapin matkailututkimuksia I. Julkaisseet Lapin Maakuntaliitto & Lapin Seutusuunnittelun kuntainliitto & Tornionlaakson Seutusuunnitteluliitto. Rovaniemi.

2. Sanoma- ja aikakauslehdistö

Look at Finland 1964–1983

II TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Aikio, Marjut & Aikio Pekka 1993: “Saamelaiskulttuuri ja matkailu”. *Selviytyjät. Näyttely pohjoisen ihmisen sitkeydestä*, s. 80–103. Gummerus Oy. Jyväskylä.

Clerc, Louis 2015: “Ulkoasiainministeriö ja Suomen maakuvapolitiikan koordinointi kylmän sodan aikana”. *Sotapropagandasta brändäämiseen. Miten Suomi-kuvaa on rakennettu*, s. 188–216. Toimittaneet Virpi Kivioja & Olli Kleemola & Louis Clerc. Docendo Oy. Jyväskylä.

Fält, Olavi K. 2007: “Historiallisen mielikuvatutkimuksen teoreettiset juuret”. *Faravid: Pohjois-Suomen historiallisen yhdistyksen vuosikirja* 31/2007, s. 221–229. Rovaniemi.

Hakulinen, Sanna & Komppula Raija & Saraniemi Salla 2007: *Lapin joulumatkailutuotteen elinkaari. Concorde-lennoista laajamittaiseen joulumatkailuun*. MEK. Helsinki.

Hautajärvi, Harri 2014: *Autiotuvista lomakaupunkeihin. Lapin matkailun arkkitehtuurihistoria*. Aalto-yliopiston julkaisusarja. Unigrafia. Helsinki.

Hautala-Hirvioja, Tuija 1999: *Lappi-kuvan muotoutuminen suomalaisessa kuvataiteessa ennen toista maailmansotaa*. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

Hirn, Sven 1987: "Suomi matkailumaana vuoteen 1887". *Tuhansien järvien maa. Suomen matkailun historia*. Gummerus Oy. Jyväskylä.

Hirvelä, Anne 1995: *Petsamon matkailu 1921 - 1939*. Oulun yliopiston historian laitoksen pro gradu -tutkielma.

Huuskonen, Marjut 2016: "Todellisia ja kuvitteellisia kohtaamisia Sakari Topeliuksen ketomuksissa". *Sukelluksia saamelaisten ja suomalaisten suhteisiin*, s. 55–122. Samuli Aikio & Marjut Huuskonen & Eva Lettinen. Raakku Kustannus. Helsinki.

Järvinen, Anu 2004: *Tässähän on niinku työpaikka tehty kotiin, ei sen kummempaa oo. Matkailuyrittäminen Lemmenjoen saamelaiskylän innovaationa 1940-luvulta 2000-luvulle*. Oulun yliopiston taideaineiden ja antropologian laitoksen pro gradu -tutkielma.

Kallinen, Maija 2003: "Tieteellistä tutkimusta Lapissa". *Lappi. Maat, kansat, kulttuurit*, s. 228–242. Toimittaneet Ilmo Massa & Hanna Snellman. SKS. Helsinki.

Karjalainen, Sirpa 2003: "Miten Joulupukki joutui Lappiin?". *Lappi. Maat, kansat, kulttuurit*, s. 180–182. Toimittaneet Ilmo Massa & Hanna Snellman. SKS. Helsinki.

Kerkelä, Heikki 2003: "Teollistuva Lappi osana maailmantaloutta". *Lappi. Maat, kansat, kulttuurit*, s. 129–159. Toimittaneet Ilmo Massa & Hanna Snellman. SKS. Helsinki.

Korpela, Katariina 2004: "Jokamiehen ja -naisen mahdollisuus". *Matkailijan ihmeellinen maailma. Matkailun historia vanhalta ajalta omaan aikaamme*, s. 224–233. Toimittaneet Auvo Kostiainen, Janne Ahtola, Leila Koivunen, Katariina Korpela ja Taina Syrjämaa. SKS. Helsinki.

Korpela, Katariina 2004: "Auringonvalon hakijat: etelänmatkailu ja SSSS". *Matkailijan ihmeellinen maailma. Matkailun historia vanhalta ajalta omaan aikaamme*, s. 236–249. Toimittaneet Auvo Kostiainen, Janne Ahtola, Leila Koivunen, Katariina Korpela ja Taina Syrjämaa. SKS. Helsinki.

Lehtola, Veli-Pekka 1997: *Rajamaan identiteetti. Lappilaisuuden rakentuminen 1920- ja 1930-luvun kirjallisuudessa*. SKS. Helsinki.

Lehtola, Veli-Pekka 1999: "Aito lappalainen ei syö haarukalla ja veitsellä: Stereotypiat ja saamelainen kulttuurintutkimus". *Outamaalta tunturiin. Pohjoiset identiteetit ja mentaliteetit*, s. 15–32. Osa 1. Toimittaneet Marja Tuominen & Seija Tuulentie & Veli-Pekka Lehtola & Mervi Autti. Gummerus Oy. Jyväskylä.

Lehtola, Veli-Pekka 2005: *Saamelaisten Parlamentti. Suomen saamelaisvaltuuskunta 1973 - 1995 ja Saamelaiskäräjät 1996 - 2003*. Gummerus Oy. Jyväskylä.

Lehtola, Veli-Pekka 2015: *Saamelaiset. Historia, yhteiskunta, taide*. Bookwell. Porvoo.

Leppänen, Sirpa & Pietikäinen Sari 2007: "Saamelaiset toisin sanoin". *Kolonialismin jäljet. Keskustat, periferiat ja Suomi*, s. 175–189. Toimittaneet Joel Kuortti, Mikko Lehtonen & Olli Löytty. Helsinki.

Lurcock, Tony 2012: “Ihana kuin Lapin yö”. Varhaisia englantilaisia matkamiehiä Lapissa”. *Lapin tuhat tarinaa*, s. 125–148. Toimittaneet Osmo Pekonen & Johan Stén. Bookwell Oy.

Lähteenkorva, Pekka 2008: “Kuvat puhuvat”. *Idän etuvartio? Suomi-kuva 1945–1981*, s. 241–245. Pekka Lähteenkorva & Jussi Pekkarinen. WS Oy. Helsinki.

Lähteenmäki, Maria 2006: *Terra Ultima. Matka Lapin historiaan*. Otava. Keuruu.

Markkanen, Erkki 1987: “Harvojen harrastuksesta kansan huviksi 1887 - 1987”. *Tuhansien järvien maa. Suomen matkailun historia*. Gummerus Oy. Jyväskylä.

Matkailun suuralueet: Lappi (2018). Visit Finland.

<https://www.businessfinland.fi/4a5d44/contentassets/321be2a88f064af69a6bd3b9fb1217e1/matkailun-suuralueet---lappi-2018.pdf> (luettu 25.1.2020).

Pekkarinen, Jussi 2008: “Turkisten lisäksi diktatuuri-Suomen vientituotteita ovat sardiinit ja sveitsiläiset juustot”. *Idän etuvartio? Suomi-kuva 1945–1981*, s. 111–114. Pekka Lähteenkorva & Jussi Pekkarinen. WSOY. Helsinki.

Pekkarinen, Jussi 2008: “Suomen uusi roolihahmo”. *Idän etuvartio? Suomi-kuva 1945–1981*, s. 115–121. Pekka Lähteenkorva & Jussi Pekkarinen. WSOY. Helsinki.

Pihlaja, Päivi Maria 2012: “Tutkijoita revontulten mailla. Pohjoisen ilmiöt tutkimuskohteina 1700-luvulla”. *Lapin tuhat tarinaa*, s. 21–30. Toimittaneet Osmo Pekonen & Johan Stén. Bookwell Oy.

Pääkkönen, Erkki 1999: “Etnisyys ja saamelaisyhteisö”. *Outamaalta tunturiin. Pohjoiset identiteetit ja mentaliteetit*, s. 33–43. Osa 1. Toimittaneet Marja Tuominen & Seija Tuulentie & Veli-Pekka Lehtola & Mervi Autti. Gummerus Oy. Jyväskylä.

Saarinen, Heli 2011: *Valkoisen peuran myyttinen Lappi. Lappi-myytin tie keskiajan kuvastosta suomalaiseen elokuvaan*. Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan väitöskirja. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi.

Saarinen, Jarkko 1996: "Oravannahoista kettinkeihin: erämaan monet merkitykset". *Ympäristö – arvot? Heijastuksia pohjoiseen*, s. 95–114. Toimittanut Anni Huhtala. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi.

Saarinen, Jarkko 1999: "Matkailu, paikallisuus ja alueen identiteetti – Näkökulmia Lapin matkailun etnisiin maisemiin". *Pohjoiset identiteetit ja mentaliteetit – Outamaalta tunturiin*, s. 81–92. Osa 1. Toimittaneet Marja Tuominen, Seija Tuulentie, Veli-Pekka Lehtola ja Mervi Autti. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Said, Edward 2011: *Orientalismi*. Suom. Kati Pitkänen. Gaudeamus. (Alkup. *Orientalism*, 1978)

Santala, Riitta 2001: "Rajamaalla. Suomi 1900-luvun brittikirjallisuudessa". *Toisten Suomi. Mitä meistä kerrotaan maailmalla*, s. 159–194. Toimittanut Hannes Sihvo. 2. painos. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Sarajärvi, Anneli & Tuomi Jouni 2009: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 5., uud. laitos. Tammi, Helsinki.

Suopajarvi, Leena 2003: "Ympäristöpolitiikka ja luonnonsuojelu Lapissa". *Lappi. Maat, kansat, kulttuurit*, s. 183–199. Toimittaneet Ilmo Massa & Hanna Snellman. SKS, Helsinki.

Syrjämaa, Taina 1997: "Vaatimattomuus ei kaunista – turismipropaganda historian tutkimuksen lähteenä". *Työkalut riviin. Näkökulmia yleisen historian tutkimusmenetelmiin*, s. 83–95. Toimittanut Eero Kuparinen. Turun yliopiston historian laitos. Turku.

Telkänranta, Helena 2008: “Uusia ratkaisuja uusiin ongelmiin”. *Laulujoutsenen perintö. Suomalaisen ympäristöliikkeen taival*, s. 50–55. Päätoimittaja Helena Telkänranta. Suomen luonnonsuojeluliitto ry & WSOY.

Valkonen, Jarno 2003: *Lapin luontopolitiikka: Analyysi vuosien 1946 - 2000 julkisesta keskustelusta*. Väitöskirja. Tampereen yliopisto, Tampere.

Varpio, Yrjö 2005: “Suomi keskustana ja periferiana. Matkakirjallisuuden myyttiset ilmansuunnat.” *Rajanylityksiä. Tutkimusreittejä toiseuden tuolle puolen*, s. 27–45. Toimittanut Olli Löytty. Gaudeamus, Helsinki.

Valtavaara, Marjo 2017: “Lapin turismi tekee huimia ennätyksiä – ja suurimmat voitot on käärinnyt mies, joka omistaa jopa joulupukin”. *Helsingin Sanomat* 17.2.2017.
<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005091473.html> (luettu 1.12.2017).

Vaulamo, Kirsti 2012: “Finnair ja Finnairin valmismatkat”. *Oma maa – lomamaa. Suomen matkailun 125-vuotisjuhlakirja*, s. 128–139. Suomen Matkailijayhdistys SMY ry ja Suomen Matkailualan Seniorit ry. Kustantaja: Hipputeos Oy. Tallinna.